

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 15 (2958)
13 красавіка 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

ШПАКІ ПРЫЛЯЦЕЛІ

Фота А. ГЛІНСКАГА.

ЭСТАФЕТА ПРАЦЫ І МУЖНАСЦІ

3 году ў год мы падымаемся вышэй, адкрываем новыя шляхі і далейшчы. У нас выдатныя працоўныя будні, а кожная наша свята — гэта чарговая ўсенародная радасць у знак нейкай вялікай перамогі. Нядаўна прайшлі выбары ў Вярхоўны Савет СССР. Гэта было свята, найвялікшая перамога блоку камуністаў і беспартыйных, гэта была яркая дэманстрацыя еднасці, патрыятызму савецкіх людзей, 12 красавіка — Дзень намянуўшы. Зноў — вялікае свята, якое паказвае неабмежаваны здольнасці і магчымасці савецкага народа вырашаць унікальныя задачы сучаснасці. 18 гадоў назад з Байанура стаўтаваў у космас Юрый Гагарын. Перад стартаў ён сказаў хвалючыся, словы, якія мы ніколі не забудзем: «Мне хочацца прывітаць гэты першы касмічны палёт людзей камунізму — грамадства, у якое ўступае наш савецкі народ і ўсе людзі, я ўпэўнены, уступяць усе людзі на зямлі».

Штурм космаса працягваецца. Зусім нядаўна з Байанура стартваў касмічны карабель «Саюз-32». 26 лютага ён паспяхова састыкаваўся з арбітальнай станцыяй «Салют-6». У космасе пачалі сваю працоўную

вахту Уладзімір Ляхаў і Валеры Румін. У іх былі цудоўныя папярэднікі — Уладзімір Каваленак і Аляксандр Іванчэнкаў, якія знаходзіліся на наляжым арбіце 140 сутак, паставішы сусветны рэкорд знаходжання ў космасе. Радасна, што савецкая касмічная праграма набывае міжнародны характар, дэманструе вялікую сілу супрацоўніцтва краін сацыялістычнай садружнасці. Да штурму космаса, яго запаветных таямніц падключаліся, як вядома, камандаўты Уладзімір Рэзек з ЧССР, Міраслаў Германшэўскі з Польшчы, Зігмунд Іен з ГДР. А гэтымі днямі з космаса пачаў у зямлю ў складзе інтэрнацыянальнага экіпажа грамадзянін Народнай Рэспублікі Балгарыі Георгій Іванов.

І вельмі сімвалічна, што сёлета Дзень намянуўшы супаў з другім вялікім святам — 60-годдзем першага камуністычнага суботніка. У. І. Ленін убачыў у ім «парасткі камунізму», «пачатак незвычайна вялікай важнасці». У артыкуле «Вялікі пачынае» ён ахарактарызаваў камуністычны суботнік як «пачатак перавароту, больш цяжкага, больш істотнага, больш карэннага, больш рашучага, чым звяржэнне буржуазіі».

Цяпер правядзенне «чырвонай суботы» стала слаўнай традыцыяй савецкіх людзей, яркай дэманстрацыяй перамогі вялікага пачынае, народнага стваральнай творчасцю мас.

Сёлетні Усеаюзны камуністычны суботнік прысвечана 109-й гадавіне дзяні нараджэння У. І. Леніна. Нашы людзі рыхтуюцца адзначыць яго найвышэйшымі працоўнымі дасягненнямі.

Мікола ГАМОЛКА.

КЛОПАТ-АГУЛЬНЫ

Выхаванне падрастаючага пакалення ў духу патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, адданасці справе партыі і народу, вернасці яго рэвалюцыйным, баявым і працоўным традыцыям — задачы, якія з адолькавай вострыней і важнасцю стаяць перад ідэалагічнымі работнікамі, тан і перад пісьменнікамі, дзеячамі культуры і мастацтва. Не выпадкова, што гаворка, якая вялася на рэспубліканскім семінары другіх сакратароў гарномаў і райномаў камсамола, была працягнута ў ДOME літаратара, дзе прадстаўнікі камсамолаў Беларусі сустрэліся з пісьменнікамі, мастакамі, артыстамі.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў, лаўрэат Дзяр-

жаўнай прэміі БССР І. Чыгрынаў, які вёў гэты вечар-сустрэчу, прадставіў гасцей: народную артыстку БССР З. Браваўскую, народнага паэта Беларусі П. Панчанку, народнага мастака СССР М. Савіцкага, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, першага сакратара праўлення Саюза мастакоў Беларусі Л. Шчамялёва, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, галоўнага балетмайстра тэатра оперы і балета В. Елізар'ева.

Гаворка, якая распачалася, была цікавая і змястоўная. Гасці шмат даведліся пра развіццё беларускага мастацтва на сучасным этапе, пра тое, чым жыве творчая інтэлігенцыя.

І. ВІШНЕУСКІ.

Вопыт Беларусі — на ВДНГ СССР

«Сярэднія спецыяльныя навуцальныя ўстановы БССР — 60-годдзе ўтварэння рэспублікі і Кампартыі Беларусі» — так называецца выстаўка, якую ўступным словам адкрыў на ВДНГ СССР міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР В. П. Ялюцін.

Шматлікія экспанаты ярка расказваюць аб творчых пошуках і перадавым вопыце калектываў Мінскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга палітэхнікума, Гомельскага машынабудаўнічага, Мінскага індустрыяльнага будматэрыялаў, Аршанскага механіка-тэхналагічнага, Бабруйскага аўта транспартнага тэхнікумаў і многіх іншых сярэдніх спецыяльных навуцальных устаноў.

З прававой на выстаўцы выступіў міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. М. Мяшкоў.

На адкрыцці экспазіцыі прысутнічалі намеснік загадчыка аддзелу навукі і навуцальных устаноў ЦК КПСС Г. С. Стрыжоў, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ С. Я. Паўлаў і Ю. П. Смірноў.

Тэматычная выстаўка працягнецца да 10 мая. На ёй будзе праведзена некалькі семінараў, прысвечаных пастаноўцы навуцальна-выхавачага працэсу ў лепшых тэхнікумах і вуцільшчах Беларусі. Тут выступяць з наанцэртамі калектывы мастацкай самадзейнасці навуцэнцаў.

Споўнілася 20 гадоў народнаму хору ветэранаў Палаца культуры прафсаюзаў, якім кіруе былы галоўны хормайстар тэатра оперы і балета М. Прысёлкаў. Любоўю да песні аб'яднала ў хоры людзей розных узростаў (ад 56 да 90 гадоў) і прафесій. У рэпертуары калектыву — 145

песень. За гады свайго існавання ён даў налі 400 наанцэртаў. Гэты здымак зроблены ў час справаздачнага канцэрта, прысвечанага 20-годдзю самабытнага народнага калектыву. Фоты І. ГАРБАЦЭВІЧА.

НА КРЫЛАХ ПЯЦІГОДКІ

Першы пяцігадовы план развіцця нашай народнай гаспадаркі... Які гэта быў час? Час усенароднага энтузіязму, масавага подзвігу. У газетах тады наведвалася: будучыя горады на Амуры, камсамольскі горад. Будучыя Сталінградскі і Харкаўскі трактарныя заводы. Будучыя Днепрагэс. Тады я быў студэнтам Мінскага беларускага педагагічнага тэхнікума. І вось выпала добрая нагода — зрабіць экскурсію на Днепрагэс, які тады яшчэ толькі будаваўся. На чыгуначнай станцыі Аляксандраўск мы сшылі з цягніка і пайшлі па суцэльных глыбах вывернутай зямлі. Здавалася, няўжо тут вырасце горад, цудоўны горад Запарожжа?! І вырас, квітнее. Чалавек перамог адвечную стыхію. Вось тады мы ўвабавілі пераканаліся, на што здольны чалавек, калі ён будзе для сябе, для шчасця народа. І мы не думалі, што праз дзесяць год прыйдзецца абараняць гэтае самае Запарожжа і Днепрагэс ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Чытану добра вядомы старонкі з кнігі Генеральнага сакратара нашай партыі, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Леаніда Ільіча Брэжнева, як абдуоўваўся Днепрагэс пасля вайны. Нам вельмі дарагія гэтыя хвалючыя старонкі ўсенароднага энтузіязму. Я ўспомніў толькі пра Днепрагэс, які стаў сімвалам першых даваенных пяцігодак. Цяжка нам было б і перамагчы ворага, і будаваць новае жыццё, калі б не было Сталінградскага і Харкаўскага трактарных заводаў, Горкаўскага аўтазавода, Магітагорскага металургічнага камбіната, Камсамольска-Амуры і тысяч но-

вабудуляў першых пяцігодак. Дык што ж унеслі нашы даваенныя пяцігодкі ў Перамогу, у сённяшні росквіт Радзімы? Многа, калі не ўсё. Горкаўскія трохтонкі сталі нашым асноўным франтавым транспартам. Сталінградскія трактары НАЦІ-5 цягалі на перадавой цяжкай гарматы, а Новакраматорскі машынабудаўнічы завод недзе за Уралам пачаў выпускаць першакласныя танкі Т-34. Вось чым былі для нас першыя пяцігодкі ў час вайны.

А наша родная старонка Беларусі? І яна ўнесла свой паліны ўклад ва ўмацаванне эканамічнага развіцця і абароназдольнасці краіны.

Тады каля Оршы разгарнулася будаўніцтва Белдрэса, у Бабруйску будаваўся дрэваапрацоўчы камбінат. Там, дарэчы, працавалі тады, пачынаючы свой працоўны шлях, нашы шанюўныя паэты Пімен Панчанка, Васіль Вітка, Аляксей Зарыцкі.

Тады распачалося будаўніцтва Аршанскага льнокамбіната і Магілёўскага шаўковага камбіната, будаваліся «Гомсельмаш», станкабудаўнічы завод у Мінску, Гомелі і Віцебску. У той час на палескія балоты прыйшлі нашы шанюўныя першапалітнікі, аб якіх Янка Купала напісаў сваю натхненную паэму «Над ракой Арэсай».

Гэта былі гады вялікага пераўтварэння нашай зямлі, нашага ладу жыцця. Яны выклікалі небывалы росквіт навукі і культуры ўсіх народаў Савецкага Саюза.

Іменна тады, у гады першых пяцігодак, расквітнеў наш любімы тэатр імя Янкі Купалы, тады прагучалі выдатныя творы

Янкі Купалы «Сыходзіш, вёска, з яснай явы...» і «Над ракой Арэсай», «Алеся», «Песня будаўніцтва», вершы, паэмы і апавесць «Дрытва» Якуба Коласа, на поўны голас загучалі вершы і паэмы Петруся Броўкі, Пятра Глебкі, Аркадзя Куляшова, Алеся Звонака, Міколы Хведаровіча, Міхася Чарота, Уладзіміра Хадзькі, Алеся Жаўрука. Інакш і не магло быць! Росквіт жыцця, пафас будаўніцтва заўсёды выклікаюць і росквіт літаратуры і мастацтва. Гэта непазбежны закон жыцця.

Нялёгкімі былі для нас пасляваенныя гады аднаўлення, калі мы вярнуліся з франтоў вайны на руіны і папалішчы. Мудры, працавіты і гераічны наш народ, натхнёны Камуністычнай партыяй, вялікімі ленынскімі ідэямі, у пасляваенныя пяцігодкі праявіў небывалы масавы працоўны гераізм.

Не баючыся паўтарыць усім вядомыя ісіны, скажу пра свой родны горад, пра сваю рэспубліку. Як расквітнелі яны ў выніку ажыццяўлення пасляваенных пяцігодак!

Кожная з пяцігодак — гэта трывалы падмурак на шляху да камунізму, этап вялікага шляху.

Мы ведаем, што наступная пяцігодка прынесе нам новы небывалы росквіт, стане новым падмуркам камуністычнага будаўніцтва.

Я пішу гэтыя радкі ад сэрца з вялікай удзячнасцю нашай Камуністычнай партыі, натхніленай вялікіх гістарычных перамог. Мы ганарымся тым, што з'яўляемся сведкамі і ўдзельнікамі вялікіх гістарычных пераўтварэнняў.

Рыгор НЯХАЙ.

У Саюзе пісьменнікаў БССР

Адбылося пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Была заслухана інфармацыя Васіля Быкава — аднаго з кіраўнікоў творчага семінара VII Усеаюзнай нарады маладых пісьменнікаў у Маскве.

Прэзідыум зацвердзіў палажэнне аб літаратурных прэміях Саюза пісьменнікаў БССР імя Івана Мележа і імя Аркадзя Куляшова.

Разгледжана таксама арганізацыйнае пытанне. Адказным сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў БССР прызначаны член праўлення Гаўрылін Леанід Іванавіч.

ВІНШУЕМ!

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка ФЕДАРОВІЧА — ЧАРНУШЭВІЧА Мікалая Фёдаравіча (Міколу Хведаровіча) Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Узнагароды ўвенчаюць працу

Напярэдадні 60-гадовага юбілею БССР і КПБ сталі вядомы новыя імёны дзеячаў навукі, культуры і мастацтва. Інжынераў, рабочых і калгаснікаў, удастоеныя за сваю працу ганаровай узнагародой рэспублікі — Дзяржаўнай прэміі БССР.

Фундаментальнасць і актуальнасць узятых праблем, іх арганічная сувязь з патрэбамі народнай гаспадаркі, арыгінальнасць рашэнняў — вось характэрныя рысы даследаванняў, адзначаных дзяржаўнай прэміяй. Так, доктар фізіка-матэматычных навук, загадчык лабараторыі Інстытута фізікі АН БССР П. А. Апанасевіч правёў цыкл даследаванняў спектральна-аптычных уласцівасцей рэчываў у полі магутнага лазернага выпраменьвання. Дырэктар Інстытута тэхнічнай кібернетыкі АН БССР А. І. Семяноў сумесна з калегамі ўдастоены звання лаўрэата за комплекс работ па тэорыі аўтаматызацыі праектавання ў машынабудаванні. Важны ўклад у развіццё прадукцыйных сіл рэспублікі зрабілі акадэмік АН БССР Р. Г. Гарэці і іншыя вучоныя.

Складаныя праблемы арганізацыі вытворчасці гідраўлічнага абсталявання вырашыў калектыв інжынераў, рабочых і вучоных пад кіраўніцтвам генеральнага дырэктара Гомельскага вытворчага аб'яднання «Гідраўтаматыка» М. І. Броўчанкі. Высокай узнагародой адзначана работа групы вучоных, канструктараў і работнікаў вытворчасці на чале з кандыдатам тэхнічных навук М. М. Мельнікам па стварэнні ўкараненні навіскай унікальнай інжыяркі для ўборкі палеглых

збожжавых культур і насеннікаў траў.

Ганаровыя прэміі прысуджаны таксама вялікай групе рабочых і калгаснікаў, чыя ударная праца вызначыла высокім творчым натхненнем. Пісьменнікам Васілю Быкаву і Івану Пташнікову, журналісту А. Т. Сімураву і нампазітатару Г. І. Цітовічу узнагароды прысуджаны за вялікае творчае прыстасаванне, прапаганду сродкамі мастацтва высокіх ідэй камуністычнай маралі.

Гэтыя і іншыя лаўрэаты сабраліся 11 красавіка ў зале пасяджэнняў Савета Міністраў БССР. Ва ўрачыстай абстаноўцы Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Ансёнаў уручыў ім дыпламы і ганаровыя граматы. Ён падкрэсліў значнасць укладу, які зрабілі лаўрэаты прэміяй у выкананне рашэнняў XXV з'езда КПСС у галінах навукі, прамысловасці, сельскай гаспадаркі, літаратуры і мастацтва.

А. Н. Ансёнаў сардэчна павітаваў лаўрэатаў з высокай узнагародай, пажадаў ім далейшых творчых поспехаў у справе развіцця савецкай навукі і культуры, павышэння эфектыўнасці грамадскай вытворчасці.

У словы ў адказ узнагароджаных гораца падзякавалі партыі і ўраду за высокую ацэнку іх працы. Яны запэўнілі, што і ў далейшым будуць аддаваць усе сілы, вопыт і веды служэнню сацыялістычнай Радзіме.

На чырвоным ўручэння прысутнічалі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, старшыня Бельсінпрафа М. Н. Полазаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова.

БЕЛТА.

ДНІ ПОЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ У СССР

ПА-СУСЕДСКУ,
ПА-БРАТЭРСКУ

На гэтым тыдні мінчане гасцінна сустракаюць вядомы тэатральны калектыў са сталіцы ПНР Варшавы — «Вспулчэсны». З канцэртных эстрад рэспублікі гучыць музыка польскіх кампазітараў — класікаў і сучасных аўтараў. Іх выконваюць гасці з берагоў Віслы і беларускія музыканты. На паліцах кнігарань з'явіліся навінкі літаратуры братняга народа ў арыгінале і ў перакладзе з польскай мовы. На экранях кінатэатраў — рэтранспеція польскага кінамастацтва і прэм'еры новых фільмаў.

Грамадскасць Беларусі адзначае даўнія і плённыя творчыя кантакты паміж нашымі культурамі. На пачатку дзейнасці беларускіх прафесійных тэатраў — імя Янкі Купалы і імя Якуба Коласа — на іх падмошчых ужо іграў драмы і камедыі А. Фрэдра, Г. Запольскай, Э. Ажэшкі, Ю. Жулаўскага. Пазней у нас ставіліся творы Ю. Славацкага, Л. Кручкоўскага, П. Хаінскага, С. Граховяка і Е. Пшэздзецкага. Наша опера праславілася пастаноўкамі «Страшнага двара» і «Галькі» С. Манюшкі. Замацоўваюцца і асабістыя творчыя сувязі. Рэжысёры з Брэста і Гродна ставяць спектаклі ў Любліне і Беластоку, а пастаноўшчыкі з гэтых польскіх вядомых гарадоў ажыццяўляюць спектаклі на нашых сценах; традыцыйныя відэі і абменныя гастролі ўзбагачаюцца сумеснымі абмеркаваннямі прэм'ер і агульных тэндэнцый развіцця сучаснага сцэнічнага мастацтва. Напярэдадні Дзён польскай культуры ў СССР Брэст наведаў Люблінскі тэатр імя Юліуша Астэрэві. На здымку, зробленым фотакорам БЕЛТА Э. Кабяком, вы бачыце артыстаў Мальгажату Неспялёўскую і Людвіга Пачынскага ў спектаклі «Эзімен». Акрамя таго, гасці пазнаёмілі брэстаўчан з шэспіраўскім «Гамлетам».

Усімі фарбамі вясёлкі

12 красавіка ў рэспубліцы пачаўся Тыдзень выяўленчага мастацтва. Ужо стаўшы традыцыйным у нашай краіне, сёлетня гэта свята своеасаблівае — год аб'яўлены Міжнародным годам дзіцяці, і большасць выставак, сустрэч, лекцый па выяўленчым мастацтве — дзецям. Тыдзень і адкрывае вялікая выстаўна дзіцячай творчасці «Хай заўжды будзе сонца!» у Палацы мастацтваў. Штодзёна тут, у светлых залах, юныя глядачы будуць сустракацца з мастакамі, з тымі, хто афармляе дзіцячыя кнігі і спектаклі, хто расквітвае ўсімі фарбамі вясёлкі старонкі дзіцячых часопісаў, — у палатцы будзе працаваць «Клуб цікавых сустрэч».

На працягу тыдня ў Пінску і Брэсце, Салігорску і Баранавічах, Віцебску і Наваполацку,

ва ўсіх абласцях рэспублікі з'явіцца наладжваюцца экспазіцыі твораў выяўленчага мастацтва. Выстаўкі мясцовых аддзяленняў Саюза мастакоў, перасоўныя выстаўкі твораў жывапісу, графікі, скульптуры «У сям'і адзінай». Выстаўкі самадзейных мастакоў і персанальныя выстаўкі вядомых майстроў мастацтва, і ўсюды, дзе б ні адкрывалася тая або іншая выстаўка, адбываюцца гутаркі, лекцыі, прагляды дакументальных стужак.

Шматлікія групы графікаў і жывапісцаў выведучы на прадыянальныя і ў калгасы, на будаўнічыя пляцоўкі і ў вучэбныя аўдыторыі. У Пінску адбудзецца вялікая пленум праўлення Саюза мастакоў БССР.

Тыдзень завершыць вялікі вечар у Палацы прафтэхнавування ў Мінску 19 красавіка.

ФІЛЬМЫ ПРА МАСТАЦТВА

У сувязі з правядзеннем у рэспубліцы Тыдня выяўленчага мастацтва ў гарадах і сёлах пачаўся шырокі паказ кінатэатраў пра жыццё і творчасць майстроў пэндзля і раца. Дэманструецца новая навукова-папулярная кінатэатра «Рэні малое Талстога». Пра жывапіс старажытнай Русі гаворыцца ў новай каларовай кінатэатры «Зразумей мову мінулага». У новым хранікальна-дакументальным фільме «Уладзімір Стожараў — жывапісец» пісьменнік Віктар Астаф'еў і мастак Яфім Зярыкоў расказваюць з экрану пра творчасць таленавітага жывапісца Уладзіміра Стожарава, спрабуючы адказаць на пытанне, што прымуціла нарэзнага мастака шукаць сюжэты для сваіх палотнаў на поўначы, у месцах далёкіх і цяжкадаступных.

Калі некалькі гадоў назад у нашай краіне ўпершыню павінен быў выдавацца зборнік старажытных індыйскіх двухрадковаў «Ціркулар», аформіць кнігу быў запрошаны беларускі графік Георгій Паплаўскі. Так у творчасці мастака увайшла індыйская тэма. Работы беларускага мастака вылікалі вялікую цікавасць не толькі ў нашай краіне, але і ў Індыі. Георгію Паплаўскаму была прысуджана прэмія імя Джавахарлала Нэру. А вясной

Р. КАРТКІ.

КАЛЯНДАР
«БЕЛАРУСЬ
САВЕЦКАЯ»

Цікавыя матэрыялы аб мінулым і сённяшнім жыцці нашага народа чытач знойдзе на старонках календара «Беларусь Савецкая», які выпускала выдавецтва «Польмя». У ім змешчаны звесткі пра ўсе вобласці рэспублікі, а таксама пра горад-герой Мінск.

Асабліва цікавае, безумоўна, выкліча падборка матэрыялаў аб літаратуры, мастацтве і культуры сучаснай Беларусі, а таксама календар падзей і знамянальных дат за 60 гадоў.

Тэкст добра дапаўняюць 70 калюсных і чорна-белых здымкаў, сярэд якіх — помнік Я. Купалу ў Мінску, агульны выгляд Палаца культуры ў калгасе «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага, Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, Музею савецка-польскай баявой садружнасці ў вёсцы Леніна Горацкага раёна і іншыя.

Выданне аформіў мастак Э. Жакевіч, складальнік — А. Раковіч.

І. ПАЖОГА.

ДЗЕСЯЦЬ
МАРШРУТАЎ
ПЯЦГОДКІ

Аб важнейшых будоўлях дзесяціпяцігодкі, аб тым, што робіцца і будзе зроблена ў далейшым у справе паліпашэння дабрабыту савецкіх людзей, расказваецца ў кнізе Ю. Беражнова і Б. Маркіна «Дзесяць маршрутаў дзесяціпяцігодкі», выпушчанай выдавецтвам «Знамя».

Своеасаблівае падарожжа па нашай краіне зрабіць чытачам дапамагае Герой Сацыялістычнай Працы, першы намеснік старшыні Дзяржбудза СССР М. Г. Чантаміраў.

«Ява Палесся» — так называецца пяты маршрут гэтага падарожжа. Праходзіць ён па тэрыторыі нашай рэспублікі і ў першую чаргу па яе заходніх раёнах, якія, як вядома, асабліва інтэнсіўна развіваюцца ў апошні час.

АМАТАРАМ
ПРЫГОЖАГА

«Беларускія славескі жывапіс» — так называецца альбом, выпушчаны выдавецтвам «Беларусь».

У ім змешчана 198 рэспубліцкіх вядомых мастакоў рэспублікі, прадстаўнікоў розных творчых пакаленняў і почыркаў. Адкрываецца альбом карцінамі М. Станюты «Партрэт дачкі» і У. Кудравіча «Веснавая раніца», якія ў пэўнай ступені адлюстравалі характэрныя бакі мастацкага жыцця пачатку дваццятых гадоў. Сярод карцін, прадстаўленых у ім, творы І. Ахрэмчыка, В. Бялінскага-Вірўлі, В. Волкава, Г. Вацчанкі, Р. Вярсоцкага, Я. Зайцава, Я. Краўчэўскага, М. Савіцкага, Я. Ціхановіча, М. Назарчука, М. Данцага і іншых.

Аўтар прадмовы і складальнік альбома А. Аладава зазначае, што беларускі жывапіс, неспрэчна і поўна адлюстраваныч наваколляне асяроддзе, даносячы да нас перажыванні, думкі і пачуцці чужына і ўдзялавага сучасніка-мастака, заўсёды быў любімым нашым глядачом. І зараз ён радуе разнастайнасцю талентаў, натхненнасцю і сталасцю думкі.

З выданнем пазнаёмяцца не толькі беларускія аматары прыгожага, але і шматлікія гасці: тэкст альбома пададзены на беларускай, рускай, англійскай і французскай мовах.

СЭРЦАМ
З КАМСАМОЛАМ

Сто сорок мільянаў савецкіх людзей у розныя гады прайшлі загартуюку ў Ленінскім Камуністычным Саюзе Моладзі, вучыліся жыццю, працаваць і змагацца па камуністычнаму, паленіску. Сёння сто з іх, прадстаўнікоў самых розных узростаў і прафесій, са старонкамі кнігі «Час, наперад!», выпушчанай выдавецтвам «Молодая гвардыя», звяртаюцца да юнакоў і дзяўчат сямідзесятых, вядучы з імі гаворку аб вернісці рэвалюцыйным, баявым і працоўным традыцыям савецкага народа, адданасці справе партыі. Сярод іх былі камсамольцы з Беларусі.

«Вогненная маладосць мая» — так называецца выступленне Героя Савецкага Саюза, удзельніцы Мінскага падполля ў гады Вялікай Айчыннай вайны М. Осіпавай. «У творчых дыскусіях, у сумесных камсамольскіх справах мацавалася грамадзянская пазіцыя», — азіраючыся на працягае, сцвярджае вядомы кампазітар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола І. Лучынок.

Пра справы беларускіх партызан-камсамольцаў расказвае партыйны работнік, у гады Вялікай Айчыннай — інструктар спецаддзела ЦК ВЛКСМ А. Жыхар — «Загад 0042 не даверылі рэдвёсуважы!»

На сцэне філармоніі ў Мінску адбыўся канцэрт аб'яднанага хору Беларускага тэлебачання і радыё і Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. У праграме канцэрта былі выкананы «Званы Хатыні» К. Кавяцкіса, «Хор русалак» Я. Вітала, «Тарту ў белую ноч» Г. Эрнесанса, «Вясельнае застолле» А. Мдзівані, «Татарскі палон» М. Рымскага-Корсакава і іншыя творы. Мастацкі кіраўнік — народны артыст БССР, прафесар В. Роўда.

БЛОК ПА-БЕЛАРУСКУ

На чарговую паэтычную пятніцу, якая адбылася ў ДOME літаратара, прыйшлі пісьменнікі, настаўнікі, студэнты, усе тыя, хто любіць творчасць вялікага рускага паэта А. Блока. На гэты раз Блок гучаў на беларускай мове — вершы і паэмы яго чытаў аўтар перакладаў пэзэ Сяргея Грахоўскага.

У заключэнне вечара адбылося абмеркаванне перакладаў. Прысутныя шчыра падзякавалі Сяргею Грахоўскаму за вялікую і карысную справу, зробленую ім.

На паэтычнай пятніцы выступіў беларускі паэт-перакладчык Язэп Семяжон, які расказаў пра стан беларускага перакладу на сучасным этапе.

ЧАСОПІСЫ У КРАСАВІКУ

«ПОЛЬМЯ»

Паэзія прадстаўлена вершамі В. Макарэвіча, А. Пысіна, А. Шаўні, Р. Тармоў, проза — заканчэннем рамана Б. Сачанкі «Вялікі Лес» і апавяданнямі М. Капыловіча.

У раздзеле «Новыя пераклады» друкуецца паэма П. Варанько «Салдацкі сярб» (пер. С. Грахоўскага).

Міністр сельскай гаспадаркі БССР Ф. П. Сянько выступае з артыкулам «Каласы, што сімвалам у гербе».

Пад рубрыкай «Мастацтва» змешчаны артыкул Л. Мухарынскай «Наб гучала музыка...»; «Крытыка і бібліяграфія» — артыкулы М. Мушынскага «Шляхамі пошукаў і творчых перамог» і С. Александровіча «Далёка я ад межаў родных» (Якуб Колас на Куршчыне).

Да 80-годдзя з дня нараджэння І. Гурскага прыўрочаны ўспаміны В. Віткі «З верай у чалавека» і Я. Брыля «Тая сустрэча».

Кнігі Я. Брыля «Трохі пра вечнае», Р. Бардуліна «Абсяг», У. Калесніка «Ветразі Адвесея», П. Місько «Чэрці ў коміне», М. Ціханова «Спасціжэнне» рэцэнзуюць М. Стральцоў, А. Сямёнава, У. Юнан, Я. Усінаў, М. Кеняка.

«МАЛАДОСЦЬ»

Багата ў нумары паэзіі. З новымі вершамі выступаюць В. Ярац, М. Дунса, В. Стрыжан, М. Смагаровіч, А. Усеня. Паэму-рэпартаж «Агонь і сонца» В. Зуёнак прысвяціў нашаму земляку, лётчыку-касамонаўту СССР У. Каваленку.

Змешчаны аповесць В. Гігевіча «Жывіца», апавяданні І. Сталдольніка «Ноч была ціхая» і «Сустрэча ў дарозе», М. Філіповіч «Мадонна з выселкаў».

«Юнацтва мужнее ў працы» — выступленне загадчыка сектара ЦК ЛКСМБ па рабоце камсамольскіх арганізацый прафтэхвучылішчаў рэспублікі У. Цвяткова.

Друкуюцца нарысы А. Захарэнка «Яўген Клімчанка, настаўнік», У. Хачырашвілі «Поле яго жыцця», У. Якутава «Тваім, правадыр, імя», Э. Караліовіча «З нагорты леныцаў».

Агляд маладой паэзіі леташняга года зрабіла А. Кабановіч — «Пасеннае ўздыдзе».

Раман В. Адамчына «Чужая бацькаўшчына» рэцэнзуе М. Тычына.

«БЕЛАРУСЬ»

З новымі вершамі выступаюць В. Шымук, К. Жук, Т. Бондар, В. Лукша.

Нядаўна закончыўся рэспубліканскі семінар, прысвечаны сацыяльнаму развіццю беларускай вёскі. Яго ўдзельнікі наведвалі і калгас «Новы быт» Мінскага раёна. Пра гэтую перадавую гаспадарку, якой споўнілася 50 гадоў, расказваюць М. Сіскевіч і У. Антуськоў.

Успамінамі пра Н. К. Крупскую дзеляцца Р. Хацкевіч — «Незабыўная сустрэча».

Пад рубрыкай «Пошукі і знаходкі» змешчаны артыкул А. Мальдзіса «Гісторыя ўнікальных рэчаў».

Цікавае чытачоў выкліча публікацыя І. Раманоўскага «Таямніца старога гілзы».

Падпалкоўнік міліцыі, намеснік начальніка УУС Мінгарвыканкома, кандыдат гістарычных навук М. Чаргінец працягвае рубрыку «Закон: правы і абавязкі». Яго артыкул называецца «Сутнасць крымінальнай адказнасці».

«Рэха чырвонай суботы» — публікацыя А. Шаўні.

«Першы рэдактар» — успаміны А. Русецкага пра пісьменніка І. Гурскага, якому ў красавіку споўнілася 60 гадоў, першага рэдактара часопіса «Беларусь».

Публікуюцца таксама нарысы Ф. Собала «Больш і гоцар маці», М. Мятліцкага «Сонца над Бабчынам», рэцэнзіі на новыя кнігі, ёсць пастанныя рубрыкі «У фотааб'ектыве — час» і «Спартыўны клуб «Стадыён»».

«НЕМАН»

Нумар адкрываецца падборкай вершаў з новай кнігі Г. Бураўніна (пер. Б. Спрыччана).

Друкуюцца аповесць А. Сульянава «Права на неба», вершы В. Тараса, апавяданне М. Вышынскага «Дзікая груша» (пер. Ю. Канэ), заканчэнне рамана Г. Х. Бранэра «Цацкі» (пер. з дацкай Ю. Яхнінай і С. Тарханавай).

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» змешчаны артыкулы В. Куліч «Колькі ж патрэбна нахання і агню?» і І. Пісарэні «Пал-слоўе».

«Зорка штурмавіка» — так называецца матэрыял Б. Налівайкі, прапанаваны пад рубрыкай «Запіскі, успаміны, дакументы».

Антыгуманістычныя тэндэнцыі сучаснага буржуазнага мастацтва даследуюць Л. Яўменаў і В. Гапановіч у артыкуле «У глыбіні пустаты».

Крытыка прадстаўлена артыкулам М. Тычыны «Каардынаты пошуку». Рэцэнзуюцца таксама раман В. Адамчына «Чужая бацькаўшчына», зборнік вершаў І. Шылярэўскага «Неназваная сіла» і іншыя кнігі.

Ёсць пастанная падборка «Учора, сёння, заўтра».

У НАРОДЗЕ гавораць: «Не той багаты, хто мае срэбра і золата, а той багаты, хто мае хлеб. Хлеб усяму галава»...

Далёка не ўсім даводзілася быць у музеі абароны Ленінграда і бачыць маленькі кавалачак зямлістага сургата — дзённую норму хлеба Ленінграда ў гады вайны. Не ўсе ведаюць, што першы савецкі камісар забеспячэння прадуктамі таварыш Цюрупя сістэматычна недадаў і на адным з пасяджэнняў Саўнаркама ўпаў у непрытомнасць... А ўсё гэта вымусіла б яшчэ глыбей адчуць чым быў і чым застаецца для чалавека Яго Вялікасць — хлеб...

З такімі думкамі, разважанымі я падыходзіў да Мінскага камбіната хлебапрадуктаў. Тут, на млыне № 1, працавала Ганна Дзям'янаўна Журава, з якой я меў намер сустрэцца. Пазнаёмліся мы з ёю на ўрачыстым вечары з выпадку ўрэння калектыву камбіната — пераможцы Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва — пераходнага Чырвонага сцяга ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ.

На яе нельга было не звярнуць увагі. Святочна апранутая, увайшла ў залу, зрабіла некалькі крокаў наперад, спынілася, аглядаючы прысутных, з некаторымі з іх, хто яе заўважыў, прывіталася кіўком галавы з ледзь улоўнай лагодна-прыязнай усмешкай. У зале як бы стала святлей, утульней. Так бывае, калі сустрэкаеш чалавека душэўнай чысціні, адкрытасці, з якім ніколі не надакучыць быць побач, слухаць яго, бо ён не з тых, хто шукаў лёгкага жыцця, а жыве свядома, мэтайкіня.

На грудзях Ганны Дзям'янаўны Журавай — ордэны Леніна і Працоўнага Чырвонага Сцяга, юбілейны медаль у гонар 100-годдзя з дня нараджэння Леніна... Гэтыя высокія ўзнагароды яна атрымала за ўзорную працу, а ўвогуле, калі падумаць, то, напэўна, і за цудоўнага чалавечыя якасці. Без наяўнасці іх, мусіць, не было б да яе і той вялікай павагі, а значыць і ўсесаюзнага прызнання яе заслуг. А да прызнання гэтага яна ішла ўсё сваё сумленнае жыццё.

...Яна ледзь-ледзь прыпамінае родную вёску Марохава на Смаленшчыне, дзе нарадзілася, адкуль родам яе бацькі. Але не-не ды і адгукнецца зноў бо-лем у сэрцы тужлівы перастук колаў цягніка, і як праз туман убачыць яна заплаканыя вочы маці, змарнелыя твары людзей. Трэція суткі ў роце не было ані макавай расіны.

— Мама, хачу есці, — гола-сам, падобным на стогн, про-сіць дзяўчынка.

— Пацярпі, дачушка, — як можа, супакойвае маці.

А ў адказ зноў: — Есці!..

Здаецца, не вытрымае, разар-вешца ў маці ад жалю сэрца, калі яшчэ раз пачуе гэты жу-дасны крык-малюбу.

Але вось хтосьці працягвае дзяўчынку маленькі, чудам прыхаваны сухарык. Паклала яна яго ў рот, і здаўся ёй ён саладзейшым за цукерку. Пера-стала плакаць, супакоілася...

Хіба такое забудзеш? Хаця і была яна тады маленькай, але той хлеб-паратунак запомніла

магла стрымацца ад слёз — успамінала той маленькі су-харык, падараваны ёй у цягні-ку.

Можа, і ўсё жыццё прысвяці-ла б яна нялёгкай працы хле-баробай, калі б не адна сустрэ-ча.

Паехала аднойчы ў горад Горкі на Волгу правесці бра-та Міхася. Ён працаваў на чы-гунцы. Заходзіць да яго ў дом, бачыць — з Міхасёвай жонкай незнаёмая дзяўчынка размаўляе. Дзяўчынка, звалі яе Жаннай Мі-ронавай, жыла па суседству. Займалася ў вучылішчы, якое

адрозніваецца ад дзедаўскай: маўляў, засыпаў на размол зерне і тут жа атрымліваеш канечны прадукт — муку. На са-май справе, працэс апрацоўкі збожжа і атрыманне з яго му-кі наможа складанейшы...

Гледзячы, як працуе Ганна Дзям'янаўна, я дзіўлюся яе спрыту, умению, дакладнасці. Мне здаецца, што ўсе вальцо-выя станкі шумяць аднолькава, а яна кожны з іх угадвае па голасе і па ім вызначае ма-лейшыя змены ў рэжыме апра-цоўкі. Пры мне на адным з вальцовых станкоў абарваўся

даводзілася чуць ад Ганны Дзям'янаўны словы «сама». Гэтае слова нікому не пагра-жала, ні на каго не крычалася, але было яно як сумленне. Ча-мусьці не ўзікала сумненняў, што Журава правярць работу Ларыёнава. І, што б вы думалі, пры гэтым адбудзецца? Нічога асаблівага. Адно прысутнасці Ганны Дзям'янаўны, аднаго яе погляду хоціць, каб чалавек адумаўся. А калі і скажа што ў папрок, то так, нібы папросіць прабачэння. А ў памяць ўрэ-жання надойга.

Ганна Дзям'янаўна абедугоў-вае 26 вальцовых станкоў. Усе разам яны складаюць адзіную сістэму, кіраўніцтва якой ажыццяўляе яна адна і забяспечвае атрыманне высакаяка-сай сартавой мукі.

— Працэсы здрабнення і раз-молу не такія простыя, як гэта можа здацца чалавеку неда-сведчанаму, — расказвае Га-нна Дзям'янаўна. — Бачыце, вось па гэтым канале ачышча-нае ад прымесей зерне паступае зверху ў вальцовы станок так званай дранай сістэмы, дзе здрабняецца. Пры гэтым пра-цэсе неабходна атрымаць мак-сімальную колькасць буйных часцінак у выглядзе крупак з нязначнай колькасцю абалонак. Ад гэтага залежыць якасць да-лейшай тэхналагічнай апрацоў-кі. — Ганна Дзям'янаўна пры-адчынае заслон, чэрпае латком крыху здробненнай масы, тлума-чыць: — Пакуль нічога мяняць не трэба, апрацоўка праходзіць правільна.

— А як вы гэта з такой хут-касцю вызначылі? — не ўтры-мліваюся я ад пытання.

— У мяне дастаткова вопыту. За дваццаць шэсць гадоў рабо-ты не такomu навучыцца, не та-кія тонкасці справы спасыні-неш, — адказвае Журава, і во-чы яе пры гэтым цёпла ўсім-хаюцца. — У наступныя шліфа-вальныя працэсы, — працягвае яна, — уваходзіць канчатковае аддзяленне абалонак ад кру-пак. Рэжым здрабнення павінен быць мінімальны. Пры заліш-нім здрабненні крупак іх су-месь засмечваецца часцінкамі абалонак і за кошт гэтага змяняецца выпрацоўка мукі вышэйшай якасці.

— І зноў жа ад вас патрабу-ецца асаблівае пільнасць?

— Вы ўгадалі, — гаджаецца Журава, — трэба паспяваць за ўсімі працэсамі, і не толькі са-чыць, але і кіраваць імі адпа-ведна тэхналогіі. Варта ледзь адхіліцца ад нормы, недаатры-маеш мукі высокай якасці, а то і сама якасць упадзе.

...Калі на вачым стала ля-жыць хлеб — ведаць, што гэта праца рук многіх і многіх людзей, у тым ліку і Ганны Дзям'янаўны Журавай. Успомніце пра іх. І яшчэ — не за-бывайце ніколі: багачце наша — хлеб.

П. САБІНА.

ЦАНА АЖЫЦЦЯ

на ўсё жыццё, быццам і сёння трымае ў руках, быццам і не з'ела тады, а пакінула, як на-памінак пра людскую спагаду, дабрату. Той падараваны, са-грэты нечым шчодрым сэрцам хлеб — найкаштоўнейшы з усіх падарункаў, бо ў ім цяпілася жыццё, надзея...

Выратаванне прыйшло неча-кана і радасна. Цягнік у фа-шыстаў адбілі беларускія пар-тызаны, і сям'я Журавых разам з іншымі сем'ямі пазбегла ня-волі.

Вайна — не толькі смерць, пакуты, нягоды, гэта яшчэ і го-лад. А Ганна Журава пагала-дала. Іншы раз ледзь ёй сніўся па начах. Хіба толькі ў сне і наядалася яго. А працянулася галоднай і найпершай турботай было — што б з'есці?.. Хлеб быў найвялікшай раскошай у тых цяжкіх гады. І цаны яму не было...

Пасля вайны сям'я Журавых засталася жыць у Беларусі, да-кладней, у вёсцы Смалына Ар-шанскага раёна. З 14-ці год стала пазнаваць Ганна, што такое сялянская праца і як вы-рошчваецца той самы хлеб, яко-му б яна, калі б толькі магла, паставіла помнік, бо ў яе ўяў-ленні ён стаў нечым адухоўле-ным і такім жа шматзначным, як і само жыццё. Яна навучы-лася яго сеяць, даглядаць, убі-раць. Пры гэтым не забывала паўтараць: «Зямлі кланяйся ніжэй — будзеш да хлеба блі-жэй». А калі на стала з'яўляў-ся свежы бохан, выпечаны з новага ўраджаю, шчыра рада-валася разам з бацькамі. І не

рыхтавала вальцоўшчыкаў — спецыяльнасць ніколі не чутая. Праўда, работа як быццам вядо-мая, простая — муку малоць. Толькі Міронава пра гэтую ра-боту так расказвала, з такім за-хапленнем, што яна нечакана раскрывалася зусім не такой, якой уяўлялася...

І Журава вырашыла таксама паступіць у вучылішча. Вельмі ўжо заманлівым здалося. І дамаглася свайго. Пасля за-канчэння вучобы атрымала на-кіраванне на Мінскі камбінат хлебапрадуктаў.

...На млыне № 1 я без асаблівых цяжкасцей знай-шоў Ганну Дзям'янаўну Жу-раву. Працавала яна ў мука-мольным цэху. Ліфт падняў мя-не на пяты паверх. І, калі я выйшаў з яго, першае, што ўра-зіла, — выключная чысціня круг-гом. Свежа працёртая бліску-чая падлога і нічога больш, што б перашкаджала працы або нарушала яе гігіену. Роў-нымі радамі — вальцовыя станкі. За адным з іх убачыў Ганну Дзям'янаўну. Яна тры-мала ў руцэ латок са здроб-ненай пшанічнай масай.

— Вызначаю, які далейшы рэжым задаць станку, — вет-ліва адказаўшы на маё прыві-танне, растлумачыла яна.

Вальцовыя станкі ў сукупна-сці, калі прасцей сказаць, тыя ж жорны, толькі куды больш складаныя і, вядома ж, зусім не падобныя на колішнія, дзе-даўскія, хоць многія яшчэ і зараз думваюць, што на сучас-ным млыне тэхналогія атры-мання з зерня мукі мала чым

прывадны пас. Ну, думаю, па-куль Ганна Дзям'янаўна выклі-ча рамонтніка, пакуль ён прый-дзе, пакуль... Адным словам — прастаіць станок не менш чым паўгадзіны. Ажно яна нікога на дапамогу не паклікала, ад-маіх паслуг таксама адмовіла-ся. Імгненна спыніла станок, ад-крыла засцерагальны шчыток і паставіла пас на месца. Прай-шло не больш чым мінута. Стан-ок зноў запрацаваў. Вось та-бе, здавалася б, і не жаночы клопат...

...Паклікала майстра, які праходзіў непадалёк. Падвядз яго да станка.

— Чуеш? — спытала па-змоўніцку, жартаўліва. — Ты на што намякаеш, Га-на? — не зразумеў майстар. — Валок трэба памяняць, хі-ба ж не чуеш, як скрыгае!

Голас у Ганны Дзям'янаўны ўжо сур'ёзны, але па-ранейша-му мяккі, прыемны.

— А, ты воль пра што, — за-пісваючы ў бланкот нумар станка і робячы выгляд, быц-цам адганяе ад сябе празмер-ныя клопаты, трэба ж апраў-дацца за прамашку, сумеўся ён і супакоіў: — Заўтра ранішай будзе стаяць новы.

Майстар памкнуўся ісці.

— Пачкай, — злёгка пры-трымала яго за крысо халата Ганна Дзям'янаўна. — Пера-дай вальцэрэзу Ларыёнаву, што яму трэба сумленнай ад-носіцца да сваіх абавязкаў. У наступны раз сама прасачу, як ён наразае вальцы.

Майстар згодна паківаў гала-вой. Яму, відаць, не ўпершыню

было прысвоена званне гвардзейскай...

На дапамогу братням беларускаму на-роду ў тых цяжкіх гады прыйшлі воіны шматнацыянальнай Савецкай Арміі. У тым ліку былі і нашы землякі — ставі-шчанцы, і тры з іх — Васіль Кірылавіч Дыдык, Іван Сяргеевіч Карніенка і Пётр Дзмітрыевіч Несцярук — вось разам з намі ў аўтобусе робіць турыстычную паездку па месцах, дзе больш чым тры дзесяцігоддзі назад праходзілі з баямі, вызваляючы шматпакутную Беларусь.

— Што гаварыць, сувязі нашых зем-лякоў з Беларуссю не спыняюцца і ў на-шы дні, — уступіў у размову сакратар партарганізацыі калгаса імя ХХІІ з'езда КПСС Мікалай Пракопавіч Свінар, калі аўтобус кіраваўся ў нашых калгасах шмат трактароў, магутных самазвалаў, выпушчаных у Беларусі, іншай сельска-гаспадарчай тэхнікі.

І ўжо з ваенных часоў гутарка перай-шла пра нашы сённяшнія дні. І гэтым размовам, напэўна, не было б канца. Але аўтобус павярнуў да Хатыні і ўсе змоўклі.

Пасля наведання Хатыні мы, усхваля-ваныя ўбачаным, вярталіся дамоў. Га-тая паездка застаецца ў нашых сэрцах.

Л. СЕРАДЗЕНКА,

член Саюза журналістаў СССР, рэдактар ставішчанскай раённай газеты «Прапор Леніна» Кіеўскай вобласці.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

ГЭТА І ЁСЦЬ БРАТЭРСТВА

Мы, дваццаць шэсць экскурсантаў урадлівага Ставішчанскага раёна, ня-даўна былі на беларускай зямлі, азнаё-міліся з Брэстам і крэпасцю-героем, наве-далі выдатныя месцы беларускай сталі-цы. З Мінска наш маршрут пралягаў да мемарыяльнага комплексу Хатынь. Вось ужо і апошнія кварталы беларускай сталіцы засталіся ззаду. Наш турысты-аўтобус, вырваўшыся з шумных гарад-скіх вулиц, імчыцца па шырокай шашы.

— Цяпер, калі глядзіш на гэтыя вяс-елья і замонныя беларускія вёскі, не ве-рыцца, што калісьці на іх месцы былі папалішчы і руіны, — вёў свой усхваля-ваны расказ экскурсавод.

— Гэта было сапраўды так — я ўсё ж бачыў на свае вочы...

лікай Айчынай вайны ў складзе леген-дарнай Таманскай Кантэміраўскай дыві-зіі імя Калініна даўлося вызваляць ад гітлераўцаў тэрыторыю Беларусі.

З таго часу Васіль Кірылавіч не да-водзілася бываць тут. І вось праз шмат гадоў расказ экскурсавода расцвітае яго памяць, нагадаў яму тое, што ён ба-чыў і перажыў, вызваляючы братнюю рэспубліку ад варожай нечысці...

Далей ужо расказ вёў не экскурсавод, а экскурсант са Ставішчанчыны, што на Украіне, В. Дыдык.

Так мы ехалі некалькі мінут. І не пас-пеў Васіль Кірылавіч закончыць сваю усхваляваную прамову, як з мікрафона пачуўся голас намесніка старшыні кал-гаса імя Леніна Івана Сяргеевіча Карні-енкі, які сядзеў побач з В. Дыдыкам.

— Я, таварышы, быў непасрэдным удзельнікам партызанскай барацьбы ў Беларусі на тэрыторыі Мінскай вобласці, — пачаў І. Карніенка, — з сакавіка 1942-

га па 20 чэрвеня 1944-га ў складзе атра-да «Патрыёт Радзімы» брыгады імя Варашылава...

Іван Сяргеевіч называў раён за раёнам, дзе дзейнічаў яго атрад. Стварыўся ён усяго з пяці чалавек у Капыльскім раё-не, а потым вырас у магутную баявую адзінку. І Карніенка прайшоў шлях ад кіраўніка маленькай групы народных месціўцаў да камандзіра буйнога парты-занскага атрада, быў удастоены ордэнаў Чырвонага Сцяга, «Чырвонай Зоркі», медалю «За адвагу» і «Партызану Вялі-кай Айчынай вайны» І ІІ ступені. Яго кулямёт «Максім» на колах ад культава-тара і сёння экспануецца ў Музеі гісто-рыі Вялікай Айчынай вайны ў Мінску.

Наш аўтобус нечакана спыніўся. — Прашу ўсіх выйсці на хвілінку, — прапанаваў экскурсавод.

Калы дарогі справа мы ўбачылі на пастамеце праслаўлены ў бітвах Т-34. «Воінам 100-й мотастралковай дывізіі...» — нехта пачаў чытаць высечаныя на на-мені словы.

— Дык гэта ж мая родная дывізія! — перапыніў яго старшыня выканкома Ва-сіліскага сельскага Савета народных дэ-путатаў Пётр Дзмітрыевіч Несцярук. І больш нічога ўжо не мог сказаць у тую мінуту Пётр Дзмітрыевіч. Ад хваля-вання ў яго на вачах заблішчэлі слёзы. І ён не саромеўся іх. Таму што гэта былі слёзы радасці і гонару за сваю дывізію. За тую самую 100-ую, у якой Несцярук прайшоў з баямі ўсю мінулую вайну і

ІДУЧЫ ПА ЦАЛІКУ

Цішка Гартны вядомы чытачу перш за ўсё як стваральнік першага беларускага савецкага рамана «Сокі цаліны». Аднак нязменную цікавасць уяўляюць таксама і яго шматлікія апавяданні лепшыя з якіх увайшлі ў аднатомнік «Насустрач сонцу» (укладанне і пасляслоўе А. Клачко).

Творы, напісаныя ў 1909—1920 гадах, прысвечаны простаму люду, які прыкладае шмат намаганняў, каб зарабіць на хлеб і пракарміць дзяцей, застаючыся ў умовах эксплуатацыі Чалавекам. У гэтым сэнсе характэрна апавяданне «Шукаючы працы». Герой яго, як і сам пісьменнік, гарбары. Твор і запамінаецца перш за ўсё каларытнымі вобразамі, цікавымі мастацкімі знаходкамі, якія паглыбляюць псіхалагічны аналіз, ствараюць праўдзівую атмасферу дарэвалюцыйнага жыцця беларускага народа. Назіраючы і імкнэнне аўтара ўдасканаліць выяўленчы прыём з мэтай выяўлення жыццёвага канфлікту. Калізійныя сітуацыі ва ўсіх яго дакастрычніцкіх творах і, у прыватнасці, у апавяданні «Шукаючы працы», грунтоўна на глыбокім унутраным трагізме, часам, праўда, нябачным за другараднымі апісаннямі і неабавязковымі падрабязнасцямі.

Падобныя недахопы ранняй творчасці Ц. Гартнага абумоўлены як суб'ектыўнымі, так і аб'ектыўнымі прычынамі.

Наогул, беларуская проза пярэдняга Вялікага Кастрычніка і першых двух паслярэвалюцыйных дзесяцігоддзяў развілася надзвычай складана, што тлумачылася тым, што новая беларуская літаратура не мела яшчэ неабходнага вопыту, каб адлюстравалі важнейшыя сацыяльна-эканамічныя, палітычныя змены ў жыцці народа ў вельмі складаны для яго перыяд.

Гэта ў значнай ступені характэрна і Ц. Гартнаму. Сваю эстэтычную задачу ён бачыў у тым, каб амаль з дакументальнай дакладнасцю адлюстравалі ўсе падзеі народнага жыцця, зберагчы аб іх памяць для будучых пакаленняў, для буйных эпохічных твораў. Пісьменнік робіць акцэнт на даследаванні псіхалогіі сваіх герояў, іх побыту, што, акрамя ўсяго іншага, дазваляла яму авалодаць структурай рэалістычнага апавядання, убачыць за прыватнымі жыццёвымі з'явамі глыбокі сацыяльны змест, перспектыву народнага жыцця.

Паступовае вызваленне ад абстрактнага гуманізму, схематызму заўважаецца ў цудоўна напісаным апавяданні «Распусніца». Ц. Гартны надзвычай пераканаўча раскрывае тыя сацыяльна-эканамічныя прычыны, якія штурхнулі галоўную гераіню Аўдоцю на амаральны ўчынак. Беднасць, голод — вытокі галечы ў сям'і Хірысона, як і ў мільёнаў людзей у царскай Расіі.

Канфлікт твора пабудаваны на ўнутраным драматызме і перадаецца праз сцэну напісанна Аўдошай ліста ў Амерыку, былому мужу, які, відаць, даведаўся пра яе здраду і знайшоў сабе іншую кабету. Аўтар не асуджае гераіню, ён спрабуе знайсці адказ на пытанне: хто вінаваты ў трагічным становішчы жынчыны? Так, магчыма, упершыню ў творчасці Ц. Гартнага ставіцца праблема ўзаемаадносін прыватнага, асабістага

і грамадскага. Супярэчнасці жыцця пісьменнік вырашае з гуманістычных пазіцый, у традыцыях М. Горкага, Я. Коласа, К. Чорнага, М. Зарэцкага.

Вялікае давер'е да чалавека, павага да яго пачуццяў з вялікай мастацкай сілай выяўляецца ў апавяданні «Штрэйкбрэхер», «Велікодная каробка». Анупрэй — галоўны герой апавядання «Штрэйкбрэхер» — не хоча парушаць дамоўленасці рабочых баставаць, хаця ў яго хаце ўжо два тыдні адчуваецца нястача, у апошнія дні няма нават хлеба. А дзеці Анупрэя і Луцэі хочаць есці, яны мала разумеюць, што забастоўка вядзецца якраз дзеля таго, каб палепшылася становішча працоўных. Пад напорам абставін сэрца Анупрэя не вытрымала, і ён пайшоў прасіць грошай у гаспадара прадпрыемства ў лік будучай працы.

Ц. Гартны пераканаўча паказвае, што яго герой свой учынак лічыць здрадай таварышам, нягледзячы на тое, што дзесяцірублямі выратавае трое дзіцячых душ ад галоднай смерці. Луцэі, якая суняе і апраўдвае Анупрэя, ён гаворыць: «Маўчы лепш, Луцэя, калі не разбіраешся ні ў чым. Забастоўка — гэта вайна... А ў вайну нельга аднаму супроціў усіх вешці перагаворы з ворагам... А я... бачыш...»

Складаюцца светапогляду свядомага чалавека, які радасна сустраў Вялікі Кастрычнік, змагаецца за рэвалюцыйнае пераўтварэнне жыцця, паказваецца пісьменнікам у апавяданнях, напісаных у 20-ыя—30-ыя гады. У гэтым сэнсе паказальнымі з'яўляюцца творы «Чырвонаярмейскі Панкел Ліпа», «Спатканне», «Сымонка-інжынер», «Трэскі на хвалях», «Больш за ўсіх».

Паслякастрычніцкая проза Ц. Гартнага працягвае лепшыя традыцыі беларускай літаратуры, якой уласціва была паглыбленая ўвага да асобы чалавека, умоў яго жыцця, сувязей з навакольным светам. У творах савецкага часу пісьменнік выяўляе сябе наватарам, які адным з першых у нацыянальнай прозе пачаў паспяхова распрацоўваць рабочую тэму, пільна спалучаючы традыцыйны для літаратуры рэалістычны падыход да з'яў рэчаіснасці з экспрэсіяй, прыўзнята-эмацыянальнай пільна.

Тэорыя «жывога чалавека» таксама па-свойму захапіла Ц. Гартнага, бо яна была своеасаблівай рэакцыяй на павярхоўнасць у адлюстраванні жыццёвых канфліктаў для некаторых пісьменнікаў канца 20-ых — пачатку 30-ых гадоў. Ён, выпрабаўваючы ў сваёй творчай практыцы розныя навістывыя формы (імпрэсія, псіхалагічная замалёўка, сацыяльна-бытавы эцюд і інш.), прыходзіць да глыбокага рэалістычнага апавядання з багатымі элементамі псіхалагізму і сацыяльнай ідэі. З боку жанравай спецыфікі многія творы пісьменніка пачатку 30-ых гадоў нагадваюць аповесці («Калгаснік Трыхон Жаролца», «Гаспадар», «Смерць Германа Васэрмана»). Прыкметна пашыраецца тэматычны дыяпазон навістывы Ц. Гартнага. У цэнтры ўвагі аўтара рабочы, савецкі служачы, інтэлігент, калгаснік, нямецкі антыфашыст.

Будучы адным з піянераў беларускай літаратуры, Ц. Гартны ішоў па своеасаблівым творчым цаліку, пракладаючы дарогу фарміраванню рэалістычнага псіхалагічнага апавядання.

Уладзімір КАВАЛЕНКА.

ГВАРЫЦЬ аб выхаваўчым значэнні літаратуры і мастацтва — значыць пацвярджаць неабходнасць мастацкага ўвасаблення станоўчага прыкладу, станоўчага ідэалу. А апошняе, у сваю чаргу, мае на ўвазе таксама і неабходнасць звароту да гістарычнага вопыту народа, да гісторыі з яе падзеямі, героямі, урокамі, прыкладамі. Слова аб тым, што нешчаслівая тая краіна, у якой няма герояў, можна аднесці ў пэўнай перафразіроўцы і да літаратуры: нешчаслівая тая літаратура, у якой няма гістарычных герояў.

Трэба сказаць, што наша літаратура ў апошні час усё часцей і ўсё больш паспяхова — гэта, безумоўна, адно са сведчанняў яе ідэйна-эстэтычнага сталення — звяртаецца да гістарычнай тэмы, уважліва сцірае ў гэтым сэнсе на сваёй карце адну белую пляму за другой. Назавём хаця б такія памятныя ўсім з'явы, як паэма А. Куляшова «Хамуціус», вершаваная кніга Я. Сіпакова «Веча славянскіх балад», п'есы У. Караткевіча, аповесць Э. Ялугі-

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННІК ПІСЬМЕННІКА

«МУДРЫЯ ЛЮДЗІ РАІЛІ...»

на «Місціслаўцаў кій». Да рэальнага героя, удзельніка параўнаўча нядаўніх, яшчэ свежых у памяці народнай, але ўжо стаўшых гісторыяй, падзей звярнуўся Максім Танк у сваёй паэме «Мікалай Дворнікаў», надрукаванай нядаўна ў часопісе «Полымя».

Урок той мы помнім, нам не ўсё адно,
якія былі заповеты, нам не ўсё адно,
нам ведаць дае аб сабе іх святло —
як зоры, як зімы, як леты.

Па-свойму сімвалічна тое, што літаральна побач з паэмай змешчаны ў тым жа нумары часопіса яшчэ адзін твор на гістарычную тэму, але прысвечаны герою іншай, больш аддаленай эпохі, — п'еса Алеся Петрашкевіча «Напісанне застаецца. Францыск Скарына». У мастацкім слоўце, такім чынам, наглядна ўзнаўляецца сувязь часоў, ідзе іх пераклічка.

Францыск Скарына... Якое сэрца беларуса не зварухнецца з горадскай і ўдзячнасцю пры гэтым імені! Хаця мы, здаецца, ведаем усё, што магчыма ведаць, што сабрана вучонымі і літаратарамі пра слаўнага асветніка і першадрукара, застаецца ўсё-такі адчуванне, што ведаем мала, што ведаем недастаткова, што тайна гэтая, феномен гэты не сталі (ды і ці змогуць стаць?) да канца яўнымі. Для такога адчування ёсць, вядома, і аб'ектыўныя прычыны. Нельга не пагадзіцца з В. Дарашэвічам, які піша ў артыкуле «Францыск Скарына і Мікола Гусоўскі» (студзеньскі нумар часопіса «Неман» за гэты год), што не ўсе бакі і аспекты скарынінскай «духоўнай спадчыны і падзвіжніцкай дзейнасці даследаваны ў мастацкіх вобразах паўнакроўна і аб'ектыўна. Мала вывучаны, напрыклад, Скарына і яго акружэнне, Скарына і антычная спадчына, Скарына-натураліст...»

Тым больш вітаеш яшчэ адну спробу звярнуцца да вобраза выдатнага сына беларускага народа, папоўніць на новай, сучаснай аснове Скарыніну.

Жанр п'есы вызначаны А. Петрашкевічам як «гістарычная драма». Наколькі дакладнае гэтае вызначэнне? Ці, лепш сказаць, у якой меры створанае адпавядае задуманаму, вынік — намеру?

Калі мець на ўвазе чыста гісторыка-фактычны бок справы, вядомыя навуцы факты і звесткі, то падобна, што аўтар іх часам рамантызуе, што ён ідзе шляхам гіпотэз. Не даказаны, напрыклад, факт, асабістага спаткання Скарыны з Гусоўскім. Дапускаецца, але не даказаны.

Але гэта — падыход гісторыка, яго клопат. Нас жа гістарызм цікавіць у больш шырокім сэнсе слова: ці знаходзіцца аўтар верны ключ да тэмы? Ці дае дастаткова верагодную мастацкую інтэрпрэтацыю яе? Знаёмства з п'есай дае станоўчы адказ на гэтыя пытанні, сведчыць аб тым, што драматург кампенсуе належным чынам тое, чым свядома ахвяруе. Так, па-першае, адзначаеш, багаце матэрыялу — рэалій, звестак, спасылак, — які пакладзены ў аснову твора і стварае атмасферу пэўнай гістарычна-сацыяльнай сітуацыі. Тут — і прамовы-інвектывы грознага рэфарматара Лютэра, і атрыбуты чаднай кухні святога судзілішча, і вытрымкі з прадмоў самога Скарыны, і тэксты з паэмы Гусоўскага, і нябачная, але адчувальная прысутнасць іх вялікіх сучаснікаў — Максіма Грэка, Мікалая Каперніка, Томаса Мюнцэра, магістра Альбрэхта, Якуба Бабіча і г. д. Па-другое, канстатуеш з за-

давальненнем, што аўтар не трапіў у палон гэтага матэрыялу (якая небяспека існавала), а застаецца як мастак гаспадаром становішча. Абраны жанр як нельга лепш, здаецца, працуе на тэму, драматычнае дзеянне супадае з рухам гістарычным, дыялогі — з характэрнымі для таго часу навукова-ідэалагічнымі дыспутамі. І ў выніку фігура Скарыны паўстае як бы з гушчыні часу, раскрываецца ў сутыкненні і ўзаемазвяззі з пэўнымі гістарычнымі сіламі і абставінамі.

Чытаеш п'есу і бачыш, як дапаўняецца і абнаўляецца традыцыйна прыняты, асячоны вякамі вобраз першадрукара. Не, не выпадкова спатрэбілася аўтару сутыкнуць твар у твар на гістарычным скрыжаванні Скарыну з Лютэрам. Іх маральна-ідэалагічны паядынак выглядае далёка перспектывным, скіраваным у будучыню, у наш час. (Скарына: «Вы недацэннаваеце мой народ... А вашу нямецкую фанатэрыю мы саб'ём у хуткім часе»). Прайшла праверку часам і гучыць актуальна і канструктыўна

нязгода нашага асветніка з ваяўнічым ідэйна-рэлігійным фанатызмам Лютэра. «У гэтым я вам не саюзнік, — заяўляе Скарына, асуджаючы гатоўнасць нямецкага багаслова паліць людзей на кастрах. — Мір і згода, асвета і навука — вось мая асабістая рэлігія, мой бог, мая вера! А прызначэнне чалавека на зямлі я бачу ў разумнай дзейнасці. Бо страшным можа быць розум, калі ён не служыць чалавеку».

Паводле п'есы А. Петрашкевіча Скарына не толькі вялікі вучоны-рацыяналіст, але і мужны, глыбока пераконаны, гатовы пайсці на смерць за свае ідэі, за справу свайго народа і сваёй радзімы барацьбіт. «Мы памром не першыя і не апошнія, — гаворыць ён. — Мудрыя людзі, паміраючы, раілі тым, каму памерці яшчэ давядзецца, старецца і ў горкіх хвілінах захаваць прысутнасць духу. Вытрымайце, казалі яны, — і застанецца моцнымі для будучыні».

Па кантрасце з яго апанентамі (Лютэр, папскі нунцій) асабліва прывабным выглядае гуманізм Скарыны, які гаворыць пра бязмежнасць чалавечага сэрца, што «можа змясціць у сабе ўвесь свет», які душэўна любіць сваіх таварышаў па справе, блізкіх яму людзей (адны з лепшых у п'есе сцэны, звязаныя з ліній: Скарына, Адвернік і яго жонка Маргарыта, якая тайна кахае Скарыну).

Ажывае, набліжаецца да нас з глыбіні стагоддзяў светлы вобраз Францыска, сына Скарыніна і ў сваіх канкрэтных-чалавечых рысках. Першадрукара бывае, у залежнасці ад абставін, то непасрэдна-смяшлівы, па-народнаму грубаваты, схільны ўжыць жывое, моцнае слоўца, то ласкава-пшчотны (сцэна ў каталёні), го лірычна-ўзнёслы (маналог, пра пэсаль).

І ва ўсякім разе вобраз Скарыны, створаны драматургам, не пакідае нас абываковымі, хвалюе. І мімаволі прыгадваеш словы Гёте: «Лепшае, што нам дае гісторыя, — гэта энтузіязм які яна ўзбуджае».

Заслугай аўтара п'есы, на маю думку, з'яўляецца і спроба абмаляваць вобразы аднадумцаў і паплечнікаў Скарыны, у прыватнасці, вобраз Міколы Гусоўскага (да слова сказаць, пяцісотгоддзе з дня нараджэння якога мы будзем неўзабаве адзначаць). Фігуруе сам Гусоўскі, у тканіну твора арганічна ўплітаюцца радкі яго «Песні пра зубра» ў перакладзе Я. Семяжона. Адно дапаўняе другое. І ў выніку эфект п'есы яшчэ больш узмацняецца.

Як я ўжо адзначаў, аўтарам даволі грунтоўна распрацаваны сацыяльна-гістарычны фон, на якім разгортваецца дзеянне п'есы, паказана асяроддзе, што акружае гістарычных асоб. П'еса была б, безумоўна, намнога бяднейшая без такіх персанажаў, як манашкі, служкі Ватыкана і так званых святога судзілішча, як кат і ўсюдысны, шматалічны прэзэрватор Іахім... Трэба сказаць, аўтар знаходзіць тут адпаведныя фарбы і моўна-стылявыя сродкі, каб ці то высмеяць, ці то выкрыць гэты свет, даць яму належную маральную ацэнку.

П'еса «Напісанне застаецца» пастаўлена на сцэне Гродзенскага абласнога тэатра, а нядаўна — у тэатры імя Янкі Купалы. Мяркую, што ажыццяўленне п'еставы, пошук сцэнічнага варыянта былі не з лёгкіх. Але аб спектаклях, аб тым, наколькі ўдалося ўвасобіць на сцэне вобраз першадрукара, скажуць сваё слова тэатральная крытыка і глядачы. Такая размова яшчэ наперадзе. Мне ж хацелася сказаць не калькі слоў аб самой п'есе як аб літаратурным творы.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Ц. Гартны. Насустрач сонцу. Апавяданні. Серыя «Бібліятэка беларускай прозы». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

ЧАРГОВЫ ЗБОРНИК лепшых крытычных артыкулаў апошніх год «На стрыжні часу» ўдала кампазіцыйна арганізаваны, у чым бачыцца заслуга складальніка С. Андраюка. На першы план вылучаюцца матэрыялы, у якіх даследуецца праблема партыйнасці і народнасці літаратуры, яе грамадская значнасць, актыўнасць у выяўленні духоўнага вобліку сучасніка. Артыкулы У. Гніламёдава, У. Юрэвіча, В. Каваленкі з'яўляюцца своеасаблівым камертонам, які задае тон усёй кніжцы.

У гістарычным аспекце У. Гніламёдаў раскрывае значнасць камуністычных ідэй, святла Кастрычніка ў станаўленні беларускай савецкай паэзіі, калі на парадку дня ставілася пытанне пошукаў новай формы, якая павінна была адпавядаць рэвалюцыйнаму зместу і пафасу новай літаратуры. Трэба пагадзіцца з аўтарам, што наватарства беларускай літаратуры, нават з усімі выдаткамі пошукаў, «нічога агульнага не мела з фарматворчасцю перапелай, сытай культуры», паколькі «творчыя задумы паэтаў былі падпарадкаваны страснаму жаданню ўславіць рэвалюцыю, сцвердзіць новую рэчаіснасць».

У полі зроку крытыка — паэзія шасцідзесяці гадоў стваральнай працы. Прасочваючы агульныя заканамернасці яе развіцця, ён падкрэслівае найбольш характэрныя рысы грамадзянскай паэзіі 20-ых і 30-ых гадоў. Крытыку ўдалося выявіць жыватворныя нізі сувязей паміж асобнымі перыядамі развіцця літаратуры, заўважыць жывыя традыцыі, што развіваюцца сучаснай беларускай паэзіяй.

Крытыка на сучасным эта-

На стрыжні часу. Зборнік крытычных артыкулаў і рэцэнзій. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

не ўсё больш імкнецца спалучаць надзеянае рэцэнзаванне з навуковым аналізам, заглыбленнем у тэарэтычныя пытанні, вызначыць не толькі сённяшняе дасягненні ці пралікі, але і акрэсліць магчымасці нашага літаратурнага поступу, заўважыць некаторыя тэндэнцыі, што намячаюцца ў жывым творчым працэсе. Несумненна, што і на сёння застаюцца актуальнымі пытанні партыйнасці і народнасці літаратуры, традыцый і наватарства, глыбін-

ленкі, які пастаюць сваёй мэтай высветліць, чаму ў сённяшняй літаратуры, што мае значныя здабыткі ў выяўленні псіхалогіі чалавека, часам вытворчых і жыццёвых працэсаў паказваюцца ў аблегчанай форме, герою не хапае пэўнага прастору, і далейшы яго аказваюцца надзвычай абмежаванымі.

Наогул, у крытычных выступленнях В. Каваленкі канцэнтруецца ўвага на вызначальных рысах характару дэславага чалавека нашага часу. Ён імкнецца

ношы ЦК КПСС. Аднак выявіў і ўласцівыя крытычны недахопы. Поруш з бясспрэчнымі дасягненнямі — уменнем акрэсліць праблему, узняць шэраг актуальнейшых пытанняў творчага характару (У. Юрэвіч, У. Гніламёдаў, В. Каваленка, А. Лойка і інш.), — усё яшчэ адеутнічае жанравая разнастайнасць. Усе найбольш значныя артыкулы — гэта праблемныя артыкулы, прывечаныя выяўленню пэўнай тэндэнцыі ў літаратуры ці перспектывам асобных жанраў (напрыклад, артыкул А. Лойкі, як заўсёды напісаны змажынальна, пафасна і па-навуковаму пераканаўча), або творчасці аднаго пісьменніка (нарысавы артыкул «Імем даброты» А. Сямёнавай) і г. д. Адчувальны голад на літаратурнае эсэ, літаратурны партрэт, адкрыты ліст.

У нас мала такіх артыкулаў, як маналог з Ушаччыны В. Зуёнка «Неба вачэй тваіх», які напісаны, дарэчы, узнісла, паэтычна, з той добрай суб'ектыўнасцю ўспрыняцця паэзіі Р. Барадуліна, суб'ектыўнасцю, якая ажыўляе і робіць пераканаўчым аб'ектыўны аналіз, бо напоўнена глыбокім разуменнем паэтычнага слова, законаў вершаскладання. Але саставіць канкурэнцыю яму не было каму. Як тут не пагадзіцца з М. Мушынінскім, які ў артыкуле «Літаратурны працэс і крытыка» слухна заўважае: «Самы істотны недахоп сучаснай беларускай крытыкі нам бачыцца ў тым, што яна слаба даследуе літаратуру як рухомы, дыялектычна супярэчлівы, але разам з тым адзіны, цэласны працэс (выдзелена мною. — Я. К.). Беларуская крытыка відавочна захвалілася адасобленым вывучэннем прозы, паэзіі, драматургіі, публіцыстыкі, нарыса, забываючы пра тое, што літаратура як адзіны арганізм не можа быць звездзена да су-

мы асобных, ізалявана ўзятых родавых форм і жанраў».

У гэтым плане асабліва цяжка было складальніку пры адборы рэцэнзій. І тым больш пахвальна, што змешчаны сапраўды лепшыя з іх. Крытычная дзейнасць В. Бечыка прыцягальна тым, што ён, рэцэнзуючы пэўны твор, піша, па сутнасці, праблемны артыкул, на вузкім полі ўмее ўвязаць цэлы шэраг пытанняў, вызначыць здабыткі і страты (калі апошнія ёсць), заўважыць агульныя тэндэнцыі развіцця. У прыватнасці, у рэцэнзій на кнігу А. Вярцінскага «З'яўленне» ён пераканаўча сказаў пра адметнасць творчасці паэта, акрэсліў перспектыву развіцця яго своеасаблівага таленту.

З пісьменніцкай крытыкі варта назваць артыкул І. Мележа. У яго асобе літаратура мела таленавітага майстра, кожнае слова якога вызначалася сапраўдным клопатам пра будучыню літаратуры, было скіравана на абарону партыйнасці і народнасці мастацтва. Яго публіцыстычнае выступленне напоўнена пафасам неспрымірмасці з пошласцю, прыміўнай прыземленасцю.

На жаль, нашай крытыцы яшчэ бракуе такіх выступленняў, у якіх быў бы погляд на ўсю літаратуру за год, а з'яўляюцца толькі агляды па асобных жанрах, хоць некаторыя з іх цікавыя, змястоўныя, маюць пэўныя футуралагічныя адзнакі («Далучаны да сучаснасці» С. Андраюка).

А выданне зборнікаў лепшых крытычных артыкулаў трэба працягваць. Добра, каб гэта былі штогоднікі, што, з аднаго боку, стымулявала б актыўнасць аўтараў, з другога — больш ярка адлюстроўвала б стан сучаснага літаратурнага працэсу.

Яраслаў КЛІМУЦЬ.
Матілеў.

ЗДАБЫТКІ СУЧАСНАЙ КРЫТЫКІ

ных фактараў выяўлення духоўнага свету героя. А ўсё гэта, безумоўна, залежыць і ад грамадзянскай паэзіі самога пісьменніка, ад яго ўзброенасці марксісцка-ленінскім вучэннем, ад светаўспрымання самога аўтара.

Сацыялістычны рэалізм як метаад савецкай літаратуры дазваляе пісьменніку выяўляць усе складаныя і глыбінныя працэсы жыцця, паколькі ён, як адзначае У. Юрэвіч, «уяўляе сабой спалучэнне пэўных прыціпаў, рэалістычнае ўзнаўленне жыцця, адлюстраванне рэчаіснасці ў яе рэвалюцыйным развіцці, партыйнасць, народнасць, гістарызм, сацыялістычны гуманізм».

Артыкул У. Юрэвіча «Партыйнасць і народнасць літаратуры» трэба разглядаць і як удалую спробу акінуць воканам стан нашай літаратуры і ў нечым акрэсліць яе будучыя рысы. У гэтым плане да яго блізка прымыкае артыкул В. Каваленкі, які пастаюць сваёй мэтай высветліць, чаму ў сённяшняй літаратуры, што мае значныя здабыткі ў выяўленні псіхалогіі чалавека, часам вытворчых і жыццёвых працэсаў паказваюцца ў аблегчанай форме, герою не хапае пэўнага прастору, і далейшы яго аказваюцца надзвычай абмежаванымі.

да палемічнага завастрэння, каб высветліць самую сутнасць кіраўніка новага тыпу, народжанага навукова-тэхнічным прагрэсам. Дарэчы, гэты напрамак уласцівы і крытычным даследаванням І. Навуменкі, П. Дзюбайлы. Але гаворка вядзецца ў дачыненні да вырашэння праблемы, акрэсленай В. Каваленкам у артыкуле «Паэзія пісьменніка і духоўны свет героя». Варта, відаць, згадзіцца, што герою ў некаторых творах уласцівы рысы інфантальнасці, бездухоўнасці і безініцыятнасці, што ў пэўнай ступені тлумачыцца або няведаннем той сферы вытворчасці, дзе прыходзіцца дзейнічаць персанажу, або боязь самога пісьменніка ўзняць вострыя пытанні надзеінасці.

Зборнік у пэўнай ступені падсумавваў пошукі крытыкі апошніх гадоў, засведчыў яшчэ раз тую зруху, якія адбыліся на гэтым участку літаратурнай дзейнасці пасля вядомай паста-

намі. І ён мог бы разбудзіць яе нейкім неасцярожным, раптоўным рухам. Няхай яшчэ трохі паспіць. У нясмелым святле ранняй ранняй ён расчулена глядзеў на яе шэрую шчаку, пакрэсленую маршчынамі шыю, што выдае жаночыя гады, на лёгка прыпухлыя павекі і сівыя, сухія валасы на падушцы. Ён прыглядаўся да яе — нібы да самога сябе, раздзеленага на дваіх. І раптам вельмі захацелася, каб сэрцы іх спыніліся ў адну гадзіну, найлепш у пяць, як гадзінікі з аднолькавымі спружынамі, заведзеныя адначасна. А калі гэтак нельга, то няхай ужо яго сэрца спыніцца першае. Як яна гэта перажыла? Чалавек перажывае толькі чужую смерць, пра сваю нічога не ведае. У гэтым няведанні праяўляецца дабрата прыроды. І ён, каб адпалохаць гэтыя думкі, як той восяў, падумаў пра дачок, ужо замужніх, пра найстарэйшага сына і нявестку, якая падабаецца і яму, свёкру, бо прыгожая, зграбная.

Часам ён ушчыпне яе вышэй локця, і тады Андзя ўшчувае яго, каб на старасць апамятаўся, бо за такія дурныя залёты — цыфу! цыфу! — яшчэ і ліха якое здарыцца.

Успомніў пра наймалодшага сына, якога мелася не быць. З'явіўся неспадзявана, як далёкі, няпроста сваяк. І раптам з усіх сваякоў стаў найбліжэйшы. Можна, якраз цяпер ён, пасля гімнастыкі, стаіць на выжыванай плошчы і слухае загад па часці — загад нумар трыста тры. Чаму трыста тры, а не трыста два або чатыры? Гэтага бацька не мог сабе растлумачыць. Без прычыны прыбыліталіся трыста тры, за якія ён учапіўся, нібы топчацца, за дошку.

Андзя заміргала вейкамі нібы праганяючы дакучлівых мушак, што лезуць у вочы, і аблізала бледныя, бяскроўныя губы. У пакоі хутка днела. Ён энергічна ўстаў з тапчана і ціха паставіў ступні на вылінялай шкурцы маладога аленя, што ляжала на зялёных плітках. Яна таксама ўстала.

Пачала гаварыць яму, каб не спяшаўся. Часу яшчэ многа, паспее. У яе, калі спяшаецца, усё з рук валіцца. Яшчэ кубачак з сервіза разбіла б.

А ён на гэта, — што людзі чакаюць і сорамна спазняцца. Яна ж павінна разумець, што ён хоча справіцца з гэтай нескладанай, але неабходнай для жыцця сгравай.

Яна яму ў адказ — пра тое, што сёння ты найважнейшы. І паўтарыла тое «ты» разоў некалькі, як рэфрэн, як перасцярогу. «Толькі ты. Ніхто іншы. Ты. І толькі. І ты павінен гэта памятаць. Ты іх заўсёды чакаў. Сёння няхай яны цябе пачакаюць. Адзін раз. Прыйдзеш на ўсё гатовае — толькі садзіцца ды пачынаць». І папярэдзіла з асцярогай, каб зашмат не піў. Два кілішкі — найбольш. Іншыя — як сабе хочучы, а яму не трэба.

Ён задаволена сказаў, што і дырэктар будзе, сам дырэктар.

Яна пералыніла з'едліва, што дырэктар — таксама чалавек, з той самай гліны, як і ўсе. Як і ён. А звыш таго, няма яму, дырэктару, больш чаго і рабіць. Гадзіць у мяккім крэсле, тупае па дыванах, папівае каву, якую яму падае маладая сакратарка. Курчыць замежныя папярсы. І загадвае тым, што робяць за яго. Няхай пачакае сёння. Усе няхай пачакаюць. Першы і апошні раз. Апошні.

Голячыся перад люстэркам у новым ванным пакоі, ён сказаў:

— Ды што ты, Андзя, што ты?

Яна спахвалілася: «апошні раз» — гэта апошні раз на заводзе, а так жа ён, дзякуй богу, здаровы як вол. Са сваім сэрцам ён не аднаго перажыў ужо і яшчэ не аднаго перажыве. Апошнім часам ёй ажно цяплей робіцца, прачытаўшы ў газеце, што памер хтосьці маладзейшы за яго і за яе. І падумаецца: гэта ж грэх, каб так цяплей было? Раней яму зайздросцілі ва ўсім, а цяпер, што здаровы такі ды рухавы. Будуць ад зайздрасці гады яго лічыць, як грошы. Людзі заўсёды людзям зайздросцяць. Інакш яны не былі б людзьмі.

Мычочыся пасля брыцця халоднай вадою, ён гаварыў сваёй Андзі нецярпліва і гучна, што і яна ж таксама іншым зайздросціць, і няма чаго столькі плявузгаць пра гэта, бо слухаць не хочацца.

А яна давай пра тое, што проста цяпець не можа, бачачы, як гэта людзі дояць дзяржаву, што тую карову. Пасля вайны пазаймалі пустыя, нічыйныя дамы, а цяпер прадаюць іх за добрыя грошы. Бо плошча трэба для завода. Яны ж таксама маглі б такі дамок заняць. Пустых было столькі. Цяпер узялі б чэртку мільёна, а мо і больш. І маглі б сабе жыць, як у бога за печку. Як два сівыя галубкі. Ды яшчэ і дзецям памагчы, як іншыя памагаюць. Няўжо ён думае, што дзеці не ў крыві дзе на іх? Іншым даюць, а ім не. Яна — не вінавата, гэта ён прычапіўся да гэтых руінаў, не раўнуючы, як муха да дзяржа.

Вызваляючыся ад процьмы яе слоў, ён даводзіў, што воль жа нічога ад нікога не ўжапіў, аднак жыве. Дзеці таксама будуць жыць. У кожнага прафесія. А гэта найважней. А яму прызначылі высокую пенсію. Паступілі з ім — як і належыцца. Няма чаго наракаць. І ён — таксама.

Яна — зноў жа, што ласкі яму не зрабілі. Належыцца за сорак восем год такое працы. Іншым таксама далі высокую пенсію. Каб яна так здарова была, што яшчэ і вышэйшыя. А потым пачала ўжо спакайней, але рашуча, — каб гарнітур надзеў святонны, які яна ўчора паглядзіла, каб не ішоў у будзённы. І гальштук трэба тоўстым вузлом завязаць, а не ву-

ПРОЗА

Януш КОНЮШ

Чацвер як чацвер

АПАВЯДАННЕ

Польскі паэт, празаік і публіцыст Януш Конюш нарадзіўся ў 1934 годзе ў горадзе Сасновец. Дэбютаваў зборнікам вершаў «Тэмп кружэння»: дагэтуль за 20 гадоў выйшла некалькі кніг паэзіі і прозы. Жыве ў Зялёнай Гуры, працуе ў часопісе «Надождзе».

Аповяданне, што прапануецца чытачам «Літаратуры і мастацтва», узята са зборніка «Бег з Марафона ў Афіны».

Прачнуўся ён у пяць гадзін. Заўсёды так прачынаўся, і ў будзень, і ў свята, зімой і летам. На гадзіннік не паглядзеў, бо ведае — пяць. Усё ранейшае было да пяці, цяпер усё будзе пасля пятай гадзіны. Гэтыя пяць — як нож, што падзяляе на часткі. Засынае ён паволі. Яму здаецца, што сон забяўляецца з ім, як з дзіцем. Набліжасца, адыходзіць, з'яўляецца, знікае. Ловіць за рукі. Калі яму не хочацца варушыць пальцамі, значыцца — злоўлены. А прачынаецца ён раптоўна, і адразу мог бы ўзяцца за якую-небудзь найскладанейшую работу. Устае, каб не вылежвацца, бо на гэта яшчэ прыйдзе час.

Сёння ён таксама хацеў устаць. Андзя пасля ўчарашняй позняй тупаніны спала з прыадкрытымі вус-

НАШЫ МАЛЫЯ РЭЧКІ...

Пусть про малые речки
Шутят: нурицын брод.
А у этих у речек
Пол-России живет.
Нет жемчужных ракушек,
Не сыскать янтара,
Но без наших речушек
Обмелели б моря...

Гэтыя радкі з верша калужскага паэта Юрыя Даўганалава запаміліся мне, мусіць, не выпадкова. І гэтак жа не выпадкова радкі выйшлі з памяці, як толькі я ўзяў ручку, каб падзяліцца тым-сім, што вынес з удзелу ў VII Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў... Невыпадковасць гэтую можна растлумачыць адразу, але перш дазволю сабе прывесці словы другога ўдзельніка нарады — празаіка Уладзіслава Лешыка (Благавешчанск), якія ён сказаў сваёму таварышу на семінары Георгію Яфрэменкаву: «Тэбе трэба тэрмінова выбірацца адтуль, з Кубані, бо плысці па моры вобразаў, якое распляскаў там Шолахаў, вельмі цяжка і наўрад ці магчыма ўбачыць запаветны бераг...» Беручы пад сумненне катэгорычнасць Лешыка, робячы скідку на жарт і ставячы ў заслугу метафарычнасць мыслення, мусім прызнаць галоўную думку: адказнасць маладога пісьменніка перад народам пасля таго, як чытач ведае Шолахава і іншых гігантаў народнага духу, надзвычай вялікая. І як жа добра, што моладзь разумее гэта на самым пачатку творчага старту.

Цяпер зноў вернемся да працтаваных радкоў маладога паэта, якімі ён сцвярджае, што

глыбінна-мудрае літаратурнае мора не існавала б, высыхала, калі б у яго пастаянна не ўліваліся свежыя ручайкі маладых талентаў. Акурат гэта — выяўленне новых літаратурных сіл — і ёсць важнейшае, што ставіла на мэце нарада маладых. Таму як тут зноў не падкрэсліць дарогую ўсім нам, маладым, ісціну: урад, старэйшыя таварышы-пісьменнікі па-бацькоўску зацікаўлены і добразначліва клапацяцца аб літаратурнай змене, ствараюць усе ўмовы для працы, для раскрыцця творчай індывідуальнасці. Гэта яшчэ раз яскрава пацвердзіла вядомая пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю».

Дзе, скажыце, у якой капіталістычнай краіне, што кічыцца сваёй усёдазволенасцю, справа духоўнага і культурнага развіцця маладога пакалення ўзведзена ў ранг дзяржаўнай важнасці? Адказ не можа быць двухзначным — нідзе. Шчыра і ўсхвалявана, з поўным разуменнем сваёй ганаровай і адказнай місіі заявілі ў прывітальным пісьме Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Генеральнаму сакратару Цэнтральнага Камітэта КПСС, Старшынні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварышу Леаніду Ільічу Брэжневу ўдзельнікі нарады: «Камуністычная партыя даверыла нам магучую зброю — слова, і мы ўсведамляем сваё дачыненне да вялікіх здзяйсненняў нашага гераічнага народа, адказнасць за фар-

міраванне чалавека новага тыпу. Раўняючыся на старэйшае пакаленне майстроў савецкай шматнацыянальнай літаратуры, мы, маладыя пісьменнікі, будзем жыць, працаваць і тварыць так, як завячыў вялікі Ленін, як вучыць партыя камуністаў, будзем уносіць свой уклад у камуністычнае выхаванне маладога пакалення».

Менавіта на гэта, на пастаянную шліфоўку майстэрства, на грамадзянскасць і актыўнасць жыццёвай пазіцыі арыентавалі нас, маладых, вопытныя, прызнаныя народам пісьменнікі, што працавалі на нарадзе ў якасці кіруючых творчых жанравых семінараў.

В. БЫКАЎ: — Выбару тэмы і добрых намераў яшчэ мала, каб напісаць высокамастацкі твор. Тэму патрэбна распрацаваць з дастатковай пераконанасцю, так, каб чытач паверыў аўтару. Самае галоўнае для літаратуры — даследаванне руху чалавечай душы, жыцця душы. Пра гэта напісана ўжо шмат. Але душа чалавека — бяздонная, і талент заўсёды знойдзе ў ёй сваё.

Сацыяльныя пераўтварэнні — прыдатны матэрыял для малады. Трэба смяяць умяшвацца ў жыццё, уздымаць яго новыя пласты, больш звяртацца да ўласнага вопыту і даярачча яму. Жыццё насычана праблемамі, і літаратура павінна садзейнічаць іх вырашэнню. Вядома, не маючы літаратурных навыкаў, цяжка напісаць мастацкую рэч пра тое, што было ў жыцці, — матэрыял супраціўляецца. Але ў кожным выпадку ўсё вырашае талент.

А. ШАСЦІНСКІ: — Адных здольнасцей недастаткова, каб ствараць творы, якія б неслі на сабе адзнаку народнасці. Здольнасці павінны развівацца разам з развіццём разуמוвага,

адукацыйнага, грамадзянскага гарызонту маладога пісьменніка. Быць маладым пісьменнікам — гэта значыць быць у штодзённай адказнасці перад чытачом, а такім чынам, перад родным народам.

Г. БАКЛАНАЎ: — Пісьменнік не павінен весці сваіх герояў па прачэрчаных схемах, ён павінен шукаць новыя павароты, адкрываць новыя грані чалавечай душы. Пісьменнік тады дасягне творчага поспеху, калі будзе расказваць толькі пра тое, што сам добра ведае, што перажыў. Вось тыя, на мой погляд, тры пытанні, на якія пісьменнік імкнецца даць адказ у розных стадыях свайго прафесійнага росту: «Адкаль я?», «Хто я?», «Навошта я?».

А. ІВАНОВ: — Зразумела, важны заўсёды і вобразна-выяўлены бок твора. І гэта таксама справа таленту. Праз слоўную тканіну, слоўную абмалёўку праяўляецца індывідуальнасць пісьменніка, яго вобразнае мысленне, умненне валодаць нейкім сваім прыёмам, хай гэта будзе арыгінальная пабудова кампазіцыі, своеасабліва арганізаваны падтэкст, апісанне прыроды або сакавітыя дакладныя дэталі... Гэта ўжо ёсць майстэрства.

В. ФЕДАРАЎ: — Паэт павінен быць не толькі выканаўцам, але і разведчыкам, даследчыкам жыцця. Задача нарады — падказаць, хто выбраў ураджайнае поле для пошуку, а хто — неўрадлівае. У пазіі вельмі важныя першаснасць думкі і пазбяганне пераймальнасці. Лічу, з першымі кніжкамі маладых трэба рызыкаваць. Гэта рызыка ўзаемная — рэдактара і аўтара. Ей, рызыкай, калі хочаце, і вызначаецца сапраўдны талент... Дарчы будзе нагадаць, што

пасля гэтых слоў маладыя апладзіравалі паэта. І ў гэтай падтрымцы федараўскай думкі выявілася натуральнае імкненне маладых пісьменнікаў хутчэй знайсці дарогу да чытача.

Па-партыйнаму глыбокі погляд на літаратуру выказаў у сваім дакладзе першы сакратар ЦК ВЛКСМ Б. М. Пастухоў, які сказаў: «Заўсёды хочацца падтрымаць літаратурны эксперымент з надзеяй, што ён павернецца мастацкім адкрыццём, новым словам у літаратуры».

Зразумела, эксперымент не павінен праводзіцца дзеля эксперыменту. Галоўнае ў ім — ідэйная выразнасць, па-грамадзянску смелая пазіцыя аўтара, свежае, не стэрэатыпнае ўспрыманне нашай багатай рэчаіснасці, жывое народнае слова...

Звыш 300 маладых пісьменнікаў, якія пішуць на 46 нацыянальных мовах, былі на нарадзе ў Маскве. І кожны прывёз уласныя думкі, уласныя пачуцці, уласны свет — маленькую часцінку душы свайго народа. Гэта і ёсць нішто іншае, як узор сапраўднага сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, прыклад калектыўнай працы і ўзаемабагацэння літаратур. Толькі ў цесным кантакце маладога пісьменніка з жыццём, адкрытым усім ветрам эпохі, у яднанні з думкамі і спадзваннямі сучасніка сталае і гартуецца талент мастака. Як бы сімвалізуючы гэту непарыўную сувязь, удзельнікі нарады наладзілі экскурсійныя паездкі на прамысловыя і сельскагаспадарчыя прадпрыемствы Масквы і Маскоўскай вобласці.

Уладзіслаў РУБАНАЎ, удзельнік VII Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў.

зельчыкам. Цяпер гальштукі завязваюць вузламі, як кулак. Няўжо ён гэтага не бачыць?
— Яшчэ падумаюць, — сказаў ён, — што здурнеў?

Яна, расстаўляючы талерачкі на сталае, параіла не звяртаць увагі на тое, што там хто падумае. Гэта ўжо калі чалавек сам сабе не можа дапамагчы, тады ён непакоіцца пра іншых. Дзеянне вольна трэба напісаць, каб прыехалі. На сваіх машынах — не дарога гэта, а прыемнасць адна. Калі ён сам напіша, дык яму не адмовяць, бацьку адмовіць не асмеляцца. Паглядзіце іх новую кватэру. Андрэю якраз падыходзіць водпуск. Трыста тры дні засталася. У нядзелю будзе роўна трыста.

— А ты не памыляешся?
— Якраз. Не бойся, я лічу.
Тут ён, як быццам чамусьці раптоўнаму, неспадзяванаму, здзівіўся таму, што сёння чацвер. Проста чацвер.

Так выйшла, сказала яна. Няма ў гэтым ні дрэннага, ні добрага. Звычайна ўсё. А што ў белай кашулі, дык, гэта ж у белай: няхай усе бачаць, што ён не вахлак, а мужчына. Увойдзе тхосьці ў канцылярню і спытаеца: «Хто тут з вас пан дырэктар?» А ты яму: «Гэта не я, гэта той вунь пан». Хі-хі-хі... І ў канцы ён павінен сказаць нешта такое, хоць і коротка, але каб усе доўга памяталі. Чалавека часамі памятаюць, як нешта скажа.

Ён сказаў, што жыццё праляцела — і зірнуўца не паспеў.

Яна: «Вось еш. Жыццё ў кожнага ляціць аднолькава». Адпачне цяпер, будзе дому больш глядзець. Цяпер тут столькі яшчэ работы. У старой кватэры ўсё ў яе было на сваім месцы, а цяпер не разбярэцца, дзе што.

А ён усё сваё: штосьці ў яго сёння канчаецца. Нічога не канчаецца, запырчыла яна гарачэй, проста дрэнна выслаўся. «Прыйдзеш, паспіш і пройдзеш».

Ён сказаў, што трэба ўжо ісці, а яму штосьці не хочацца. Калі прыйдзе тое, чаго так доўга чакаў, дык хацелася б і яшчэ пачакаць.

Яна: машыну павінны былі б, на добры лад, прыслаць. Увайшоў бы шафёр ды сказаў, што ад дырэктара...

Ён адказаў абьякава, што як захоча, дык возьме таксі.

«І вазьмі, пехатой не ідзі!» Ды мог бы сяго-таго і на вечар запрасіць. Скажаўшы, што на чарку. Прыйдучы. Панаракаюць на печань, ныркі, скажучы, што оаматус спакою не дзе, але выпіць — выпіюць. А ён сабе заўтра вылежыцца да паўдня. Яго ўжо галава па нічым не будзе балець. Па нічым.

Ён абыходзіць гліняныя лужыны з такой асцярогай, што нават і не заўважыў, як выйшаў да вуліцы і міжвольна падняў руку. Таксіст затармазіў некалькі сантыметраў перад ім і абьякава пачакаў, пакуль ён усядзецца і стукне дзверцамі. З машыны горад здаўся больш людным, чым тады, калі ідзе па ім, але ж і меншым. Чалавек дыхаў цяжка: наскокаўся паміж тых лужын, з астраўка на астравок.

У прыёмнай яго сустрала вясёлая сакратарка:
— Але ж пан і прыбраўся, як выступаць па тэлевізары!
— Я заўсёды такі. Толькі што пані глядзіць на маладых.

— Па службе, — адказала дзяўчына. — Кожны дзень дзесяткамі прыязджаюць на завод. Не пашкодзіць хоць з выгляду ведаць, праўда? Бо невядома ж, хто і калі пойдзе ў начальства.

— Такія вы паненачка, а розум, як у старое бабы. І так жа ўсім не запамятаеце. Дзве тысячы чалавек.

— Будзе шэсць, — сказала дзяўчына.
— А вы ведаеце, колькі нас было, калі мы тут пачыналі? Дваццаць два. Вы тады яшчэ ў дзіцячы садзік хадзілі.

— Не, ужо ў школу, — сказала дзяўчына. — Дырэктар загадаў папрасіць у вас прабачэння.

— Прабачэння? За што?
— Прыязджае міністр. І ўсё пайшло ўверх нагамі, — сказала дзяўчына. — Вы разумееце? У дырэктара вы былі запісаны на восьмую гадзіну, вольна паглядзіце самі. На сем — намеснік па вытворчасці, восьмю — вы, дзевяць — галоўны тэхнолаг.

— Што гадзіна, то іншы. Да шостай.
— З шасці да шасці, — сказала жанчына, — а то і пазней. Вось тут зірніце: серада, семнацатага. Гадзіна дваццятая, ноль-ноль — сустрача са старшынёй спартыўнага клуба. Столькі людзей, а кожны ж ад яго чагосьці хоча. Калі ў календары перакрэслена, значыцца, уладжана.

— А я?
— Што? — спыталася дзяўчына.
— Перакрэслены!
— Не... відаць, не, — сказала дзяўчына. — Трэба мець конскае здароўе, каб так цягнуць, як ён.

— Іншыя не столькі вытрымалі. Вытрымае і ён. А як перапрацуецца, дык дадуць што-небудзь спакайнае. Дык, кажаце, дырэктар загадаў папрасіць у мяне прабачэння?

— Скажаў, выходзячы, што калі з'явіцца, няхай ідзе ў касу. Калі вы сюды з'явіцеся. Зусім я пра гэтую касу забылася... Там ёсць для вас канверт.

— Канверт?
— Тоусты, — сказала дзяўчынка. — Мне такі прыдаўся б.

— Кожны атрымае, што яму належыцца.
— Кожны — не кожны. Вы атрымалі... Хутка яны спраўляюцца, — сказала дзяўчына, глядзячы ў акно.

— Учора толькі пачалі.
— Такі яшчэ добры дом. Вы ведаеце, што гэта адзіны дом, які ўцалеў ад вайны? Ніводная куля не зачэпіла. Шчаслівы. З дамамі, як і з людзьмі. Сто загінула, а сто першы выжыў. Трэба было пакінуць.

— З-за такое старызны, сказала дзяўчына, — ды рух тармазіць?

— Аб'езд зрабілі б.
— Тут пройдзе простая, шырокая дарога, — сказала дзяўчына. — Трохградная ў абодва бакі, як у вялікіх гарадах.

— Усё вы ведаеце.
— Пратаколы пішу на нарадах, дык і ведаю.

— І ў гэтым доме перасядзеў усё акружэнне. Калі фронт трохі пасунуўся, дык я вывесіў сцяг з акна. На трэцім паверсе. Белую прасціну сшыў з чырвонай насыпкай. Звычайныя анучы, а страх адразу прайшоў. Вы не паверыце. Хто гэтага не перажыў, той не паверыць. Кожны чалавек перажыў такую хвіліну, якую яму не забяцьца.

Касір сказала яму, каб грошы пералічыў. Ідучы да хаты растраціць, а прэтэнзіі — да яе, што памылілася. І ўважліва глядзела на яго рукі, што няўмела перакладзі купюры на падваконні малага, уманціраванага ў чорныя краты аkenца; краты гэтыя падзялялі пакой на дзве роўныя часткі. Неяк няспрытна, цяжка, як быццам вінаваты ў нечым на вачах у мноства людзей, ён улажыў блакітны канверт ва ўнутраную кішэню піжжака. Пастаяў трохі, не ведаючы, а што далей, пакуль касір не сказала, ціха, але рашуча, што гэта — усё. На вуліцы дзвэці, што прылядаліся, як разбіраюць дом, далі чалавеку дарогу, папіхаючы адно аднаго, і тады яго ўпершыню ахапіла цёплыня, падмаючыся ад каленяў, а ў роце пачала расці сліна. Стала сорамна, што ён ужо стары. Пачаў спяшвацца, нібы ўцякаючы, як у гарачцы. Разоў са два вельмі пльонуў у хустачку, бо людзі ішлі і перад ім, і за ім, але сліна ўсё расла. І ён уздрыгнуў некалькі разоў ад раптоўнага холаду на спіне. Захацелася вярнуцца, тузануць з кішэні грошы, якія, нібы распухаючы, адчуваліся цераз шоўкавую падкладку піжжака і папінаваю кашулю, і шпурнуць іх у гэтую паптушынаму гаманліваю чэраду. Уявілася, як яны, дзвэці, заядла кідаюцца да тых рознакаляровых паперыных, што асядаюць на зямлю, а ён топчацца па далікатных, прагных ручках. Хочаце грошай, ды вось яны, вось! І ў галаве яго таўкуцца воклічы болю і радэсці. Ён абтросся ад гэтых думак таксама раптоўна,

(Заканчэнне на стар. 8).

Уладзімір СКАРЫНКІН

Шмат спрасаваных выбухаў
Хавае
Дваццаты век
У чэраве Зямлі.
Планета наша,
Як парахавая
Задымленая бочка...
І калі
Не здолеем яе мы
Ад пажару,
Ад полымя
Сягоння ўберагчы,—
Магутны выбух
Скалане абшары,
Парвуцца
Паралеляў абручы...

Вясёлае пасланне

Сучасныя рытмы —
Алгарытмы.
Сучасныя рыфмы —
Лагарыфмы.

Схемы —
Паэмы,
Паэмы —
Схемы.

Што ні радок —
Гіпербала,
Што ні радок —
Парабала.

Не да Гарацыя:
Інтэграцыя..
Хрыбет Урала —
Знак інтэграла.

Я сам —
Аматар
Лірычных паэм —
Разлічваў суматар
ЭВМ.

Мадэліруецца
Жыццё,
Мадэліруецца
Пачуццё.

І знойдзе нашчадак
У нашых аналах
Дваццатага веку
Прыблізны аналаг...

Знаёмства з Грузіяй

Ш. Г. МЕТРАВЕЛІ

Паўдня адну малітву мармытаў
У распачы я кожную хвіліну,
Калі ў тваю блакітную краіну
З зялёнай Беларусі адлятаў:

«Хутчэй туман, вятрыска,
Разгані!
Так здарылася,
Што яшчэ ні разу
Не слаў сівагалаваму Каўказу
Я шчырае вітанне з вышыні.
Ты мне павінен, вецер,

Дагадзіць,
Бо я лячу туды,
Дзе цэняць слова,
Дзе п'юць гаспадары
Абавязкова
За кожнага
Хто за сталом сядзіць...»
Бы ад віна,
Перахапіла дых,
Як пад крылом сады заружавелі,
Хмялеў я на праспекце Руставелі
Ад позіркаў грузінак маладых.
Ад квецені хмялеў я,
Ад цяпла
І ад людзей гасцінных акружэння.
Хістаўся я ад галавакружэння,
Калі ўставаў і з-за твайго стала.

Прабач за тое,
Дарагі Шалва,
Што зразумець было не вельмі
проста,

Ці ад віна,
Ці ад хвалебных тостаў
Ішла ў той вечар кругам галава...

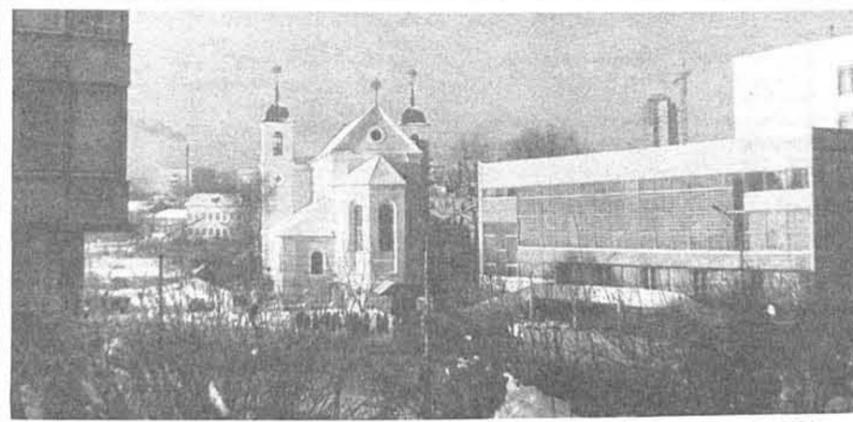
Неба скінула хмарак вуаль,
Зоры — яркія феерверкі.

Поўня ўпала на грэбні хваль
І разбілася на люстэркі.

Распагодзься і ты,
Гульчахра,
Хочуць гэтага я і чынары.
Мне самотна,
пакуль чадра
Недаверу ў цябе на твары.
Што з табою, скажы,
калі
Вечар гэты ўжо снілі не раз мы?
Да мяне галаву нахілі,
Скінь з вачэй вечаровыя пасмы.

Будзе крыўдзіцца Бухара,
Што няёмкасць тваю не адужу.
Мне вядома,
што Гульчахра —
Гэта твар,
што нагадвае ружу.

Я прашу,
Гульчахра
падары забыццё,
беларусу з-пад Доўжы.
І сваё,
і маё жыццё
Хоць на вечар адзін падоўжы.

Вертыкалі Мінска (новае і старое).

Фота І. АБРАУЦА.

ЧАЦВЕР ЯК ЧАЦВЕР

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6)

як раптоўна яны былі авалодалі ім, і з палёгкай ступіў у прыадчыненыя дзверы калідора.
Яна здзівілася, што ён так хутка, — яшчэ ж нічога не прыгатавала, а лаціць з кутка ў куток, як ачму-рэўшы.
Ён з пагардай кінуў канверт на стол.
Яна, вельмі ўсцешаная, пачала слініць пальцы і лічыць, лічыць. Якраз дэрэчы, — купіць сёе-тое трэба, бо пераезд абышоўся ж такі, а што застанецца — дзеці ж прыедуць. Спыталася, ці галодны.
«З'еў бы што-небудзь. Каб вельмі лёгкае».
Яна здзівілася: няўжо яму нічога не далі? Не было ніякага пачастунку?
Ён лічыць: каву, чай, пірожныя, віно.
Яна здзіўляецца: і ўсё, нічога больш!
Ён: «А чаго ж табе больш? Хопіць таго, што ў канверце».
Яна кажа, што ёй то хопіць, але ж яму... І просіць, каб расказаў, як было.
Ён: «Як было? Звычайна. Падазякавалі, далі канверт. А потым разышліся, кожны на сваю работу».
«А дырэктар таксама дзякаваў?»
«Таксама».
Яна ўважліва прыгледзелася да яго, як да дзіцяці, арчуваючы, што нешта з ім не так. Па вачах пазнаеш, вочы яго здраджваюць.
А ён — пра стары дом. Хутка з ім справіліся. Засталося трохі цэглы і пылу. Па такім доме—цэгла і пыл, і не больш. Людзей поўна, дзяцей, паразяўляліся, глядзяць, як на цырк. Што там другому цікава? Што? І яму канец, і дому канец. Абодвух вымелі, адным махам. Дрэвы таксама пойдуць пад пілу. Цудоўныя каштаны! «Памятаеш, як яны цвілі?» Дух займала. Каб раслі за домам, дык, можа, і засталіся б. А яны перад домам, ад шашы. Як гэта ўсё залежыць ад месца, дзе ты, на якім. Метр далей, метр бліжэй.
Яна пачала разважаць, што цяпер яму трэба думаць толькі пра сябе, пра сябе.
А ён то садзіўся на крэсла, то хадзіў паміж сталом і акном, то на балкон выходзіў і гаварыў, што нельга ж так раптам: усё адкінуў і толькі пра сябе.
«А што ты ім сказаў на развітанне?»
«Ды нічога».
«Так і сядзеў, як на турэцкай казані?» — педкусіла яна.
А ён сказаў, што нагадаў пра той сцяг. І як яны

першыя, дзiesiąткі тры-чатыры чалавек, прыехалі на месца, якое выбралі пад завод.
Яна перапыніла, нагадаўшы, што і раней казалі: на застоллі патрэбна нешта вясёлае. А ён—заўсёды пра сваё. Ці ён дурны, не ведае, што сёння гэта нікому не цікава? Можна, толькі старэйшым, хто сам перажывіў.
Ён — пра работу, якая апошнім часам надта ж яму надакучыла. Чакаў сённяшняга дня. І ён прыйшоў, і усё з чалавека апала, як лісце з дрэва. Адзін ствол застаўся. І таўчэся васьм сам у сабе...
Яна — зноў пра тое, што ён не высыпаўся. Паспіць — пройдзе. Заўтра, напэўна ж, будзе зусім інакш. Толькі сёння, адзін толькі дзень.
«Чацвер».
«Чацвер», — пацвердзіла яна.
І ён згадзіўся з ёю — самы звычайны дзень. Звычайны, аднак іншы. Колькі ў жыцці такіх дзён? Калі народзіўся — адзін. У школу ідзе — два. Калі працаваць пачынаеш, калі жнішся... Некалькі. А найважнейшыя два — першы і апошні. І дзіўна, што нічога пра іх не ведаеш. Не ведаеш, што ўжо нарадзіўся, што памёр ужо. Можна, гэта і лепш, нічога не ведаць... На градцы каля плоту пасадзяць памідоры. Там праз увесь дзень больш сонца. А памідоры любяць святло. Моркву і пятарушку — каля альтанкі. Альтанка — добра, але зацяняе. Усё высокае зацяняе. Чым хто вышэйшы, тым і цень даўжэйшы за ім. Дзе на дабро, а дзе і на зло. «Здалёк, Андзя, людзі больш прыемныя. А зблізку — з іх вылазіць тое, што пад скурай».
Яна спыталася, а чаму гэта ён толькі сёння пра гэта гаворыць, нібы раней не ведаў?
Ды тут зумкнуў званок, як аса. Адчыняць ён адразу не рушыў, пачакаў з напружанай цікаўнасцю, пакуль не пазванілі другі раз.
— Яешні захацелася, — сказаў сусед, — з цыбуляй. Пазычыце адну цыбуліну? Мая вернецца, то аддамо.
— Па ўсім ужо? — спыталася гаспадыня.
— Яшчэ не. У маці, — сказаў сусед. — Пры маці ёй будзе лёгчэй.
— Як лёгка, дык ад маці, а цяжка, дык да маці,— сказала гаспадыня. — А ў плане сын ці дачка?
— У мяне дачка, — сказаў мужчына, — а ў жонкі сын. Будзе сын.
— Парка. А далей?
— Што далей? Нічога. Дзеці цяпер дарагія, — сказаў сусед. — Кожнае столькі ж, колькі і домік. А то і больш, калі захацацца добра вывучыць. Мы палічылі.
— Цяпер маладыя разумныя. А ведаеце, колькі мы выгадалі? Чацвёра.

— Шкадуеш? — спытаўся гаспадар.
— Якое! — адказала гаспадыня. — Я толькі гавару, каб пан сусед ведаў.
— У нас дома было сямёра, — сказаў сусед.
— У нас трое ўжо на нагах, а наймалодшы ў войску.
— Параз'язджаліся, бо што было рабіць.
— Не было завода, не было работы. А маладому трэба дарога.
Яна сказала свайму, што быў жа ён малады, а што бачыў, якую дарогу. Чалавек баяўся нагою ступіць, каб не разарвала. Прасіла яго, маліла — уцякаць адгэтуль, абы-куды. Возьмем які домік з агародам. «Людзі бралі задарам, а ён, — звярнулася яна да суседа, — уграз нагамі ў гэтых руінах і ні з месца. І зарабіў. Во, канверцік далі. Хі-хі-хі!»
«А навошта нам больш? — сказаў ёй гаспадар. — Чалавек заўсёды хоча больш, чым яму трэба».
— А вы хочаце будавацца? — спытаўся гаспадар.
— Бацька раіць будавацца, — адказаў сусед, — а жонка хоча машыну. Брат хоча мне спляціць. Колькі там тое платы, але ўсё-такі. Тут у нас хораша, можна было б пабудавацца. Свой дом, то свой. Сам на сваім сядзіш, адзін.
— Ніколі вы не будзеце адзін. Нават ва ўласным доме. Чалавек жа як шасцярэнка: заўсёды штосьці за штосьці заходзіць.
— От, не бунтуй чалавека. У яго свой розум.
— Сёння ў нас быў міністр, — сказаў сусед. — З самага рана бегаў з дырэктарам па заводзе. А паміж зменамі быў сход.
Гаспадыня да свайго, — што ён нічога ёй не сказаў. А заўсёды ж пра ўсё гаварыў.
А ён, — што не было там пра што гаварыць. Быў, пеехаў. Што там міністру да Качмарка, а Качмарку да міністра? Нічога. Даве дарогі, якія ніколі не скрыжуюцца.
— Качмарак? — здзіўся праз момант сусед.
— Заўсёды быў. І бацькі, і дзяды. А што?
— На сходзе, — сказаў сусед, гаварылі, каб з планам падцягнуцца. «Вы, каля другое домны, падцягнецца?» — спытаўся міністр. А тыя кажуць, што а чаму ж не. Больш заробяць. Устаў доменшчык ад першай домны і кажа, што яны — Качмаркавы, яны таксама не астануцца ззаду. «Чые, чые вы?» — спытаўся міністр. «Качмаркавы, які тут пачынаў».
— Андзя, ты чуеш? — гукнуў гаспадар. — Чуеш, хлопцы мяне памятаюць. Так, памятаюць!
— І што з таго? — пачулася з кухні. — Як пра нябжчыка. Вось вам, суседзе, цыбуліна. Ды ідзіце ўжо. Ідзіце!

З польскай пераклаў
Янка БРЫЛЬ.

ЯКІМІ НОВЫМІ набыткамі адметна для «Беларусьфільма» мінулы кінагод? Якія праблемы засталіся невырашанымі? Якія задачы паўстаюць на парадку дня? Пра ўсё гэта ішла гаворка на пленуме. Гаворка асабліва актуальная, калі ўспомніць, што леташнія беларускія фільмы — перад'юбілейная лента ў скарбонку шматнацыянальнага савецкага кінамастацтва, 60-годдзе якога мы неўзабаве будзем святкаваць.

Ва ўстаўным слове першы сакратар праўлення СК БССР В. Тураў адзначыў, што кінапрадукцыя-78 вытрымала прыверку гледача на традыцыйным фестывалі «Беларусьфільма» ў Магілёўскай вобласці, выклікала пэўны грамадскі рэзанс у час чарговага агляду-конкурсу. А сведчанне таго, што кінатворчасць рэспублікі дасягнула высокага ідэйна-мастацкага ўзроўню, што яна мае вялікі вопыт, значны патэнцыял, здольнасць вырашаць складаныя эстэтычныя задачы, як гаварыў дакладчык, галоўны рэдактар Дзяржкіно БССР У. Халіп, дазваляе адзначаць вынікі па высокіх ідэйна-мастацкіх крытэрыях. Таму для ўдзельнікаў гэтага чарговага творчага слоду важна было не так паапладзіраваць леташнім удачам, як згадаць пралікі, паспрабаваць звернуць стрэлкі творчага гадзінніка з ходам часу, на якім жывуць сённяшнія гледачы.

Беларускі кінамастаграф, зазначыў У. Халіп, дасягнуў прафесійна «дабrotнага» ўзроўню, але ў апошні час на гэтым узроўні затрымаўся. Калі ж відэаважнага якаснага росту няма, няма і навізіны: мастацтва пераходзіць у «сталую ўсярэдненасць», не задавальняе сучаснага — дасведчанага і патрабавальнага — гледача. Для пераадолення «сярэднедабrotнага» ўзроўню патрэбны не толькі рост прафесійнага майстэрства — ён прыкметны, — а і настойлівы пошук індывідуальнасці, адметнага творчага пошукі, свайго мастакоўскага аблічча. А гэтая індывідуальнасць залежыць ад усяго комплексу кінакарціны: ад непаўторнасці літаратурнай асновы да своеасаблівасці яе экраннага ўвасаблення ва ўсіх кампанентах.

Студыю слухаюць папракаюць у няўважлівым стаўленні да беларускіх акцёраў, якія здымаюцца, на добры лад, у нязначных, эпизодычных ролях. Справа не ў тым, падкрэсліў дакладчык, што нехта супраць запрашэння акцёраў з іншых рэспублік, і зразумела, не ў нацыянальных амбіцыях. Справа — ва «ўсярэдненасці» фільмаў, персанажы якіх і месца дзеяння, бывае, выглядаюць умоўнымі, нейкімі «сярэднеарыфметычнымі». Спробы ўвесці мясцовы каларыт даволі павярхоўныя і фармальныя.

Поспех тут шмат у чым залежыць ад выбару акцёра. Часта на здымкі запрашаюцца пасрэдныя, а то і слабыя выканаўцы, хаця ў штаце студыі і ў беларускіх тэатрах нямала таленавітых акцёраў. Г. Макарава, якая стварыла ўражальны вобраз у фільме «Удовы», І. Мацкевіч, вядомы па шэрагу роляў у карцінах іншых студыяў, П. Юрчанкаў, якога нечакана «адкрыла» тэатральная сцена, паўрад ці могуць згадаць адметныя свае работы на студыі «Беларусьфільм».

З прыходам у беларускае кіно атрада маладых рэжысёраў паўстаюць спецыфічныя пытанні, у вырашэнні якіх павінен больш актыўна ўдзельнічаць Саюз кіне-

матаграфістаў. Паколькі практыка запрашэння мастацкіх кіраўнікоў з іншых студыяў у многім сябе не апраўдала, варта, каб беларускія майстры наладжвалі трывалыя творчыя і кантакты з рэжысёрамі-пачаткоўцамі ў працэсе сумеснай работы дапамагалі раскрыць індывідуальнасць маладога калегі, а не навізвалі, як гэта нярэдка бывае, яму сваю канцэпцыю фільма. У адборчы кандыдатаў для накіравання на вучобу ў ВПІК і Вышэйшыя сцэнарныя курсы, на думку дакладчыка, наш творчы саюз таксама павінен паказаць сваю актыўнасць.

Па-ранейшаму на парадку дня — праблема кінадраматургіі. Хаця гэта клопат сцэнарнай калегіі студыі, нельга ўсё ж

Калі і без таго слабы сцэнарый трапляе да рэжысёра, які не можа праігнаваць нічога адметнага, у рабоце самага сярэтакаванага аператара, мастака абавязкова будучы паўторы колішніх знаходак. Пра гэта гаварыў мастак-пастаноўчык У. Дзіменцеў. Але адказнасць за сцэнарый павінен стаць справаю не толькі рэжысёра, які бярэцца за новы фільм. У пошуку сцэнарнага матэрыялу значнае месца можа заняць і акцёр, які падбірае і п'есе ці асобную ролю «на сябе», а штосці, падобна, скажам, І. Макаравай, нават піша — такая думка рэжысёра з Масквы Ю. Чулюкіна (ён паставіў на «Беларусьфільме» карціну «Пагаворым, брат»). Варта, каб у чытках і абмерка-

нага раскрыцця малазнамай тэмы. Герой большасці сцэнарных пагадненняў саміх аўтараў, што з'яўляюцца на вёсцы «наездамі». Толькі тады можна дасягнуць працы мастацтва, калі набываеш у гушчынні жыцця сваіх будучых герояў, гаварыў А. Карпаў, спаслаючыся на выдатны прыклад — кнігу Л. Брэжнева «Цаліна», дзе рэальныя чалавечыя лёсы паўстаюць нібы мастацкія вобразы, у самым высокім разуменні.

Партыйныя дакументы, адрасаваныя непасрэдна да працаўнікоў сельскай гаспадаркі, дагчыцца кінаматаграфістаў не толькі як «кіраўніцтва да дзеяння», як аб'ект прапагандыскай функцыі кіно. Яны ўспрымаюцца яшчэ і эмацыянальна: праца «лебароба» — рэальны сімвал жыцця на зямлі. Не можа быць неікава для мастака тэм. Гэтая ж — хлеб, сувязь наша з зямлёю — асабліва трапяткая. І калі ў даследаванні вясковых праблем стваральнікі ігравога кіно дзейнічаюць як «доўгачасовыя агнявыя пункты», дык кінадакументалісты нагадваюць аператыўныя атрады разведкі, перавага якіх — пераадакывальнасць.

Рэжысёр Ю. Лыстаў зазначыў той уклад, што ўносяць работнікі аб'яднання «Летаніс» у прагрэс сельскагаспадарчай вытворчасці сваімі вучэбна-прапагандысцкімі стужкамі. Адаючы належнае утылітарнаму значэнню фільмаў на сельгастэматыку, кінадакументалісты вызначаюць сваю галоўную задачу як удзел у фарміраванні грамадскай думкі, пастаноўку не столькі эканамічных і тэхнічных праблем, колькі праблем маральна-этычных.

Беларускія кінаматаграфісты стварылі шэраг экранных партрэтаў людзей сіла — самых розных прафесій, у лепшых работах раскрылі не пасаду, а чалавечую асобу. Але героі паказаны, пераважна, у момант дасягнення сваіх працоўных поспехаў. Дакументалістам належыць асвойваць больш складаныя задачы: глыбокае раскрыццё характараў сваіх герояў у развіцці, паказ чалавечана ў пераадоленні цяжкасцей, назіранне за ім у канфлітных сітуацыях. У выхаванні адданасці сваёй справе, патрыятызму савецкага чалавеча вялікую ролю адыгрываюць лепшыя рэпартажныя фільмы, накіраваныя работ Б. Сарахатунавы «І ўдзень, і ўначы», «Вялікая вада на Брэстчыне», але трэба засяродзіць увагу і на фільмах праблемных. Аб'ектаў даследавання ў гэтым плане шмат. Гэта рознасць узроўня вытворчасці калгасаў і саўгасаў, прыродна-эканамічныя ўмовы якіх амаль аднолькавыя; міграцыя сельскай моладзі; механізатарскія кадры на вёсцы і г. д. Коўнага тэма, сцвярджае Ю. Лыстаў, можа стаць адметна з'явай у дакументальным кіно, калі ў падыходзе да яе адмежавацца ад надуманых схем, шаблонаў, павярхоўных поглядаў, ілюстрацыйнасці.

Рэалістычны характар мастацтва кінадакументалістыкі вымагае ад рэжысёраў, аператараў, сцэнарыстаў пільнага вывучэння жыцця, яго рэальных праблем. На жаль, сярод аўтараў стужак мала такіх нарысістаў, якіх жылі б патрэбамі сучаснай вёскі. Затое працяглае знаёмства з героямі сваіх рэпартажаў і нарысаў дапамагае дакументалістам здымаць сур'ёзна, з веданнем патраб і спраў сучаснага вясковага жыхара.

У рабоце пленума ўдзельнічалі загадчык аддзела ЦК КПБ А. Петрашкевіч і старшыня Дзяржкіно БССР У. Мацвееў.

Стваральнікам стужак, адзначаных на II конкурсе фільмаў на сельскагаспадарчую тэматыку раёнаў Нечарназем'я, былі ўручаны прызы. Старшыня журы чарговага агляду-конкурсу прадукцыі «Беларусьфільма» А. Асіпенка ўручыў дыпломы пераможцам агляду-78.

Тыя Высокіх Крытэрыях

3 VI пленум праўлення Саюза кінаматаграфістаў БССР

рабіць з рэжысуры «пацярпеўшую асобу». Чаму рэжысёр бярэцца за сцэнарый, калі не бачыць у ім аснову для стварэння адметнага фільма? Чым тлумачыцца такая пераборлівасць?

Наўрад ці прычына тут, лічыць У. Халіп, — боязь страціць рэальную магчымасць пастаноўкі. На «Беларусьфільме», ва ўмовах вострага дэфіцыту рэжысёрскіх кадраў, праблема «ўпущанага шансу» няма. Як жа можна разлічваць на творчую ўдачу, калі ідэя будучага фільма не абуджае ў рэжысёра нічога, апроч тугі на добрай драматургіі? І гэта, відавочна, адна з прычын «шэрасці» кінапрадукцыі, бы мастацтва ж немагчыма без гарачага жадання чалавечана-творцы выказаць свае думкі пра жыццё і час, без пошуку сваёй тэмы, свайго драматурга, блізкага па светаўспрыманню. І ўжо ж ліяк не пачынаецца мастацтва з выпадкова напатканага, «прахаднога» сцэнарыя.

Прыклады рэжысёрскай адказнасці за сцэнарый, тым не менш, ёсць. Рыхтуючыся да карціны аб праблемах сучаснага Палесся, загадзя пачаў работу з драматургамі В. Чацверыкоў, падобны прыклад мае І. Дабралюбаў, працуе над сцэнарным паводле рамана І. Мележа «Людзі на балоце» В. Тураў. Зразумела, Саюзу кінаматаграфістаў трэба больш клапаціцца пра падрыхтоўку прафесійных сцэнарысцкіх кадраў, трымаючы кантакт з Саюзам пісьменнікаў Беларусі. У апошні час актыўна пішуць для кіно В. Быкаў, І. Шамякін, А. Адамовіч, Г. Бураўкін, В. Адамчык, В. Казько і інш. Маладыя ж літаратары амаль не далучаюцца да гэтай справы, хаця здольную моладзь можна было б накіроўваць на вучобу ва Усеаюзны дзяржаўны інстытут кінаматаграфіі ці на Вышэйшыя сцэнарныя курсы.

Пытанне драматургіі не можа не хваляваць кожнага творчага работніка студыі, бо кіно — мастацтва калектыўнае.

важніх сцэнарных удзельнічалі кінакрытыкі. Іх заўвагі былі б больш караснымі, дзейнымі ў творчы перыяд, чым калі фільм ужо закончаны і выправіць нічога немагчыма.

Гаварылася і аб рэжысуры. Недакладная прадуманасць, распылівасць рэжысёрскай задумкі спараджае фільмы, вырашаныя на ўзроўні літаратурнага сюжэта, фільмы са стракатай выяўленчай стылістыкай. Папрок у няўважлівым стаўленні рэжысуры да сцэнарыя прагучаў у выступленнях крытыкаў Е. Бондаравы і Т. Цюрынай. Пераадольваць «літаратурнасць» кінадраматургіі, шукаць на ролі арганічных выканаўцаў, імкнучыся пакінуць за сабою сапраўдныя экранныя адкрыцці, якія былі б падтрыманы калегамі — накіравана рэжысуры. Каб складалася адметная школа беларускага кіно — як заслуга нашых рэжысёраў. (Спрачаліся па гэтым пытанні В. Чацверыкоў, В. Нікіфарав, якія на практыцы сутыкаюцца з праблемамі рэалізацыі рэжысёрскай задумкі). І яшчэ адна задача — пошук станоўчага героя, што немагчыма без добрага ведання сённяшніх жыццёвых праблем і драматургіі, і непасрэднымі стваральнікам стужак. Пра сённяшняга героя экрана разважалі крытык Г. Ратніцаў, Ю. Чулюкін, ветэраны беларускага кіно аператар Г. Удавенкаў і рэжысёр-дакументаліст В. Стральцоў.

Удзельнікі пленума абмеркавалі задачы СК БССР у святле дакументаў ліпенскага (1978 г.) Пленума ЦК КПСС. Кінаматаграф і сельскагаспадарчая тэма — такі парадак дня быў на леташнім (лістападаўскім) пленуме СК СССР, са змястоўнай інфармацыяй пра які выступіў рэжысёр А. Карпаў. Сённяшні кінаматаграф у даўгу перад гледачом у вырашэнні тэм, якія хваляюць людзей сіла. Адна з прычын — зноў жа сцэнарная праблема. Кінасцэнарысты — гараджане, якія здатныя, пераважна, да павярхоў-

наша рэжысура яшчэ адчувала ўплыў Палатна, нарысталася прыёмам Міерхольда і толькі вывучала, авалодала метадыкай МКАТА, былі вельмі патрэбнымі і своечасовымі. Бо Уладзімір Уладзіміравіч Кумельскі, напрыклад, звычайна і шукаў «апанента» для сваіх меркаванняў аб сучасным гучанні драматургіі Мансіма Горькага або аб рамантычных узлётах голасу Усевалада Вішнеўскага. І тэартычныя разважання М. Модэля і яго калег, помню, падключаліся такімі майстрамі, як Кумельскі, да агульных высьноў, пашыралі далей ды рэжысуры і нас, акцёраў той пары.

У пасляваенны час М. Модэль сістэматычна выступае на старонках газет і часопісаў. Яму належыць самастойная і ўдумлівая ацэнкі вельмі важных для гісторыі беларускага савецкага тэатра пастацовак. Ён на працягу доўгіх гадоў быў фантычна адзіным

крытыкам у галіне оперы і балета. Яго творчы партрэт Ларысы Александровскай і кніга нарысаў «Народныя артысты БССР» захоўваюць і непасрэднымі ўражанні ад выступленняў на музычнай сцэне лепшых тагачасных сіл, і тэартычныя высновы, характэрныя для тэатральнай крытыкі сярэдзіны саракавых гадоў.

Мабыць, не ўсе ацэнкі, выказаныя М. Модэлем, па гарачых слядах падзеяў, сёння выглядаюць бясспрэчнымі. Толькі і мы, практыкі сцэны, і крытыка заўсёды ведалі і ведаем, што ў агульным працэсе станаўлення і развіцця сцэнічнага мастацтва і тэатральнай крытыкі ў рэспубліцы Міхасю Модэлю давялося быць адным з тых рукаў, што ўліваюцца ў агульнае рэчышча. Мы кажам яму шчырае дзякуй за зробленае ім з нагоды яго 75-годдзя.

Іван ЛІСНЕУСКІ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Міхасю Модэлю — 75

Адному са старэйшых беларускіх крытыкаў Міхасю Модэлю — 75 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Міхась Моўшавіч!

Віншваем Вас, аднаго са старэйшых беларускіх крытыкаў, з 75-годдзем з дня нараджэння.

Вы прайшлі багаты жыццёвы шлях — былі на журналісцкай і партыйнай рабоце, служылі ў навуковых і тэатральных установах Беларусі, Расіі і Узбекістана. Працавалі Вы і ў часопісе «Полымя», у газеце «Літаратура і мастацтва».

Пачаўшы літаратурна-крытычную дзейнасць больш як пяцьдзесят год назад, Вы напісалі шмат артыкулаў і рэцэнзій для перыядычнага друку. Вы з'яўляецеся аўтарам зборніка артыкулаў «Тэатр і драматургія, кнігі нарысаў «Народныя артысты БССР» і нарыса «Ларыса Пампееўна Александровская», якія ў свой час адірывалі новыя стэрны культурынага жыцця нашай рэспублікі.

Жадаем вам, дарагі Міхась Моўшавіч, добрага здароўя, шчасця, новых творчых поспехаў.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага

віншавання і жадае Міхасю Моўшавічу доўгіх год жыцця, плёну ў творчай працы.

РУЧАНЫ ПОЎНЯЦЬ РАКУ

Наша акцёрская работа ў даваенны час не мела такой сталяй крытыкі, якая сфарміравалася ў Беларусі цяпер. Помню, як мы ўсе чакалі рэцэнзэнцага слова аб зробленым нам. Раз-пораз на абмеркаваннях спектакляў сустракаліся з пісьменнікамі або чыталі выказванні ў друку Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, маладзейшых літаратараў. Сярод сталых рэцэнзентаў быў Міхась Модэль. Ён аператыўна адгукаўся на пастаноўкі сталічных тэатраў, ездзіў па гарадах і раёнах. Яго крытычныя заўвагі аб творчых эксперыментнах на пачатку трыццатых гадоў, калі

СВЯТАМ ХАРАВОП музыкі прайшоў па Беларусі трэці Рэспубліканскі конкурс самадзейных харавых калектываў, якія маюць ганаровае званне народных. Яно яшчэ раз наглядна прадэманстравала вялікую папулярнасць харавых спеваў, ролю ў значэнне гэтага жанру ў культурным жыцці народа, у эстэтычным выхаванні падрастаючага пакалення. Творчыя справы харавых калектываў, якія ўдзельнічалі ў конкурсе, выявілі павышэнне выканаўчага майстэрства і рост агульнай культуры харавых спеваў. Дацягнуты таксама вялікі практычны вынікі: пашырылася масавасць самадзейнага мастацтва, павысіўся ідэна-

раўнік — заслужаны работнік культуры БССР І. Вінаградва). Канцэртныя праграмы гэтых калектываў амаль поўнасцю былі са складаных хораў без суправаджэння, такіх, як «Зімовая дарога» В. Шыбаліна, «Мізерэра» А. Лоці, «Пятнаццаць ран» В. Салманова, «Каханне не памірае» С. Танеева з кантаты «Іаан Дамаскін», беларускія народныя песні ў апрацоўцы М. Гайваронскага і А. Коласава. Выкананне гэтых твораў раней было даступна толькі прафесійным хорам. Несумненна, што пад кіраўніцтвам М. Дрынеўскага і І. Вінаградвай харавыя капэлы дасягнулі вялікіх выканаўчых поспехаў і па праву могуць лічыцца свое-

як «Салавей» П. Чайкоўскага, «Сустрэўся сын з бацькам» Г. Свірыдава, «Крыніцы» Ю. Семянякі, «Цыганы» Р. Шумана. Аднак выканаўчае майстэрства калектыву пакідае жадаць лепшага, хацелася б парэкамендаваць яму аддаваць больш увагі рабоце над вакальна-харавымі навыкамі, асабліва ладам, ансамблем і нюансіроўкай.

У адрозненне ад капэлы ГДК Магілёва, капэла настаўнікаў Гомельскага Дома асветы параўнальна малады калектыв, якому званне народнага прысвоілі толькі ў 1978 годзе. Але, нягледзячы на сваю маладосць, капэла паказала цікавую канцэртную праграму з твораў А. Моцарта, П. Чайкоў-

СКЛАДАНА І РАЗНАСТАЙНА

мастацкі ўзровень рэпертуару, падпешылася вучэбна-выхаваўчая і творчая работа ў калектывах, больш шырока пачала прыцягвацца да аказання шэфскай дапамогі самадзейнасці творчай інтэлігенцыі.

Цяпер падведзены асноўныя вынікі конкурсу, якія даюць магчымасць зрабіць некаторыя высновы пра стан і далейшыя перспектывы развіцця самадзейных спеваў у рэспубліцы.

Спавініма на адным са складанейшых відаў харавога выканаўства — акадэмічным харавым спяванні, якое вымагае ад выканаўцаў саліднай вакальна-тэхнічнай падрыхтоўкі. У заключным туры конкурсу народных харавых капэлаў, які праходзіў у Брэсце, удзельнічала 13 харавых калектываў. Разам з шырока вядомымі не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі харавымі капэламі настаўнікаў г. Брэста, Дома культуры ўпраўлення бытавога абслугоўвання Мінгарвыканкома, Палаца культуры Белаўпрофа, Магілёўскага ГДК, былі прадстаўлены капэлы, якія параўнальна нядаўна заваявалі званне народных. Сярод іх асабліва парадвала харавая капэла Гомельскага Дома асветы (кіраўнік В. Курылін), што з'явілася першай лаўрэатаў акадэмічнага харавога спеву на Гомельшчыне.

Аўтару ў якасці члена журы давялося пазнаёміцца з большасцю з прадстаўленых на заключным туры конкурсу капэлаў яшчэ на III туры Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацкай творчасці працоўных. За час, што прайшоў пасля фестывалю, выканаўчае майстэрства народных харавых капэлаў прыкметна ўзрасло. Не толькі вядучыя, але і даволі маладыя калектывы вытрымалі дастаткова цяжкія ўмовы конкурсу: прадставіць канцэртную праграму на 45 мінут гучання, з якой большая палова павінна была складацца з твораў без суправаджэння, і выканаць два абавязковыя хоры — «Слаўлю Беларусь» А. Багатырова і «Песню рабочай славы» Ю. Семянякі, — якія маюць складаную харавую фактуру.

Безумоўна, не ўсе капэлы ў дастатковай ступені змаглі авалодаць вельмі складанымі элементамі спеваў без суправаджэння, але большасць з іх паказалі высокую вакальную культуру, глыбокае пранікненне ў аўтарскую задуму. Гэта перш за ўсё тычыцца харавых капэлаў, якія заваявалі званне лаўрэатаў: харавой капэлы Дома культуры ўпраўлення бытавога абслугоўвання Мінгарвыканкома (кіраўнік — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР М. Дрынеўскі) і харавой капэлы настаўнікаў г. Брэста (кі-

асаблівым эталонам для іншых самадзейных акадэмічных хораў рэспублікі.

Дыплом другой ступені быў прысуджаны харавой капэле Палаца культуры Белаўпрофа (кіраўнік І. Кліёнскі) і харавой капэле клуба чыгуначнікаў Брэсцкага вузла (кіраўнік А. Пячонкіна і Н. Трафімук). Абодва калектывы з'яўляюцца неаднаразовымі пераможцамі фестывалю, аглядаў, конкурсаў. Рэпертуар гэтых калектываў вызначаецца складанасцю і разнастайнасцю, уключае творы рускіх і замежных класікаў, савецкіх і беларускіх кампазітараў. Але калі харавыя калектывы клуба чыгуначнікаў імкнуцца да раскрыцця працоўнай і гарадзкой тэматыкі сучаснага гучання ў такіх хорах, як «Малодосць» Б. Краўчанкі, «Разбіце кайданы» ў апрацоўцы А. Новікава, «Дуць батальёны» Ю. Саўльскага, дык рэпертуар капэлы ДК Белаўпрофа горнецца да рускай і замежнай класікі, народных песень. Гэта і «Вечар» С. Танеева, і «Адопмуча» Д. Палестрына, «Уніз па матухне па Волзе» ў апрацоўцы А. Свешнікава, мексіканская народная песня «Ля сандунга» і іншыя, выкананне якіх вытрымана ў строгіх акадэмічных традыцыях.

Дыплومی трэцяй ступені атрымалі тры калектывы: капэла ДК Мінскага трактарнага завода (кіраўнік Г. Лапцік), капэла ГДК г. Магілёва (кіраўнік А. Бенька) і капэла настаўнікаў Гомельскага Дома асветы (кіраўнік В. Курылін). З гэтай падгрупы можна вылучыць капэлу ДК Мінскага трактарнага завода — харавы калектыв, які мае багатую творчую біяграфію, але які ў апошнія гады перажывае шмат цяжкасцей. Новы мастацкі кіраўнік Г. Лапцік не толькі змагла фактычна адрадыць яго, але і падрыхтаваць складаную і цікавую праграму, якая ўключае, побач з апрацоўкамі народных песень А. Флякоўскага, А. Грачанінава, А. Свешнікава, творы Баха — «Харалеса «Страсцей на Матфею», Р. Шчадрына — «Хор дзвучат» з оперы «Не толькі каханне» і іншыя, выкананне якіх вызначалася высокай культурай харавога гучання, тонкай нюансіроўкай і глыбінёй пранікнення ў задуму кампазітара. Думалася, што капэла мае вялікія патэнцыяльныя магчымасці і можа ў хуткім часе стаць адным з лепшых сярод самадзейных хораў рэспублікі.

Капэла ГДК Магілёва — вядомы ў Беларусі харавы калектыв, нязменны ўдзельнік усіх фестывалюў, конкурсаў і аглядаў. Вельмі добра, што ў рэпертуары капэлы прагучалі такія шэдэўры харавой музыкі,

М. Пархаладзе, Ю. Семянякі і іншых. Хацелася б верыць, што капэла дасць прыклад для развіцця на Гомельшчыне акадэмічных спеваў.

Конкурс самадзейных акадэмічных хораў выявіў не толькі дасягненні, але і недахопы ў развіцці гэтага жанру. З 13 хораў, прадстаўленых на конкурсе, 9 прыбылі з Мінска і іншых абласных гарадоў і 4 — з раённых цэнтраў. З сельскай жа мясцовасці не было ніводнага. Безумоўна, такое становішча тлумачыцца і аб'ектыўнымі прычынамі: нельга параўноўваць магчымасці сяла і буйнога абласнога цэнтра. Але, з другога боку, нельга не адзначыць, што развіццю акадэмічных спеваў у сельскай мясцовасці надаецца недастаткова ўвагі. Трэба шырэй прапанаваць акадэмічную манеру спеваў, садзейнічаць стварэнню хораў у вёсках, раённых цэнтрах, на прамысловых прадпрыемствах.

Неабходна самым сур'ёзным чынам перагледзець умовы конкурсу ў тым плане, каб не ставіць у аднолькавыя ўмовы сельскія і гарадскія капэлы, таму што па сваіх магчымасцях гарадская капэла заўсёды будзе ў ліку лепшых. Напрыклад, народная харавая капэла шклова «Нёман» Лідскага раёна Гродзенскай вобласці (кіраўнік Г. Бічэўская) і народная харавая капэла Дзяліцкага СДК (кіраўнік М. Міцеліца), як для раённых і сельскіх хораў, паказалі дастаткова высокі выканаўчы ўзровень. Аднак з капэламі Брэста, Магілёва і Мінска спаборнічаць яны не маглі.

Не за гарамі П. Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацкай творчасці працоўных. Падрыхтоўку да яго неабходна пачынаць ужо сёння, звярнуўшы асаблівую ўвагу на правільнае размеркаванне выпускнікоў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі і інстытута культуры па абласцях і раённых цэнтрах, якія маюць вострую патрэбу ў спецыялістах, на стварэнне новых і павышэнне выканаўчага ўзроўню існуючых харавых капэлаў, аказанне ўсебаковай метадычнай дапамогі кіраўнікам і калектывам, прыцягваючы для гэтай мэты найбольш кваліфікаваныя кадры творчай інтэлігенцыі.

А. СМАГІН,
намеснік старшыні
рэспубліканскага журы,
кандыдат
мастацтвазнаўства.

ШЧАСЛІВЫ ДАР

Да 80-годдзя з дня нараджэння народнай артысткаі СССР Лідзіі Іванаўны РЖЭЦКАЙ.

Свая, каротка стрыжаная, спакойная, упэўненая Марфа Касьянаўна ўсе разумее, усё бачыць, хаця змрок слепаты лёг на яе калісьці ясныя вочы. Яна — з тых, хто рабіў рэвалюцыю, хто вынес на сваіх плячах усю цяжасць і нягоды і нічога не патрабуе сабе за гэта. Гледачы, якія бачылі ў купалаўскім тэатры спектакль «У мяцеліцу» Л. Леонава, напэўна, добра памятаюць гэтую выдатную работу Лідзіі Іванаўны Ржэцкай — адну з апошніх яе работ. Лідзія Іванаўна іграла нібыта самую слабе — моцнага, сумленнага, мудрага чалавека, сапраўднага гаспадары жніцця.

Шмат сыграла артыстка такіх роляў, дзе яе чалавечая і грамадзянская пазіцыя адпавядала характару яе герояў. Старэйшыя купалаўцы з захапленнем успамінаюць яе страсную, непакорную Заіру ў «Мяцеліцы» Фурманова і Паліванова. Кандрат Кандратавіч Крапіва, які спеціалізаваўся для Ржэцкай пісаў ролю цэці Каці ў п'есе «Хто смеяцца апошнім», не пераставаў здзіўляцца, які шэдэўр яна зрабіла з такой маленькай драматычнай матэрыялею. У спектаклі «Выбачайце, калі ласка!» А. Макаёнка хлеба-робы так палюбілі яе героіні Ганну Чыхнюк, так паверылі ў яе! А выкананне ролі Аўдоці Захараўны ў спектаклі «Пяццю жаваранкі» К. Крапівы было адзначана Дзяржаўнай прэміяй СССР.

Л. Ржэцкая вельмі любіла такія характары — моцныя, вольныя, любіла жанчын са спакойным пачуццём уласнага годнасці. Але рэдкі, шчаслівы дар артысткі не ведаў межаў амплуа. Варта толькі успомніць, як арганічна жыла яе Фразіна ў стыхіі мальбэраўскай камедыі («Скупы»), якой высакароднай, трагічнай і — нязломнай была Ржэцкая — Сакалова ў «Апошніх» М. Горкага; якім пераканаўчым з пазіцыі суб'ектыўнай логікі характары быў вобраз Кукушкінай («Даходнае месца» А. Астроўскага), дзе жылі поруч

жорстнасць і сентыментальная слязлівасць, ханжаская лісліваць і адкрыты цынзізм... Ржэцкая сыграла 12 роляў у спектаклях Астроўскага, нідзе і ні ў чым не паўтарыўшыся, і яшчэ раз пакарыла нас сваім ювелірным майстэрствам, зрабіўшы сапраўдны шэдэўр з маленькай ролі Галчыхі ў «Без віны вінаватых».

Але пры ўсім багацці вобразаў, створаных Ржэцкай у рускім і замежным рэпертуары, яна заставалася антрысай яры нацыянальнай. Уся — ад роднай зямлі, ад родных вытокаў. Ключарка ў спектаклі Е. Мірвіча «Машэка», Каспарыха ў «Салаўі» З. Бядулі, герані п'есы Крапівы і Макаёнка... І, зразумела, Альжбета ў бессмяротнай «Паўлінцы». Якое адчуванне народнага гумару, музыкі беларускага слова! Ржэцкая і гаварыла, і спявала, і хадзіла, і танцавала так, як гэта ўласціва толькі беларускім вясковым жанчынам. Перачытайце купалаўскую «Паўлінку» — і вы заўважыце, што роля Альжбеты драматычна менш выйгрышная, чым ролі, скажам, Агаты, Пустарэвіча ці Крыніцкага. Але хто і калі заўважаў гэта на сцэне? Усе ўдзельнікі цудоўнага квартэта — Л. Ржэцкая, В. Пола, Г. Глебаў, У. Дзядзюшка — выклікалі аднолькавае захапленне гледачоў.

Як і заўсёды, Ржэцкая не задавальвалася тут тэкстам п'есы. Яна шчыра жыла справамі хаты Крыніцкіх, клопатамі мужа і дачкі. Была руплівай гаспадыняй, добра жонкай, няпалатлівай маці. Толькі ў такой маці магла вырасці слаўная, вольналюбівая Паўлінка, — разумеў гледачы.

Калегі і партнёры Лідзіі Іванаўны заўсёды ўражвалі феноменальна лёгкасцю, з якой працавала Ржэцкая. Іншыя артысты на рэпетыцыях па драбніцах, па штрыхах збіраюць драматычныя сваіх герояў, а Ржэцкая з першай рэпетыцыі ў стыхіі свайго сцэнічнага характару! Такое багацце было ў ёй самай, у яе натуре, так многа было дадзена ёй прыродай, талантам. І яшчэ быў дар у Лідзіі Іванаўны — чалавек, які бачыў яе ў пэўнай ролі, не мог ужо ўявіць героіні п'есы асобна ад артысты. Персанаж п'есы назаўсёды зліваўся ў яго паміж з жывым вобразам, створаным Ржэцкай; узнікала адчуванне, што роля напісана драматургам спецыяльна для Лідзіі Іванаўны. Гэта, зразумела, пацвярджае ісціну, што акцёр дасягае сапраўднага поспеху тады, калі нясе на сцэну свой унутраны свет, сваё духоўнае багацце, калі мае яры акрэсленую грамадзянскую пазіцыю; калі ён не толькі валодае акцёрскім рамяством, а сапраўды з'яўляецца АСОБАЙ.

Шчодры прыродны дар і высокія чалавечыя якасці Лідзіі Іванаўны і слялі ў суме тое, што ў нашым тэатразнаўстве прынята называць «феноменам Ржэцкай».

Мая ГАРЭЦКАЯ,
Святлана КЛІМКОВІЧ.

З задавальненнем аддаюць свой вольны час любімаму мастацтву рабочыя і служачыя Полацкага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга нафтапрацоўчага завода.

На здымку — рэпетыцыя вакальнай групы рабочых другой вытворчасці завода. Аканпаніруе на баян кіраўнік хору С. Вераб'ёў.

Фота Д. ЛУПАЧА.

ВЫ ЛЮБИЦЕ хадзіце у музей? Менавіта тут вы зможаце наталіць сваю цікаўнасць да гісторыі краю, да культурнай спадчыны народа. Жывапісныя палотны і вышываныя сукенкі, нумізматычныя калекцыі і звычайная прасніца, якую некалі аздобілі цудоўнымі карункамі разец народнага майстра, старадрукаваны фаліант у скуравым пераплёце і кошык з лазы—як цікава, як усё гэта хвалюе!..

З даўніны прыйшлі да нас гэтыя каштоўныя рэліквіі. І пра тое, як сёння іх захоўваць, як выяўляць новыя рухомыя помнікі мастацтва (так называюць іх спецыялісты), што знаходзяцца не толькі ў музеях і архівах, але і ў руках прыватных асоб, гаварылі ўдзельнікі IV пленума рэспубліканскага савета Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

У сваім дакладзе намеснік міністра культуры рэспублікі А. Ваніцкі падкрэсліў, што ўжо трыццаць гадоў на Беларусі вядзецца работа па выяўленні і ўліку твораў старажытнага жывапісу, скульптуры і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Многія з гэтых помнікаў папоўнілі фонды і экспазіцыі Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Шмат што зроблена супрацоўнікамі іншых музеяў рэспублікі, сектарам старажытнабеларускага мастацтва Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Буйным сховішчам дакументальных помнікаў з'яўляюцца дзяржаўныя архівы, аддзелы рэдкіх кніг і рукапісаў Дзяржаўнага бібліятэкі імя У. І. Леніна і Фундаментальнай бібліятэкі АН БССР імя Янкі Купалы.

Сёння востра стаіць пытанне аб апэратыўным выяўленні помнікаў этнаграфіі і быту. Шмат зроблена раённымі краязнаўчымі музеямі. Напрыклад, цікавая экспазіцыя створана ў пастаўскім музеі. Нядаўна быў адкрыты музей у Клецку, сярод яго экспанатаў многа своеасаблівых помнікаў старажытнай матэрыяльнай культуры народа, яго мастацтва.

Натуральна, што захоўванне помнікаў этнаграфіі, быту і мастацтва—не самамэта. Галоўная задача—іх навуковае вывучэнне, прапаганда, уяўленне ў арсенал сучаснай культуры. Пра гэта таксама гаварылі загадчык сектара этнаграфіі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, член-карэспандэнт АН БССР В. Бандарчык, дырэктар Дзяржаўнага музея БССР І. Загрышаў, намеснік старшыні прэзідыума Брэсцкага абласнога савета Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры У. Васільеў і іншыя.

Найбольш плённы шлях у гэтай справе, адзначыў А. Ваніцкі, — стварэнне спецыялізаваных музейна-выставачных экспазіцый. Накірунак на гэта быў узяты некалькі гадоў назад, і першым вопытам стала адкрыццё ў Заслаўі музея рамёстваў і народных промыслаў. Як сведчаць водгукі наведвальнікаў, экспазіцыя атрымалася арыгінальнай і пазнавальнай. Сёлета пачне працаваць музей беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах. Урад рэспублікі прыняў рашэнне аб стварэнні ў Ветцы, што на Гомельшчыне, музея народнай творчасці, а комплексным цэнтрам вывучэння гісторыі беларускага Палесся павінен стаць музей сацыялістычнага пераўтварэння ў Пінску. У ягонаў экспазіцыі, якая будзе размешчана ў будынку былога калегіума—помніку XVII стагоддзя, мяркуецца шырока паказаць старую і новую гісторыю гэтага своеасаблівага рэгіёна, традыцыйныя промыслы і быт жыхароў, буйныя сацыяльныя змены, што адбыліся на Палессі за гады Савецкай улады.

Сённяшні дзень характэрны актыўнай перабудовай гарадоў і вёсак. У сувязі з гэтым на пленуме было ўзнята пытанне аб захаванні памятных мясцін і тых этнаграфічных помнікаў, што там ёсць. У

кожным раёне, сельсавеце, калгасе і саўгасе трэба спачатку вызначыць, якія аб'екты маюць гістарычную, культурную каштоўнасць, што неабходна пакінуць на месцы, а што з часам перанесці ў новыя населеныя пункты. Ужо цяпер трэба прагназіраваць: будучы там створаны мемарыяльны музей, прысвечаны жыццю і дзейнасці заслужаных землякоў, ці народныя музеі, закліканыя расказаць пра гісторыю вёскі, калгаса.

Думку А. Ваніцкага падтрымаў у сваім выступленні В. Бандарчык. Ён падкрэсліў, што дбайны кіраўнік той або іншай гаспадаркі абавязкова пакіне пры перабудове адну ці дзве сялянскія сядзібы і зробіць там мікрамузей пад адкрытым

стацтва патрэбен дазвол Міністэрства культуры БССР.

І дырэктар Дзяржаўнага музея БССР І. Загрышаў, і загадчык сектара археалогіі Інстытута гісторыі АН БССР, доктар гістарычных навук Л. Побаль гаварылі пра тое, што ў музеях няма пакуль поўных комплектаў помнікаў, якія характарызуюць матэрыяльную культуру народа рэспублікі. Мы ведаем, сказаў Л. Побаль, што амаль кожная калекцыя нашых музеяў поўнаасцю не ў камплектавана. А тым часам многія рухомыя помнікі застаюцца па-за ўвагай ахоўнай дзейнасці дзяржаўных і грамадскіх арганізацый,

каўскага купца, дзе сёння знаходзіцца музей народнай творчасці. Амаль палову сваёй калекцыі я падарыў свайму гораду для заснавання музея». Такія словы пачулі ўдзельнікі пленума ад Федара Рыгоравіча Шклярава, вядомага ў нашай рэспубліцы калекцыянера. Ягонаў калекцыя твораў жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, старажытна-друкаваных і рукапісных кніг, разнастайных археалагічных і гістарычных матэрыялаў увайдзе ў фонд веткаўскага музея. Сёння Ф. Шкляраў — дырэктар гэтага музея народнай творчасці.

У сваім выступленні Ф. Шкляраў гаварыў пра тое, што, на жаль, супрацьмоці рэспубліканскіх музеяў не прыяўляюць патрэбнай зацікаўленасці да помнікаў культуры на Гомельшчыне. У Ветку прыязджаюць вучоныя і калекцыянеры з усіх куткоў краіны, вывозяць старажытныя рукапісы і друкаваныя кнігі. Сярод іх—унікальныя помнікі XV—XVII стагоддзяў. Калі справа пойдзе так і далей, дык музейныя фонды рэспублікі не атрымаюць новых экспанатаў, сярод якіх—іконы, этнаграфічныя каштоўнасці і іншыя рэчы.

— Мяне здзіўляе, калі збіральнікі кніг гавораць, што рэдкіх выданняў ужо няма,—сказаў ён.—Яны ёсць і іх вельмі многа! Трэба толькі шукаць. І яшчэ вось пра што мне хацелася б сказаць. Прайшло паўтара года, як я даслаў у выдавецтва «Беларусь» больш за сто лістоў перакапіраваных заставак і літараў з рукапісных кніг. Яны былі напісаны ў нашым горадзе ў XVIII—XX стагоддзях народнымі майстрамі. Аднак дасюль справа не зрушылася з месца. Крыўдна, бо для многіх бібліяфілаў, мастакоў выданне магло б стаць карысным дапаможнікам...

Напярэдадні пленума Міністэрства культуры рэспублікі разам з таварыствам правяло рэйд-праверку дзесяці раёнаў рэспублікі. Мэтаў яе было — азнамяленне з тымі захадамі, якія прымаюцца на месцах для захавання помнікаў мастацтва, этнаграфіі і быту. Высветлілася, што толькі ў адным—Стаўбцоўскім—раёне ў пэўнай ступені займаюцца гэтымі пытаннямі.

Як адзначалася на пленуме, з помнікамі, якія знаходзяцца ў культурных будынках — старажытным жывапісам, скульптурамі, кнігамі, мабіль, дыянамі і г. д. — справа не лепш. Напрыклад, у Стаўбцоўскім і Нясвіжскім раёнах аддзелы культуры і адказныя работнікі таварыства ведаюць аб наяўнасці помнікаў у культурных будынках. А ў Лідскім—ніякага ўяўлення аб гэтым не маюць. А вось і такія факты. У вёсцы Сурынка Слонімскага раёна з царквы зніклі званы і ікона з касцёла ў Слоніме — разны стол XVIII стагоддзя. Бывалі выпадкі, калі ў культурных будынках надараліся пажары. Неабходна таксама падумаць пра рамонт і рэстаўрацыю старажытных арганіаў і іншых клавійных інструментаў, што знаходзяцца ў культурных будынках і якія можна выкарыстоўваць для канцэртаў.

Такім чынам, пленум абмеркаваў праблемы аховы і выкарыстання помнікаў мастацтва, этнаграфіі і быту. Клопатам пра культурную спадчыну народа, пра сівяя рэліквіі даўніны, што дайшлі да нашых дзён, было прасякнута кожнае выступленне. Бо клопат гэты — пачэсны абавязак кожнага грамадзяніна, які з павагай ставіцца да гісторыі роднага краю.

У спрэчках на пленуме выступілі дырэктар Гомельскага абласнога краязнаўчага музея Л. Шыловіч, вучоны сакратар Дзяржаўнага мастацкага музея БССР Н. Высоцкая, загадчык Полацкага гісторыка-археалагічнага заказніка Я. Зайцава, намеснік старшыні прэзідыума Гродзенскага абласнога савета Таварыства І. Глухаў.

На пленуме выступіла старшыня прэзідыума рэспубліканскага савета Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ВЫЯВІЦЬ, УЛІЧЫЦЬ І ЗАХАВАЦЬ

З IV пленума рэспубліканскага савета Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры

небам. Такі вопыт ужо ёсць. Аднак трэба імкнуцца да таго, каб такіх музеяў у нашай рэспубліцы было больш.

І ў дакладзе, і ў выступленнях шмат гаварылася аб праблемах, звязаных са стварэннем Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і быту пад адкрытым небам. У музеі плануецца вострым экспазіцыйным сектараў, з іх шэсць — рэгіянальных: Прыдніпроўе, Паазер'е, Панямонне, Заходняе Палессе, Усходняе Палессе і Цэнтральны сектар. Акрамя гэтага, прадугледжана стварэнне сектараў унікальнай архітэктуры і месцавой архітэктуры і быту.

Асабліва ўвага спецыялістаў была звернута на выяўленне, вывучэнне і адбор помнікаў народнай архітэктуры. Паралельна спецыялісты вялі адбор бытавых рэчаў, вырабаў ткацтва, прыкладнага мастацтва. Рабочая група па стварэнні музея правяла ўжо амаль сто экспедыцый, сабрала каля дзвюх тысяч экспанатаў, якія адлюстроўваюць розныя аспекты жыцця народа, яго працоўную дзейнасць. Аднак гэта толькі маленькая частка работы. Каб укамплектаваць фонды такога сур'ёзнага музея, як музей народнай архітэктуры і быту, спатрэбіцца дзiesiąты тысяч экспанатаў і вялікая карпатлівая праца.

— Праблема захавання рухомах помнікаў этнаграфіі і быту доволі востра стаіць сёння перад музейнымі работнікамі, членамі таварыства, краязнаўцамі,—сказаў І. Загрышаў.—Многія з іх знікаюць часта з-за няведання, з-за няўвагі (на рухомы помнік не павесіш бірку: «Ахоўваецца дзяржавай!»). Семым лепшым спосабам аховы, вывучэння і выкарыстання помнікаў з'яўляецца сканцэнтраванне іх у дзяржаўных сховішчах, гэта значыць—у музеях, дзе наладжана патрэбнае навуковае іх вывучэнне, якое адпавядае патрабаванням юрыдычнага захоўвання.

Пра гэта гаварылася і ў іншых выступленнях. У прыватнасці, выказаўся непакой за лёс рухомах помнікаў гісторыі і культуры, якія знаходзяцца ў прыватных асоб. Гэтыя калекцыі, як правіла, не зарэгістраваны ў адпаведных органах, не кантралююцца спецыялістамі. З-за няправільнага рэжыму іх захоўвання, дрэннага ўліку, незаконнага вывазу і продажу яны знікаюць з поля зроку музеяў.

— Прыватнае калекцыяніраванне сёння — складаная праблема, — сказаў А. Ваніцкі. — Задачай таварыства з'яўляецца сістэматычны кантроль у адпаведнасці з патрабаваннямі Закона «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры», у якім гаворыцца, што на збор твораў жывапісу, скульптуры і старажытнага дэкаратыўна-прыкладнага ма-

трапляюць у рукі выпадковых людзей. У прыватнасці, ён расказаў пра скарбы рымскіх манет, якія былі знайдзены на тэрыторыі Беларусі.

— Лёс іх трагічны,—азначыў Л. Побаль. — Іх разрабавалі, расцягнулі. Трэба неадкладна прымаць нейкія захады. Мабыць, трэба наогул забараніць прыватным асобам абмен і калекцыяніраванне ўсіх манет, якія пазначаны часам, ранейшым за XIX стагоддзе. Бо шматлікія каштоўныя рэчы знаходзяцца ў выпадковых людзей і, па сутнасці, для навукі загінулі.

Пры развіцці сучаснага калекцыяніравання і колькаснага росту калекцыянераў пытанне можна паставіць толькі так: або музеі збіраюць помнікі і заховаюць іх для будучага пакалення, або калекцыянеры пакладуць іх у свае хатнія калекцыі.

На пленуме адзначалася, што вялікую ролю ў справе выяўлення, ўліку і захавання помнікаў этнаграфіі і быту і мастацтва адыгрываюць сёння краязнаўчы-энтузіясты. А. Ваніцкі выказаў думку, што трэба было б арганізаваць конкурс на лепшую раённую пярвічную арганізацыю таварыства па выяўленні рухомах помнікаў. Гэта дазволіла б не толькі папоўніць музейныя экспазіцыі, а і актывізаваць грамадскасць у тым, каб выкываць розныя дззялкі і спекулянтаў помнікамі народнай культуры.

Шмат што зроблена нашымі энтузіястамі. Напрыклад, з Мінскім абласным краязнаўчым музеем актыўна супрацоўнічае мастак Міхал Паўлавіч Чайкін. У ягонай калекцыі ёсць унікальныя прадметы старога побыту, жывапісныя палотны, царкоўныя рэчы. Матэрыялы з яго асабістай калекцыі экспанаваліся на 40 выстаўках у Маладзечне і Мінскай вобласці. Некаторыя прадметы, што ўяўляюць гістарычную і мастацкую каштоўнасць, ён перадаў краязнаўчому музею ў Маладзечне і Літаратурнаму музею Я. Купалы. Уся калекцыя М. Чайкіна ўзята на ўлік абласным краязнаўчым музеем.

Яшчэ прыклады. Канстанцін Мікалаевіч Пашкевіч з вёскі Залужжа Стаўбцоўскага раёна падарыў музею народнай архітэктуры і быту пліценіую барану на 30 зубоў (такі тып бараны сёння рэдкасць). Федар Парфёнавіч Говар — вілья, зробленыя з аднаго кавалка дрэва і акаваныя жалезам, з Валожынскага раёна, які вядомы сваімі ганчарамі, прывёзлі гліняны посуд. Феадосій Воінаўна Зельнікевіч перадала цікавую, з разнымі дэталімі церапцу, якой раней церапілі. «Мамі кнігам, ручнікам, прасніцам, хусткам і іншым рэчам ужо стала цесна ў маім доме. І я дачакаўся таго часу, калі іх будуць глядзець многія людзі. Яны ўжо ў музеі нашага горада, у буйным будынку каменнага дома XIX стагоддзя вет-

Вясна на радзіме Якуба Коласа

Круты нораў у Нёмана паводнавай парой...

Хата ў Аінчыцах, у якой нарадзіўся будучы пясняр.

Абмяркоўваем артыкул «СПЫНІЦЕ МАГІЛЬНАГА!»

Мяркуючы па рэдакцыйнай пошце, артыкул «Спыніце Магільнага!» («ЛіМ», № 12 г. г.) выклікаў вялікую цікавасць чытачоў. Аўтары шматлікіх водгукаў (а гэта, бывае, цэлы артыкул) не толькі адзначылі якасць і актуальнасць узятых газетай праблем, але і канструктыўна

развіваюць, дапаўняюць многія палажэнні публікацыі. Атрымала рэдакцыя і пісьмы, у якіх выказваецца нягода з пазіцыяй аўтара артыкула. Публікуем першую падборку пісьмаў-водгукаў.

ТРЭБА СТАВІЦЬ НА МЕСЦА

З вялікай увагай прачытаў артыкул М. Замскага «Спыніце Магільнага!». Хочацца выказаць сваё меркаванне. Такіх людзей, як Магільны, трэба ставіць на месца. Нам таксама прыйшлося сутыкнуцца з падобным збіральнікам старыны. Дзесяць гадоў назад адзінацінаці мастак, без дазволу мясцовых улад, тэйком вывез з Жупранскага касцёла партрэт вядомага беларускага паэта-дэмакрата Францішка Багушэвіча. Мы шмат часу патрацілі на тое, каб вярнуць украдзеную рэліквію. Толькі дзякуючы адміністрацыйным органам г. Мінска ўдалося знайсці ўкрадзены партрэт. Але ж здзівіла іншае. Злодзей нахабна вёў сябе ў адносінах да супрацоўнікаў пракуратуры, пачаў крычаць: хто, маўляў, даў права ўмешвацца ў такую справу?

Мне здаецца, што ў адносінах да такіх людзей, якія спекулююць народнымі скарбамі, неабходна прымяняць строгія меры, публічна выкрываючы іх на старонках нашага друку. Неабходна дабівацца таго, каб без дазволу адпаведных орга-

наў — выканкомаў раённых і сельскіх Саветаў народных дэпутатаў — ніхто не меў права збіраць рэчы, якія маюць гістарычную каштоўнасць. З другога боку, варта ўсяляк падтрымліваць супраўдальных энтузіястаў краязнаўчай работы, хто шчыра зацікаўлены ў зберажэнні матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей нашага народа. У сувязі з гэтым хочацца адзначыць вялікую работу дырэктара Ашмянскага краязнаўчага музея імя Багушэвіча — Аляксандра Рыгоравіча Каранеўскага. Ён нястомна шукальнік народных скарбаў. Аляксандр Рыгоравіч ніколі не лічыцца з асабістым часам, часта бывае ў музеях Мінска, Вільнова, Львова, вядзе перапіску з многімі землякамі — удзельнікамі грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Сам часта бывае ў школах, калгасах і саўгасах раёна, выступае з лекцыямі і дакладамі перад насельніцтвам на патрыятычныя тэмы. За час работы сабраў тысячы розных дакументаў, рэчаў хатняга ўжытку, якія зараз экспануюцца ў музеі. І, бадай, са-

мае важнае, што Аляксандр Рыгоравіч здолеў выхаваць у раёне сапраўдных аматараў краязнаўчаў. Гэта Навумаў Іван Цімафеевіч — супрацоўнік райваенкамата, Корзун Эдуард Сямёнавіч — завуч Гальшанскай сярэдняй школы. Дарэчы, апошні разам з вучнямі школы стварыў чудаўны школьны музей, вакол якога вядзецца вялікая выхавачая работа. Раённы камітэт партыі аказвае ўсямерную падтрымку такім людзям. Мы часта называем іх прозвішчы на пленумах, сходках, узнагароджваем граматамі і каштоўнымі падарункамі. На наш погляд, хацелася б, каб і адпаведныя органы культуры не стаялі ўбакі, а заўважалі такіх людзей. Мусяць, многія заслужыць нават і таго, каб прысвойваць ім ганаровыя званні.

На працягу ўсёй гісторыі народ ствараў матэрыяльны і культурны каштоўнасці. І зараз яны павінны належаць народу.

І. СУХОЦКІ,
сакратар Ашмянскага РК КПБ.

ШТО ДАЛЕЙ?

...Калі ў каго ўзнікне жаданне, едзьце ў Полацк, зайдзіце ў мясцовы краязнаўчы музей, які літаральна ломіцца ад экспанатаў, і дзесяць эксперыменту прапануйце яго супрацоўнікам... хоць бы славуць крыж Ефрасініі Полацкай. Возьмуць? Думаю, што не адмовяцца. Прапануйце ім і яшчэ тае-сёе, напрыклад, з калекцыі Магільнага. Таксама «адаваць з рукамі». Але ж... куды іх падзець?

Полацкі краязнаўчы музей знаходзіцца зараз у будынку былой лютэранскай кірхі, якая не вызначана вылікімі памерамі. Проста дзіву даешся, якой віртуознасцю трэба валодаць, каб размясціць у ёй экспазіцыю, якая ахоплівае тысячагадовую гісторыю горада. Трэба адзначыць: супрацоўнікам музея гэта сяк-так удаецца, аднак жа шмат экспанатаў усё-такі не даходзіць да гледача. У музеі проста не хапае для іх месца. Зразумела, што частку экспанатаў можна было б падарыць якому-не-

будзь больш прасторнаму музею. Але ж велімі хочацца, каб людзі, якія жывуць паблізу Полацка, змоглі тут паглядзець на мінулае свайго краю, каб гасці, якія штодзённа прыязджаюць у Полацк, змоглі ўбачыць: ёсць чым ганарыцца народу, які жыве на гэтай зямлі, ёсць за што паважаць і любіць яго! Ды і будучы ў іншым музеі так успрымацца рэчы, якія адарваны ад месца свайго нараджэння?

А ў гэты час на нашай вуліцы Леніна знаходзіцца невялікі будынак XVII стагоддзя, у якім жыве адна ці дзве сям'і, недалёка ад яго — домік Пятра I, які «ўціснуў» у сабе дзіўную бібліятэку горада і дзе таксама ад недахопу месца такуюць і кнігі, і дзеці, і бібліятэкары. Нарэшце, ёсць яшчэ будынак брацкай школы, у якой жыву і працаваў Сімяон Полацкі, ёсць будынак былога калёжскага корпуса. Ці не гэта месца для філіялаў полацкага музея? Ці не тут

прасторна было б і экспанатам, і людзям?

Але пойдзем далей. На маю думку, не трэба шмат гаварыць аб тым, колькі звадала наша пакутніца-зямля, колькі засталася на ёй помнікаў гісторыі і культуры, колькі іх знаходзіцца ў руках розных дзялкоў. Звернем увагу на тое, што засталася нам, што павінны мы берагчы і ахоўваць.

Ёсць у Полацку яшчэ два помнікі беларускага дойдліства, аб якіх ведаюць усе, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю. Гэта — Сафійскі сабор і Спаса-Ефрасінеўская царква. Некалькі гадоў назад вырашылі стварыць у Сафійскіх саборах музей атэізму, але потым чамусьці адмовіліся ад гэтага рашэння і запланавалі канцэртную залу. Ну, што ж, не адно, дык другое, усё ж такі не будзе пуштаваць выдатны помнік архітэктуры. Няхай ён працуе на нас, няхай прыносіць людзям карысць. Але рэстаўрацыя (хоць гэта справа і нялёгка), здаецца, будзе ісці доўга.

С. САКАЛОУ,
студэнт.

Полацк.

НЕ ЗГОДНЫ

Першае, што прыйшло ў галаву пасля працы артыкула: як добра, што сярод нас, у нашым горадзе, ёсць чалавек, які ведае толк у старых тэзах, прасніцах, гаршнях, самаварах і г. д., у той, цяпер ужо адыходзячай, матэрыяльнай культуры народа, якую так важна захавачы і зберагчы. Гэты чалавек разбіраецца ў такога роду рэчах настолькі, што, сабраўшы для сваёй калекцыі, яны, гэтыя рэчы, набываюць вялікую каштоўнасць. Цяпер — пра матэрыяльны бок справы. Прызнаючы сябе некомпетэнтнасцю ў гэтых пытаннях, я, тым не менш, не адмуў тут, як нажучу, ніякага крыміналу. Што, можа быць, Магільны тайна, праз якіх-небудзь іншаземцаў (які ў кінабавінах!) перапраўляў гэтыя рэчы за мяжу? Гандляваў ім на рынку з-пад крысы? Адкрыў прыватна-ўласніцкую ірамку і пачаў скалочаць капітал для далейшага развіцця? Не, аказваецца. Да яго самога прышлі работнікі музея, прапанавалі грошы, купілі прадметы, якія зацікавілі іх. Відавочна, ёсць нейкія расцэнкі, нормы, правілы, устаноўленыя кампетэнтнымі

людзьмі. Відавочна, адпускаюцца на гэта спадкі. Ва ўсім гэтым, як мне здаецца, добра разбіраюцца як работнікі музея, так і сам Магільны. Калі прадстаўнікі музея пераплацілі, парухнулі ўстаноўлены для гэтага межы, то трэба перш за ўсё патрабаваць з іх, а не з Магільнага.

Паўстае пытанне і, так сказаць, больш шырокага плана — матэрыяльнага заахоўвання людзей, адданых занятку, які перарастае межы асабістага інтарэсу і набывае агульнанароднае значэнне. Мне здаецца, што такое матэрыяльнае заахоўванне зусім лагічнае. Усе мы не настолькі наіўныя, каб не разумець, што трэба затраціць шмат асабістага часу, сродкаў, каб з'ездзіць у тую або іншую вёску, абысці двары, перагаварыць з гаспадарамі, прыгледзецца, адабраць каштоўнае, памянчы які-небудзь бачок на тэрмас, заплаціць, даставіць на месца... Дзяржава выплачвае па 500—1000 і больш рублёў за сезон крталовам, трусаводам, грыбаварам і г. д. Дык з якой прычыны нас «закарнавалі» (відаць, далёка яму не лішняму) сотня рублёў, адкрыта выплачана Магільнаму?

Э. КАСПЯРОВІЧ,
журналіст.

Мінск.

КАГО СПЫНІЦЬ, А КАГО І ПАДШТУРХНУЦЬ

Артыкул «Спыніце Магільнага!» узімае важныя і надзённыя праблемы. Аўтар спрабуе адшукаць карані «бізнесу» на помніках гісторыі і культуры і ў большасці выпадкаў спраўляецца з гэтым. Але зразумела, што ён не змог ахапіць усю праблему цалкам.

Наконт непаправотлівасці музейных работнікаў з аўтарам можна гадзіцца поўнасьцю. І няма чаго апраўдвацца нягнуткасію сістэмы закупак ці абмежаванасцю лімітаў. Той жа музей этнаграфіі народаў СССР амаль штогод прыязджае з Ленінграда ў Беларусь збіраць экспанаты і на сістэму закупак не скардзіцца. Ды і не заўсёды патрэбны вялікія грошы, дастаткова звычайна энтузіязму і зацікаўленасці. Так, сектар Зводу помнікаў гісторыі і культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР за некалькі год без ніякіх грошаў сабраў выдатную калекцыю, што легла ў аснову новага музея старажытнабеларускага мастацтва. А тут — красамоўны рэестр купленых у Магільнага прадметаў: мянтакі, прасніцы, ярмо, каромысла, ганчарны посуд... У музеі няма мянтакі і каромысла! Што, гэта такія унікальныя рэчы? Пакуль што не, іх можна знайсці ў любой вёсцы, нават не ад'язджаючыся далёка ад Мінска. Але пройдзе час, яны стануць унікальнымі, і тады чарговы дзялок запрасіць за мянтакі ўжо не 4 а 40 рублёў. І музейныя работнікі, паціху абурваючыся невядома кім, вымушаны будуць купляць. Так што музей, як гэта ні крыўдна прызнаць, у пэўнай ступені самі садзейнічаюць непамернаму ўзрастанню цэн на многія пакуль яшчэ не такія і рэдкія экспанаты.

Не лепш абстаіць справа і ў тым выпадку, калі экспанаты і нават цэлыя калекцыі самі ідуць у рукі музейных работнікаў. Яшчэ свежы ў нашай памяці выпадак з адным інжынерам-земляком, які хацеў падарваць радзіме каштоўнейшую калекцыю беларускага, рускага і замежнага жывапісу з адзінай прасябай: зрабіць пастаянную экспазіцыю калекцыі. Пакуль у нас збіраліся з думкамі, што рабіць з такім «незапланаваным» падарункам, калекцыю перахапіў малады ўральскі горад Чайкоўскі, які знайшоў і сродкі, і памяшканне, каб адкрыць першакласную галерэю.

Праўда, добра хоць, што калекцыя ўцэла, а бывае і горш. Гадзі тры назад у Віцебску памёр вядомы калекцыянер І. Галькевіч. Каштоўнасць яго калекцыі не паддаецца ацэнцы. Там былі рэдкія манеты і медалькі, старажытныя гравюры, карціны, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і яшчэ шмат што іншае. Дзе цяпер яго калекцыя, невядома. Хутчэй за ўсё, разышлася па руках, трапіла да розных дзялкоў і спекулянтаў. Не ведаюць пра гэта і ў Дзяржаўным музеі БССР. А між тым Галькевіч неаднаразова прапаноўваў бясплатна сваю калекцыю ў падарунак роднаму гораду, выказваючы натуральнае жаданне, каб калекцыя не пылілася ў запісках, а была сапраўды даступная шырокай грамадскасці. І вось — сумны фінал.

Дарэчы, наконт даступнасці. Як адзіна з адомных бакоў збіральніцтва, аўтар адзначае недастатковую прыватнасць калекцый шырокай грамадскасці. Усё як быццам правільна і не

падлягае абвяржэнню. Але правільна гэта толькі абстрактна, без канкрэтных фактаў. Прынямаем шчыра: у калекцыянера (сапраўднага, вядома, а не ў якога-небудзь дзялка ці «скупога рыцара») яго збор могуць паглядзець хоць знаёмыя, сябры, суседзі. А хто бачыў тыя сотні ўзораў старажытнабеларускага жывапісу, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія запуюнены фонды Дзяржаўнага мастацкага музея БССР? Нават не кожны спецыяліст мае туды доступ.

Некалькі слоў пра калекцыяніраванне. Аўтар тут не заўсёды даводзіць сваю думку да канца ці недакладна тлумачыць законы і інструкцыі. Так, напрыклад, у недасведчаных чытача можа скласціся ўражанне, што сам факт продажу калекцыі дзяржаўнаму музею з'яўляецца амаральным ці нават супрацьзаконным учынкам. Між тым у Законе БССР аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры канкрэтна сказана: «Пры продажы помнікаў дзяржава мае пераважнае права куплі» (арт. 5). Значыць, есудожу трэба не сам факт продажу, а той непамерны апетыт, што разгараецца ў некаторых «калекцыянераў» пры магчымасці пагрэць рукі.

Хаця аўтар і агаворваецца, што не выступае супроць калекцыяніравання (што зусім справядліва), аднак далей, аналізуючы карані злачыстваў на глебе збіральніцтва, ён адной з прычын гэтай з'явы называе парушэнне артыкула 39 Закона. Між тым, у артыкуле сказана, што спецыяльны дазвол патрэбен на збіранне «старадаўніх дакументальных помнікаў, твораў старажытнага жывапісу і старажытнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва». Сказана досыць дакладна і правільна. Ні да мянтакі, ні да каромысла артыкул дачынення не мае. Сапраўды, не бегчы ж за дазволам у Міністэрства культуры пры жаданні купіць, скажам, збанок у ганчара ці пасцілку ў ткачыні! Іншая справа, што ўсе калекцыі, якія маюць гістарычную ці мастацкую каштоўнасць, павінны быць на ўліку дзяржавы, і няма сумнення, што кожны сапраўдны збіральнік пойдзе насустрач. Між тым, як правільна заўважае аўтар, акрамя філатэлістаў, у нас як быццам і няма калекцыянераў. Аднак добра вядома, што сапраўдныя гістарычныя і мастацкія каштоўнасці сканцэнтраваны якраз не ў філатэлістаў. Відаць, патрэбна нейкае аб'яднанне, таўварства калекцыянераў, каб уцягнуць іх разам з калекцыямі ў кола культурных працаў сённяшняга дня, каб гістарычныя і мастацкія каштоўнасці не былі страчаны для народа. Дарэчы, такой — арганізацыяй маглі б заняцца тыя ж музеі, якія ў асобе калекцыянераў атрымалі б найлепшых памочнікаў, стварылі б актыўны і шмат рэзэрву больш за музейныя штаты.

Такім чынам, актывізацыя работ музеяў, шырокае прыцягненне да справы збірання і заахоўвання помнікаў гісторыі і культуры сапраўдных калекцыянераў, ператварэнне іх з «канкурэнтаў» у саюзнікаў моцна падарвала б аснову для злоўжыванняў.

Я. САХУТА,
навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

З ЛЮБОЮ ДА РОДНАЙ ЗЯМЛІ

С ЯДАЕ ЗА ЛЕСАМ сонца. Яго апошнія промні пазалілі верхавіны драў. Яны нібыта свецяцца знутры, таі, што відаць кожная галінка. У такіх хвіліны асабліва востра адчуваеш, як ляцце час, як імгненне за імгненнем знікае ў вечнасць, каб больш ніколі не паўтарыцца.

А вось зусім другі лес, стары, партызанскі. На ім цяжкія раны войны, якія не змаглі загіць доўгія гады. Памятаеце, у Анатоля Вяцінскага:

Вы бачылі лес, дзе прагалі скарыны?
Скажыце, вы бачылі бор той,
Дзе кожнай другой няма сасны.
Ці сама меней чацвёртай?

Смыляць, ныюць старыя раны, трывожна шуміць партызанскі лес...

Гэта толькі дзве карціны з выстаўкі мастака-аматара Юрыя Пятровіча Сергіенкі, якая экспануецца ў Столінскім Доме культуры. Хораша і пранікнёна расказае ён пра свай Палессе, заўсёды непаўторнае, заўсёды прыцягальнае гэтай сваёй непаўторнай прыгажосцю.

З дзяцінства палюбіў гэты край Юрыя Сергіенка. Ён прыглядаўся да мяккіх, ахутаных лёгкіх смугой палескай вясны, да сакавітых, яркіх суведаў вясны, калі абуджаецца усё жывое.

Захацелася захаваць усю гэтую прыгажосць, падзяліцца сваёй радасцю з людзьмі. Яго Палессе само прасілася на палатно. І першыя ўжо работы юнага мастака былі заўважаны. Ён быў адзначаны дыпламам рэспубліканскай выстаўкі дзіцячага малюнка.

Юрыя Сергіенка многа пра-

цуе. Куды б ён ні збіраўся: на сенажаць ці ў лес, на рыбалку — заўсёды з ім разам фарбы і эцюднік. Ён вучыцца ў прыроды бачыць і разумець прыгожае. Адчуўшы, што не хапае прафесійнага майстэрства паступае завочна на аддзяленне жывапісу народнага ўніверсітэта культуры імя Крупскай і пасляхова заканчвае яго. Мастак упарта шукае слабе, сваю манеру пісьма. У кожным эцюдзе, у кожнай карціне ён імкнецца не столькі адлюстраваць убачанае, колькі перадаць свае думкі, свой настрой. І па-ранейшаму яго любімым жанрам застаецца пейзаж. Амаль кожная работа мастака — як мелодыя: то вясёлая, мажорная, поўная радасці жыцця, то напоўненая светлым сумам. Юрыя Пятровіч не проста малюе Палессе, ён апівае яго. Паглядзіш яго карціны і абавязкова захацешся прайсціся па старой княжаскай дарозе, ахутанай, нібы сівымі легендамі, смугою часу, наведзець домік рыбака ў спрадвечным кутку на Прыпяці.

Тут адпачываеш душой, далучаешся да вечнага.

На Століншчыне ёсць многа мясцін, якія прыварожваюць душу, вабяць да слабе зноў і зноў.

Юрыя Сергіенка аблюбаў нямаю таіх мясцін. Ён часта вяртаецца да іх, піша шматлікія эцюды, якія пасля, у цішы майстэрні, ператвараюцца ў закончаныя кампазіцыі. І столькі любові і пяшчоты ўкладвае малоды мастак у свае карціны, што нельга застацца абякавым на яго выстаўцы, дзе больш за сотню цікавых таленавітых твораў. Разам яны ўспрымаюцца як светлы, сонечны гімн Палессе.

Мікола ПРАКАПОВІЧ.

СУВЕНІРЫ
— і —
СУВЕНІР-
ЧЫКІ

Калі іншы раз робіцца сумнавата, агортвае нейкая туга, ён ставіць прыхаваную стужку на магнітафон, уключае яго і, здаецца яму, зноў у яго пакой шумлівай талакою заходзяць сябры. Ён чуе іх урачыста-ўзрушаныя галасы, бачыць радасна-ўзбуджаныя твары. Успаміны пераносця яго ў той памяты святотны вечар, адганяюць журботу, робяць маладзейшым. Амаль пяць гадоў прайшло з таго дня, а ён, як зараз, чуе словы аднакурснікаў:

і аднакурснікаў па інстытуце, саслужыўцаў па рабоце, хто прыйшоў павіншаваць яго з днём нараджэння. Каб не гэтая стужка, на якую неўпрыкмет для яго былі запісаны галасы сяброў, пэўна, не ўсё б помнілася, тое-сёе і забылася б: і гэтыя вершы, і жартаўліва-ўзвышаныя пасвячэнні, і імправізаваны расказ «пра жыццё не святога Валянціна», і добрыя шчырыя словы...

І хоць дарылі ў той юбілейны вечар і электронны гадзіннік, і «гаворачую» аўтаручку, і смешна-забаўныя сувеніры, — зараз ён разумее, што стужка з галасамі сяброў стала самым дарагім падарункам.

Аднак, збіраючыся на дзень нараджэння, вяселле ці юбілей, мы заўсёды дбаем пра падарунак: завязэнка склалася ўжо такая. На наваеселлі, розныя юбілейны штосьці камусьці дорым. Хочацца, каб гэтае «штосьці» было арыгінальным, укладваем у яго часцінку свайго сэрца, любові і павагі. Мы афармляем прыгожыя адрасы і прывітанні, робім даравальныя надпісы і жакаданы. Індустрыя падарункаў зараз працуе няблага. У любым магазіне мы можам выбраць падарунак на розныя густы, на ўсялякія выпадкі жыцця. І ўсё ж часам мы бываем вельмі перабарлівымі. Хочацца, каб падарунак быў не данінай традыцыі, а каб таварыш, глядзячы на яго, заўсёды ўспамінаў пра цябе, каб прысутнічаў тут і фактар «карыснасці».

Без падарункаў у нашым

жыцці не абыходзіцца ні адна ўрачыстасць. Мы «пускаем шапку па крузе», калі ў каго-небудзь з таварышаў па рабоце набліжаецца юбілей. Складваемся, купляем, уручаем калектыўныя падарункі юбілярам, ветэранам, пенсіянерам. Хай памятаюць цяпло і шчырасць душы людзей, з якімі доўгі час працавалі, з якімі побач жылі! Хай гэтым цяплом будучы сагрэты іх успаміны!

Што і як каму дарыць? Пэўных правілаў тут няма. А вось у часы жыцця Пушкіна такія ўмоўнасці існавалі, і парушэнне іх лічылася «дурным тонам». Галоўнае — захаваць такт, не пакрыўдзіць, не абразіць чалавека. Скажам, не падорым жа мы малазнаемаму чалавеку бялізну ці набор спальных прыналежнасцей. А што?

Заўсёды прыемна дарыць і атрымліваць кветкі, кнігі, цукеркі, забавныя адмысловыя сувеніры... Прыемна падачыць рэч, якую чалавек даўно шукае, аднак па тых ці іншых прычынах не змог яе набыць.

Здараюцца тут і рознага роду «асечкі». «Карыснасць» рэчы вылучаецца іншы раз на першы план. Да юбіляра часам падсылаюцца «разведчыкі»: маўляў, які б вы хацелі мець падарунак? Адбываюцца і такія кур'ёзы. Скажам, прафсаюзная актывісты рашылі сабраць з кожнага члена калектыў на падарунак юбіляру пэўную суму грошай. Іншы і дасць яе, але, што называецца,

АКРЫЛЕНАЯ ПЕСНЯЙ,
ПЕСНІ КРЫЛЫ ДАЕ...

Шкада мне народнай песні. Што б там ні гаварылі, а нейка сталася, што мы як бы забываем яе пакрысе. Не так часта, як яна таго заслугоўвае, гучыць народная песня па радыё і з экрану тэлевізараў, недаравальна рэдкая гасцяў бывае на эстрадзе — усё запаланіў усемагутны шлягер. І вось ён, вынік: не магу прыгадаць выпадку, каб сённяшня хлопца і дзяўчына пад час смутку ці вяселлі, на школьным ці інстытуцкім вечары адпачынку, у купе турысцкага цягніка ці дзе-небудзь ля вогнішча заспяваў ці заспявала народную песню. Не — там будзе гітара і пад яе рытмічнае брынкае будзе спяваць нешта немеладычнае, крыкліва-адчайнае альбо шапатліва-тужлівае.

Ды, зрэшты, шкадаваць трэба, відаць, не народную песню, а нешта іншае — дакладней, некага іншага. Ну, хоць бы сабе тых самых маладых хлопцаў і дзяўчат, для якіх на модных стандартных музычных эрэцах «сышоўся клінам белы свет». А яна, народная песня, па-ранейшаму жыве і па-ранейшаму прыходзіць, званая і нязваная, да чалавека, прыходзіць у хвіліны радасці і тугі, пад час стрэч і расстанняў, пад час працы і адпачынку. У хвіліны сапраўдных душэўных узрушэнняў чалавеку, відаць, і патрэбна менавіта народная песня. Колькі разоў пераконвалася: людзі, якія слухаюць, ведаюць і мо, нават, паддаючыся агульнай модзе, любяць сучасную песню, сабраўшыся разам за бяседным сталом, запяваюць нечакана ўсё ж яе, песню маці, якую-небудзь «Зялёную вішню», «Ой, ляцелі гусі з броду», «Дубочак зялёненькі»... Альбо яшчэ. Выхо-

дзіць замуж сённяшня дзяўчына, і гудзе ў бацькавай хаце застолле, і плывуць праз расчыненыя насцеж вокны па вёсцы песні, і разам з усімі іх весела спявае на куце маладая. Ды вось раптам, у хвіліну зацішы, зацягнуць жанчыны даўно вясельную, ну хоць бы сабе «Ой, ляцелі гусанькі цераз сад», — і ў маладой, якой жыць з маладым не ў ліхога свёкра, а ў асобнай кааператывнай кватэры, нечакана набяжыць на вочы сляза: велізарнай сілай уздзяення валодае народная песня!

Гэта не прадмова і не запейка. Гэтыя думкі ці развагі прыбеглі самі па сабе, прыбеглі, мо і не зусім дарчы, бо, зрэшты, хачу я гаварыць не пра самую народную песню, а пра яе выканаўца. Але — як тут адлучыць адно ад другога?

Выканаўца гэтая — заслужаная артыстка рэспублікі Марыя Адамейка.

Як сябе памятаю, здаецца, памятаю я і гэтае імя. Папраўдзе, не так імя, як голас. Голас незвычайнай абаяльнасці, пяшчотнасці, напеўнасці, шчырасці, замілавансці. А яшчэ — саму манеру спявання, вельмі простую, непратэнцыйную, шчырую, сапраўды народную.

Уражанне стваралася такое, што артыстка не проста спявае, прамаўляе пад мелодыю словы той ці іншай песні, а жыве ў ёй, штораз пераўвасабляючыся ў гераіню народнага песеннага твора. Заспявае яна сумную, яшчэ ці не прыгонную «Закаці, закаці, яснае сонейка» — і чуеш голас спакутанай ад цяжкай працы на панскім полі жанчыны; зацягне жартоўную «А ў цёмным лесе сава кугіча» — нібы наяву ўбачыш чырванашчоку вясковую маладзіцу, якая і папрауе за траіх і паскача за семярых; завядзе задзурную і мілагучную «Вечарком за рэчкаю» — і перад табою ўжо маладая дзяўчына, у сэрца якой запала першае нясмелае пачуццё. І ўсё гэта аздоблена высокай вакальнай культурай, вялікім эмацыянальным напамем выканання.

Шмат разоў слухала я М. Адамейку па радыё, неаднойчы бачыла яе на экране тэлевізара і на сцэне канцэртнай залы, і кожны раз захаплялася ёю, і кожны раз крышачку «не верыла» сваім вачам — няўжо шырокая папулярнасць прызнання шматлікага слухача не пасеяла ў яе душы зерня самалюбства і гэткай артыстычнай фанабэрыскасці.

...Мы дамовіліся сустрэцца перад рэпетыцыяй, але я, хоць і сорама ў тым прызнавацца, спазнілася і, баючыся парушыць тую творчую атмасферу, якая заўсёды пануе на рэпетыцыях Дзяржаўнага народнага хору БССР, прастаяла да перапынку пад дзвярамі. Марыя Уладзіміраўна, угледзеўшы мяне ў калідоры, спытала:

— Даўно чакаеце? Чаму ж не зайшлі? Паклікалі б мяне!

І ў гэтых яе словах, у тым, як яны былі сказаны, у яе ўсмішцы, у яе рухах і ва ўсёй паставе было столькі чалавечай адкрытасці, прастаты і абаяльнасці, што я шчыра зарадавалася і за яе, Марыю Уладзіміраўна, і за слабе, што калісьці зусім слухна не верыла сваім вачам.

Гэтак жа проста і шчыра расказала М. Адамейка пра ся-

бе. Пра тое, што параднілася з песняй з дзіцячых гадоў: і бацька з маці, і дзядзькі, і бабуля з прабабуляй — усё любілі спяваць, ігралі на гармоніку і цымбалах. Пра тое, што, калі хадзіла ў школу ў роднай вёсцы Жыцькава на Барысаўшчыне, заўсёды ўдзельнічала ва ўсіх канцэртах і конкурсах. Пра тое, як упершыню, яшчэ школьніцай, спявала ў Барысаве з «вялікай» сцэны, і як дружна пляскала ёй перапоўненая зала. Пра тое, што найбольш любіла песні, якія пачула ад бабулі, — пра цяжкую жаночую долю, песні рэкруцыя, сіроцкія, жніўныя, вясельныя. Пра гора і жахі, што прынесла вайна, якую яна сустрэла ў трынаццаць гадоў. Пра тое, як яе разам з іншымі маладзенькімі дзяўчаткамі гітлераўцы вывезлі ў фашысцкую Германію і на біржы працы перадлі ўладальніку бойні, пра тое, як і там, калі за цяжкай працай, штодзённымі здзекамі і пакутамі не бачыла свету, ёй на паратуннак прыходзіла песня — сумная, тужлівая, бабуліна песня. Пра тое, як цягала кілбасы, каб перадаць іх у суседні лагер савецкіх ваеннапалонных і як аднойчы ўчэпістая рука гаспадары хапіла яе за валасы і біла галавой аб жалезную бочку да таго часу, пакуль яна не страціла прытомнасці; як пасля, калі прыйшла да памяці, яе зноў білі; як сяброўка-паланька з Оршы дапамагла ёй перабрацца ў слясарны майстэрні, дзе працавала шмат савецкіх людзей і гаспадар якіх злітасціўся выкупіць яе ў мясніка. Пра тое, як вярнулася ў роднае Жыцькава, як працавала ў калгасе, па-ранейшаму не расцяючыся з песняй, і як песня павяла яе ў свет. Пра тое, як у 1952 годзе, прачытаўшы ў газеце аб тым, што ў Мінску ствараецца народны хор, паўстала перад яго арганізатарам Г. Цітовічам.

— Не спадзявалася, што траплю я ў хор — без адукацыі, без падрыхтоўкі, але Геннадзь Іванавіч паслухаў мяне і ўзяў...

З таго часу Марыя Уладзіміраўна спявае ў калектыве, які

набыў шырокую папулярнасць не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. І ў магутным акордзе хору хораша гучыць голас вядучай салісткі Марыі Адамейкі.

Тут у хоры склаўся вядомы зараз усім вакальны дует М. Адамейкі і Г. Аўдзееўкі. У хоры Ды, бадай, не зусім. Прынамсі, Марыя Уладзіміраўна гаворыць пра гэта так:

— Жылі мы з Аняй у камунальнай кватэры з агульнай кухняй. Таўчомся ля пліты і спяваем. І акампаніатар знайшоўся хатні — мой муж, самадзейны кампазітар Мікалай Коньшын...

Астатняе пра Марыю Уладзіміраўна сказалі іншыя. Яе калегі гаварылі, напрыклад, аб тым, як яны любяць, як яна па-мацярынску ставіцца да маладых спявачак, як шодра дзяліцца з імі сваім вопытам і майстэрствам. Мастацкі кіраўнік хору М. Дрынеўскі сказаў: «Марыя Уладзіміраўна — чалавек рэдкага працалюбства, заўсёднай творчай незадаволенасці. У яе зайдроснае ўменне данесці песню да слухача. Жаюцца, эмацыянальная непоўненасць, абаяльнасць, сардэчнасць — усё гэта ўласціва спявачцы. І за ўсё гэта яе любяць нашы слухачы. Дзе б мы ні былі, людзі перад канцэртамі заўсёды пытаюцца, ці прыхала Адамейка. Яе сіле волі, захопленасці і самаадданасці можна пазайздросціць...»

А яе «хросны бацька», стваральнік і шматгадовы кіраўнік Народнага хору БССР, народны артыст СССР Г. І. Цітовіч з уласцівай яму эмацыянальнасцю выказаўся так:

— Я адразу заўважыў і влучыў яе сярод іншых. Марыя Адамейка прынесла ў хор не толькі свой мяккі, прыкрыты, але ясны і чысты, глыбоканародны — скажу, нават незвычайны — голас, але і песні свайго краю, і незвычайную любоў да іх, гэтых песень, незвычайную адданасць імя. А што яшчэ трэба артысту! Акрыленая песняй, яна сама дае песні вольныя і лёгкія крылы.

М. ВАСІЛЕўСКАЯ.

«з бодем зубоў». Справа ў тым, што адзін аднаго яны не паважаюць, даўно парвалі «ніткі», што лучыць іх. Але хіба адмовіш «прафсаюзніку» ў некалькіх рублях? Як на цябе паглядзіць у калектыве? Хіба станеш парушаць традыцыю?

І ўсё ж дарыць людзі ўмеюць. Вось ён, шчаслівы юбіляр, слухае словы пажадання таварыша, пад апладысменты атрымлівае падарунак, адказвае словамі ўдзячнасці. Прыемна і ораша. Ці не праўда?

Гэта, што называецца, урачысты, афіцыйны бок справы. Ён заўсёды прыемны і запамінальны. Але здарэцца і такое, што за ім ідзе неафіцыйны, негатыўны. Той-сёй хоча часам паказаць сваё «я», «пераплюнуць» у чымсьці таварыша. Глядзіце, маўляў, які я шчодры, аж на залаты партсігар не пашкадаваў грошай! Глядзіце, як я паважаю і цаню свайго кіраўніка: якіх грошыкаў каштавала мне гэтая крышталёвая ваза!

Асабліва брыдка, калі і залаты партсігар, і крышталёвую вазу, і іншыя дарагія рэчы юбілярам дораць яго падначаленыя. Што гэта — падарунак ці хабар? Жаданне за дарагой рэччу схаваць свае «грахі» і будучыя промахі? Імкненне заручыцца падтрымкай, мець асаблівыя прывілеі?

«А хіба пойдзеш з букетам кветак і карабком цукерак на такую ўрачыстасць?» — чую супярэчлівы довад. А чаму і не? За тое, што цябе «выдзелі-

лі», запрасілі на банкетную «цырымонію», ты павінен раскашэліцца?

«Выдзелілі...» «Раскашэліцца...» Чымсьці непрыемным аддае ад такіх слоў. Тут, як у таго гоголеўскага чыноўніка, што не браў хабар, а толькі хацеў, каб дарылі яму шчанюкоў.

Нешта падобнае было «ў крыві» і гэтага маладога чалавека. Яго заўсёды пасылалі ў камандзіроўкі: трэба дамагчыся выгаднага заказу, трэба «падштурхнуць» выкананне паставак, «выбіць» нелімітаваную сярэвіну. Яго пасылалі, бо ведалі, што не падвядзе, «выб'е», «падштурхне». Ён меў адзіную, унікальную здольнасць прабіцца да патрэбных людзей, трапіць на прыём да самых занятых забеспячэнцаў. Лічылася, што ён падкупляе сваёй інтэлігентнасцю, абаяльнасцю, якія адразу прыцягваюць людзей да сябе. Яшчэ гадзіну назад яны не ведалі адзін аднаго, а перакінуліся дзесяткам слоў, глядзіш, і сябрамі зрабіліся. Можна быць і так. Але ягоная інтэлігентнасць падманювалася і чымсьці больш грунтоўным: ён быў майстрам па сувенірах.

Скажам, едзе ў камандзіроўку, нікога не забудзе, пра ўсіх памятае: дырэктару вязе вуды і іншыя рыбалоўныя снасці, камерцыйнаму дырэктару — набор запальнічак, сакратарцы — модную памаду. Яны і былі тым ключыкам, які адчыняў яму дзверы ўстановаў.

А мо гэта не сувеніры, а ха-

бар? Таварыш абурыцца. Які хабар — плітка шакаладу ці цюбик губной памады? Які хабар — бутэлка каньяку? Маўляў, усё гэта дробязі. Проста, праявіў павышаную ўвагу да чалавека, хацеў штосьці прыемнае зрабіць для яго. Аднак жа ў прыёмнай сядзяць людзі, чакаюць чаргі...

Падарунак павінен рабіць чалавека лепшым, спрыяць выхаванню яго эстэтычных і маральных якасцей. А ці задумваемся мы іншы раз над гэтым? Ці задумваліся бацькі, калі дваццацігадоваму сыну падарылі аўтамабіль? Магчыма, і думалі, думалі аб тым, як цікава ён будзе жыць, як карысна праводзіць вольны час.

На жаль, падараваныя бацькамі «Жыгулі» не сталі той палачкай-выручалачкай, па ўзмаху якой адчыніліся дзверы для цікавага жыцця, захапляючых падарожжаў. Ездзіў на розныя пікнікі і ў самыя экзатычныя рэстараны. Паявіліся сябры і яшчэ больш сябровак. Вось ужо і год прабег, другі, трэці... Сапраўды, не было машыны — была ў яго мэта, каб мець яе. А дамогся — і што далей? Забыўся, калі кніжку трымаў у руках, у тэатр хадзіў. Ды і на рабоце не ўсё добра складвалася. Было «месца начальніка аддзела» — з іншага аддзела інжынера перавялі, на пасаду кіраўніка праекта таксама прызначалі іншага. Заявіў свае прэтэнзіі, пачуў ад кіраўнікоў: «Калі ты з такой аб'явакасцю і шаблонам будзеш працаваць, то наогул пераатэстацыю на

старшага інжынера не пройдзеш».

Дык што — нельга дарыць аўтамабілі? Хіба наяўнасць машыны адно псуе людзей? Хіба паездкі на ёй не даюць магчымасці чалавеку чымсьці ўзбагачаць сябе, пазнаваць новае, больш разнастайна праводзіць свой вольны час?

Справа не ў наяўнасці той ці іншай рэчы, у тым ліку і аўтамабіля, а ў самавыхаванні чалавека, яго імкненні да ведаў. Тут рэч закланіла сабой усе іншыя інтарэсы, зрабіла чалавека сваім рабом. Падарунак не прынёс чаканага эфекту.

Вось так, не задумваючыся, мы іншы раз бэсцім людзей, развіваем у іх рысы мяшчанскай псіхалогіі. Афіцыянтка ці таксіст, атрымаўшы «на чай» раз, другі, трэці, прывыкаюць да «хабару», браць яго робіцца для іх нормай паводзін. «Засмактала» прафесія, яе спецыфіка. Грошы тут самі ліпнуць да рук. І неўзабаве той жа афіцыянт аблівае кампанію на сорак рублёў, а ў перцы дзень работы бег за чалавекам у гадзёроб, які пакінуў на стале лішні рубель.

Даючы рубель «чаевых» афіцыянту-навічку, ці не штурхем мы яго на несумленнае жыццё? А ці задумваецца той-сёй над сваім учынкам, калі дорыць школьніцы-сямікласніцы залатыя завушніцы? Хіба жадае дрэннага бацька сына-васьмікласніка, калі купляе яму імпортны магнітафон? Што ж пажадае ён атрымаць ад

бацькі ў 18—20 гадоў? Які вырасце з такога дзіцяці чалавек, калі яго з пялянак кармілі «спажывецкім» шчасцем?

«Зарапартаваўся ты, чалавечка, — чую чыйсьці незадаволены голас. — Глядзіш толькі на негатыўны бок справы. А хіба мала мы атрымліваем і дорым падарункаў ад шчырага сэрца? Проста, каб нас помнілі? Проста, каб мы не забываліся, што ёсць харошыя сябры-таварышы?»

Згодзен. Каюся. Магчыма, там-сям і перабраў лішку. Аднак упэўнены і ў тым, што гіпертрафіраваная любоў да рэчавага акружэння многіх яшчэ трымае ў сваім палоне. Як пазбаўляцца ад яе? Пэўна, самавыхоўвацца, прывіваць культуру чалавечых жаданняў.

Усё пачынаецца з дзіцінства. І я перакананы, што з такога хлапчука, які на пытанне бацькі: «Што табе падарыць на дзень нараджэння?» адказаў: «Ты мне нічога не дары. Ты схадзі са мной у надзею на лыжную прагулку», вырасце сапраўдны чалавек.

Дарыць умела, з тактам, ад сэрца — таксама пэўная навука. Ці не мы з'яўляемся яе «вучонымі» і «навукатворцамі»? Ці не ад нас залежыць «напісанне яе законаў»?

А калі падарунак пазбаўляе чалавека яго лепшых чалавечых рыс, калі сувенір ператвараецца ў «сувенірчык», то навошта ён?

А. АСТРЭЙКА.

ЗАЙМАЛЬНАЯ ПРОЗА

Ігнасіо Кардэнас АКУНЬЯ

(Працяг. Пачатак у № 14)

Работнікі органаў бяспекі Кубы дапытваюць члена контррэвалюцыйнай банды Араса, які па сваёй ініцыятыве інфармаваў улады аб дзеяннях банды, а потым забіў яе завадзятара Марціна.

— Пакуль што нашы здагадкі пацвярджаюцца, — заключыў Рэнэ і павярнуўся да лейтэнанта.

— Ці можаце вы, Арас, назваць нам асноўныя прычыны вашых дзеянняў? — спытаў той.

— Я зразу меў, што надыходзіць галоўны момант допыту. Папрасіў дазволу закурыць, запаліў цыгарэту і паволі выпусціў дым.

— Прычыны? — перапытаў я. — Хіба ж Марцін не быў контррэвалюцыянерам? Гэтага недастаткова? На твары Рэнэ адбілася сумненне.

— Ведаеце, Арас, — сказаў лейтэнант, — у вас за надта ўжо наіўная логіка. Вы ж, Арас, таксама контррэвалюцыянер... альбо дакажыце адваротнае.

— Мы чакаем, Арас, — пачуўся голас Рэнэ.

— Добра, адказаў я. — Асноўная прычына маіх учынкаў — жаданне адпомсціць, але зрабіла сваё і тая агіда, якую я адчуваў да бруднай дзейнасці банды.

— Цяпер мы на правільным шляху, — усміхаючыся, зазначыў лейтэнант. — Мы мяркуюем, што ваша гісторыя некалькіх звязана з прысудам, які прыгаварыў вас да дваццаці год турмы за забойства «Шасціпальца», крымінальнага і вашага верагоднага саўдзельніка ў нашумелай справе, якую тагачасная прэса ахарысіла «Справай куртызанкі з вуліцы Ікс». Мы чыталі судовую справаздачу — вельмі блытаналы і непаслядоўныя. А вашы спробы апраўдацца, скажу вам, Арас, былі малапераканальнымі і, трэба прызнаць, супярэчлівымі.

— Тапорная работа, — заключыў Рэнэ. — Ці ж не так, Арас?

— Я паціснуў плячамі: — Што датычыцца мяне, няма чым пахваліцца. — Безумоўна, — пацвердзіў Рэнэ. — Але даўно

адно: у судовай справе чамусьці нідзе нават не ўпамінаецца імя Марціна. Як вы гэта растлумачыце?

— Доўга гісторыя, — прамовіў з неахвотна. — Каб нам усё стала ясна, — сказаў лейтэнант, — вы павіны расказаць нам усё.

— Мой позірк абабег пакой, у якім нішто не настройвала на сентыментальны лад.

— Што вы падумаеце, лейтэнант, — ціха запытаў я. — калі скажу вам, што ніякага забойства Сусаны ніколі б не было, каб не здарылася гэта менавіта ў тую нядзелю?

— Растлумачце, Арас! — усклікнуў Рэнэ. — Нейкая загадка?

— Так, адказаў я. — У іншы дзень нікому не было б сэнсу яе забіваць.

— Чаму б вам, Арас, не расказаць нам усё па парадку і даць нам самім рабіць высновы? — пераканана мяне лейтэнант.

— Як хочаце, — сказаў я і ямчэй умасціўся ў крэсла. — Толькі прашу вас, пытанні задавайце, калі ўжо скончу.

— Абодва ў знак згоды кінулі галовамі. — Мы не супраць, — для яскасці дадаў Рэнэ.

— Я памаўчаў некалькі хвілін, раз-пораз зацягваючыся дымам цыгарэты і канчаткова збіраючыся з думкамі.

3. СКРЫНКА ПАНДОРЫ

— Я добра памятаю той душны летні вечар. Спакойна мінаў час. Нішто не прадракала драматычную ноч.

— Я сядзеў за стойкай бара «Ла Пласа», пацягваючы ўжо трэцюю шыльняну дайкіры і раптам убачыў наведвальніцу, якая нерашуча спынілася ў дзвярах. Няўпэўненасць яе была нядоўгай. Яна накіравалася да афіцыянта, які абслугоўваў кліентаў за сталікамі. Што яна яму сказала, я не чуў, але нешта мне падказала, што яна пыталася пра мяне. Так яно і было — афіцыянт паказаў у мой бок, і яна энергічна патупала абцасікамі па зацэленай дываном падлозе і спынілася наля мяне. Гэта была маладая дзяўчына, ледзь не падлетак.

— Сеньёр Арас? — запытала яна, чырванеючы. — Я кінуў галавою і усміхнуўся.

— Прысяджайцеся, калі ласка, — сказаў я і шчоўкнуў пальцамі, каб звярнуць на сябе ўвагу бармена.

— Абслужыце сеньярыту, Карлас, — папрасіў я і павярнуўся да дзяўчыны: — Што вам заказаць?

— Нічога, дзякуючы, — адказала яна і, запінаючыся, спытала: — Можна з вамі пагаварыць?

— Я не строіў ілюзій адносна таго, якіх паслуг яна ад мяне чаная. Рэпутацыя мая была агульнавядомая. Безумоўна, нейкая брудная работка.

— Не хацеў бы праявіць недалікатнасць, сеньярыта... — Рамірэс, — падказала яна. — Гленда Рамірэс.

— Дык вось, сеньярыта Рамірэс, я дазволю сабе вам напамініць, што ў мяне ёсць кантора, дзе я прымаю кліентаў. А сёння ў мяне дзень адпачынку.

— Ах, прашу прабачыць! — вінавата сказала яна, і на яе шчоках паявіліся ямачкі. — Але справа вельмі тэрміновая, а ў вашай канторы я ўжо была.

— Голас дзяўчыны крыху дрыжаў, і раз-пораз яна кідала позірк на дзверы. — Хто паведаміў вам, дзе мяне можна знайсці?

— Ваш шафёр... то значыць, — паправілася яна, — шафёр таксі, якога вы іншы раз наймаеце. Ён сказаў, што, магчыма, вы тут.

— Што гэта за справа ў вас такая неадкладная? — Ці нельга пагаварыць... з вока на вока? — спытала яна, паказваючы на кутні столік.

— Калі ласка, я нічога супраць не маю. Мы накіраваліся да сталіка. Дзяўчына села, насцярожана глянуўшы на дзверы. Я выныў з нішэні пачок цыгарэт і прапанаваў ёй закурыць, але дзяўчына адмовілася. Запаліўшы цыгарэту, я прыняў позу, якая павінна была сведчыць аб тым, што я гатовы слухаць.

— Справа датычыць майго бацькі, — сказала дзяўчына, і вусны яе задрыжэлі, — сенатара Грэгорыя П. Рамірэса. Вы, пэўна, чулі пра яго.

— Чуў. Што з ім здарылася?

— Яго шантажыруе адна жанчына, — адказала дзяўчына, апусціўшы вочы. Ледзь стрымліваючы хваляванне, яна пакусвала ніжнюю губу.

— Я вас слухаю, сеньярыта Рамірэс. Гаварыце. — Гленда Рамірэс, запінаючыся, расказала даволі банальную гісторыю.

— Яе бацька тайна сустракаўся са свецкай дамай па імені Сусана. Сенатар меў неасцярожнасць пакінуць пісьмовае сведчанне свайго кахання — страсныя пісьмы да Сусаны. Але ўсё на гэтым свеце мае канец, і страсць яго паступова пачала атухаць, а потым і зусім згасла.

— Усё скончылася б добра, калі б гэтая дама самахварна прыняла ўдар лёсу і пастаралася толькі слязамі аблегчыць сваё гора, якое, безумоўна, заклочалася ў тым, што яна засталася без пэўнай долі тых шасцісот тысяч песа, якія атрымлівалі ад дзяржавы «бацькі айчыны». Але, на жаль, Сусана не налелала да такіх жанчын.

— Калі сенатар думаў умо, што Сусана выраслена з яго жыцця, ён раптам атрымаў ад яе ліст, поўны пляшчотных папраў. Ён не адказаў, і ў новым лісце Сусана ўжо запалохвала яго, а ў адказ на ўпартае маўчанне прыслала пісьмо з правай пагразаю: альбо ён будзе пасылаць ёй належную суму грошай, альбо яго жонцы перададуць усе любімыя пасланні да Сусаны.

— Тады сенатар, у чые планы не ўваходзіў развод з жонкай (між іншымі прычынамі, і таму, што даволі салідны сямейны капітал юрыдычна належаў ёй), пачаў кожны месяц пасылаць Сусане грошы. Так яно працягвалася б і далей — Рамірэс ужо снарыўся лёсу. Але нядаўна на сваім тайным зборышчы «бацькі айчыны» вырашылі ў якасці кампенсацыі за магчымы будучы ахвары на службе нацыі павялічыць памер свайго пенсіі.

— Дазнаўшыся пра гэта дзякуючы сваім высокім сувязям, ненасытная Сусана запатрабавала ад Рамірэса адпаведнага павелічэння сумы яе меслякага ўтрымання і нават дакладна ўказала лічбу, што рабіла го-нар яе матэматычным здольнасцям. Становішча ўжо было нясцёрпае. Сенатар ашалееў, што ўрэшце скончылася апалексічным ударам. У гневе ён доўга нешта крычаў, і з яго крыву дачка даведлася пра ўсё — добра, што маці, сеньяра Рамірэс, некуды адлучылася з дому.

— Скончыўшы расказ, сеньярыта Рамірэс адразу ж папрасіла, каб я, не траціць часу, раздабуй (яна сказала «выкраў») пісьмы сенатара, якія знаходзіліся ў Сусаны. Наша здзелка завяршылася тым, што дзяўчына выняла з сумачкі і перадала мне паперку ў сто песа, абцягаўшы яшчэ дзве, калі я перадам ёй пісьмы.

— Вы можаце пачакаць да заўтра? — запытаў я.

— Што вы, не! — усхапілася дзяўчына. — Заўтра ж — дзень, прызначаны Сусанай для перадачы бацькавых пісьмаў майёй маці, а гэта азначае развод!

— Я папрасіў Гленду даць адрас Сусаны і сказаць, дзе, на яе думку, схаваны пісьмы сенатара.

— Потым дзяўчына ўстала з крэсла, нерашуча падала мне руку і паспешліва пакінула бар.

— Прызнацца, нейкі ўнутраны голас перасцерагаў мяне, што справа небяспечная. Прабавіўшы яшчэ некаторы час у бары, я вырашыў пайсці на пошуні ў дом Сусаны.

Пераклаў С. ДОРСКИ.

(Працяг у наступным нумары)

ФРАЗЫ

Бегаў кожны дзень у пункт пракату. Сладзяваўся пазычыць талент.

Лісток непрацаздольнасці ўрач Пегасу не выдаваў, хаця той быў дужа заезджаны.

Вялікіх твораў ён не пісаў. Збіраў дроблязі і складаў шматтомнік.

«Калі не можаш аб'ездзіць Пегаса, схадзі і купі каня», — параіла мужу жонка.

М. СІСКЕВІЧ.

Лявон КАПАЊЦА

ЛІЛІПУЦІНКІ

Да вяселля: «Рыбна ты мая залатая», пасля: «У, рыба-піла».

Не насіце камень за пазухай! А калі ён наштоўны?

Зрабіў першы крок, каб кінуць піць: перастаў піць за свае грошы.

Авія-Марыя

Іван АНОШКІН

ГІРА НА ШЫІ

«Нарабіла баба сабе клопату: купіла парася», — пабурываў Мітрафан Майсеевіч.

Баба — дзеля складнага слова: пад ёю Мітрафан Майсеевіч вобразна меў на ўвазе сваю шануюную персону і не пра якое там парася трызіну, а пра найноўшага выпуску «Жыгулі». Пакуль жа толькі што ў марак купіў, бо чарга ўсё лшчэ далёка.

Трывога ж няпрошана падкрадвалася к сэрцу. Добра мець такую вось рэч, ды каб не ўліцела прэч!

Тут каб не гараж, а цытадэль! Вось калі згадзіўся са сваім вопытам і незлічонай цэглай швагер-прабрат. Ну, і сам не лямна шыты, усё-такі фігура — тэхнік па беспецыі працы будмаўніцкантэнтары. То гараж і вырас, як царскі церам у казцы.

Яшчэ б хутчэй справіліся, каб у двары не ўшчалася сварна-пералалка. Суседзім, бацьце, моташна, што гараж-цытадэль Мітрафан Майсеевіч узводзіць пад вонкамі дома. А яно ж калі пясочніц меней — вонны цалейшы будучы, ім жа, бесталковым суседзім, спайнайней.

У надзельку Мітрафан Майсеевіч заклапочана тупаў па гаражы. Варухнуў навеслымі над шчылінкамі вачэй брывамі, пнуў ботам кадушку з нейкім жончыным квашаннем. Пад цёплым напелюшом віравалі, сцявалі адзін мудрэй за другі пражэнткі.

Мітрафан! — гукнула з трэцяга паверха жонка. — Ступай, дурань, абед стыне!

Сама дурніца, — паціху, каб не пачула жонка, агрызнуўся Мітрафан Майсеевіч. — Перабівае, можа сказаць, геніяльнаму задуму!

Мітрафанава задума, як усё геніяльнае, была на дзіва проста. Калы варот на падвесе ўмацоўваюцца звон і гіра. Перш, чым расхінуць вароты, адлючы «вартаўнікоў» — шмаргані за шнурочак (на тое беспяна працы). А не ведаеш пра сакрэт — ляці на той свет!

Густы змрок ахутаў усё наўкол, калі, урэшце, Мітрафан Майсеевіч памыў рукі. Зрабіў слухную справу — знайшоў на злудзеў у працу. Цяпер, па-

сля заслужанай надзельнай чарні, спайнайней сабе спі. Але сон Мітрафана Майсеевіча не браў. Варочаўся небаракна, уздыхаў. Можа, што вялікай аназалася чарна ці задума напісваўся за ўвесь дзень? Можа, што нарцела барджэй сесці за руль?

Ужо і сядзіць... Едзе Мітрафан, як важны пан. Цюцельна ў цюцельну, як сам начальнік іх будмаўніцкантэнтары. Сцелецца пад шаркіялы колы «Жыгулі» дарога. Паўз дарогу тоўпяцца з грыбнымі кошыкамі зайздросныя суседзі. Але трасці дачанаюць, каб падвёзі! Ці з іх спагоніш потым за амартызацыю шын, перапал гаручага!

У мураваным гаражы Мітрафан Майсеевіч пшчотна паглядзіў новенькія «Жыгулі», звернуў і зніз выцер мокарай анучай. Бывай, дарогуля, бывай, напрыздуля, да ранку! А калі хто на чужынку панваціцца — таму гіру на шыю! Вунь які зван!

«Дзень — пыны!» Мітрафан Майсеевіч усхпаіўся, як апанты.

«Га?.. Дзе?.. Што?..» — Зноў цябе чорт напытом пад рэбры! — сярдзіта пра-стагнала жонка.

«Звоняць!.. Крадучы!.. «Жыгулі!»..»

— Ты ж, дурань, спярша купі!..

Але Мітрафан Майсеевіч ужо не слухаў, маланкай шаснуў у калідор. Не збег — скаціўся ўніз. Поўны высанароднага гневу, з разгону рвануў вароты.

«Дзень-бом!»... Калі Мітрафан Майсеевіч расплюшчыў вочы, у галаве быццам сто званоў званіла. У незнаёмыя шырокія вокны заглядала цінаўнае сонца. У ранішніх промнях зіхалі саўшчыны шнурочкі ад фіранкі.

— Уваскрасілі-такі, дзякуй богу! — мітусіўся калы гарачка лонка белы халат. — Яшчэ адзін укол... Пацярпіце...

— Цярпець?! А вароты! — схаміянуў Мітрафан Майсеевіч, дрыготкай учэпістай рукой шмаргануў за шнурочак знутрасікам. — Не зачыніў жа вароты!..

Адам АХОЦКІ

ШАШКІ

Неякі дырэктар зазірнуў у нанец калідора, дзе стаялі многыя апараты, і застаў там канторскага пасыльнага, які з сібруком з першага паверха гуляў у шашкі.

Убачыўшы шэф, хлопец зблнтэжана ўсхпаіўся, але дырэктар жэстам рукі супакоіў яго і, кваліфікавана ацаніўшы сітуацыю на шашачным полі, сказаў:

— У цябе адна лішняя шашка і лепшая пазіцыя. Ты павінен выйграць. Сярэдзінай прарывайся ў дамки. Вось так, — дырэктар пераставіў шашку. — Твой ход, — звярнуўся ён да хлопца з першага паверха. — Калісьці я гуляў у шашкі так, што ой-ой... Для мяне не было роўнага праціўніка...

Вярнуўшыся ў свой кабінет, дырэктар уткнуўся ў паперы і абгрызаў пазногці, і гэта было вернай прыметай, што ён інтэнсіўна аб нечым думае. Урэшце ён загадаў сакратарцы выклікаць пасыльнага.

Напалоханы хлопец стаў ля парога і пакорна нахіліў галаву.

«Ну і будзе мне цяпер», — падумаў ён.

«Прынясі шашкі, — сказаў дырэктар.

Неўзабаве яны пачалі гуляць. Гульня працягвалася з паўгадзіны, пасля чаго юнак вышмыгнуў з кабінета са скрынкай пад пахай, а дырэктар з пачырванелым тварам выбег у прыёмную.

— Што гэта творыцца з квартальнымі разлікамі?! — закрычаў ён разгубленай сакратарцы. — Чаму вы не звоніце ў глаўк?!

— Я званіла, таварыш дырэктар. Сказалі, што звязуцца з намі заўтра.

— Заўтра, заўтра! Калі сам не паклапоцішся, тут уся работа разваліцца. Начальніка аддзела Шыпулу да мяне!

Некалькі дзён дырэктар хадзіў як ашалелы, разнісіў усіх гадначаленых. Хвалі яго гневу ўздымаліся пасля выхаду з кабінета пасыльнага, якога дырэктар па некалькі разоў у дзень выклікаў да сябе. Дошка з шашкамі ўвесь час ляжала на пісьмовым дырэктарскім стале, на пачэсным месцы: паміж тэлефонамі і папай «На подпіс».

Стары праіграе пасыльнаму ў шашкі і таму ён такі злосны, расірыла сакратарка таямніцу махлівага настрою дырэктара.

А стары сядзеў за чарговай партыяй і голасна гаварыў:

— Я б табе яўнуць не дазволіў, нават адну партыю ты б у мяне не выйграў, калі б у мяне была спайная галава. Але, бачыш, у нас кепска з планамі. Я спадзяваўся, што ў другім паўгоддзі становішча палепшыцца, а сталася... Падвядзьяць нааператары. Няма запасных частак, прастойвае аддзяленне нарыхтовак...

Хлопец спагладзіва паківаў галавой, забраў у дырэктара тры

чарговыя шашкі і выйшаў у дамки.

— Я, мабыць, звар'яцею! — крыкнуў дырэктар. — Панна Янка, — загадаў сакратарцы, — зажаўце Варшаву! Размова тэрміновая!

Становішча ў канторы зрабілася няцярпым. Урэшце абураныя супрацоўнікі вырашылі дзейнічаць. Сабралі агульны сход, на якім старшынствавала найбольш з усіх пакрыўджаная сакратарка — Янка.

— Калі так далей пойдзе, то за гэтыя шашкі стары ўсіх нас адправіць на той свет. Учора ён накінуўся на мяне, быццам я недзе згубіла важнае пісьмо. Потым высветлілася, што гэтая папера ў яго кабінете ляжала ў скрынцы разам з шашкамі.

— У мяне ёсць прапанова, — сказаў начальнік аўтатранспарту, які толькі што атрымаў магутны наганяй ад громавержнага Юпітэра. — Давайце зробім складчыну... Скінемся па дзсятцы з галавы і гэтыя грошы ўручымы пасыльнаму, каб ён падаўся. Калі стары выйграе, у яго палепшыцца настрой.

У той жа дзень дырэктарскі твар упрыгожыла усмешка. Ён пакартаваў з машыністкай, поціскаў рукі павітаўся з намеснікам, пахваліў сакратарку за педантычную ануратнасць у працы, а першага ўсе супрацоўнікі атрымалі прэміі.

Усе былі задаволены: пасыльны, які за атрыманыя грошы купіў сабе хіпавыя джынсы, канторскія работнікі, якіх прэміравалі, ну і дырэктар, вярта, таксама: хоць нааператары і надалей зрывалі пастаўкі запасных частак, але затое ён пачаў рэгулярна выйграваць у шашкі.

Пераклаў з польскай П. СТЭФАНОВІЧ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 14556

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЭДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.